

En tematisk undersökning av det
professionella bild- och formområdet
inom kultursamverkansmodellen

På flera ben

Förord

Rapporten "På flera ben" är en viktig del i Kulturrådets uppdrag att fördjupa kunskapen om förutsättningarna för bild- och formområdet, både inom och utanför kultursamverkansmodellen. Här presenteras en kartläggning av områdets offentliga finansiering, regionala infrastruktur och utvecklingsbehov sedan professionell bild- och formverksamhet inkluderades som ett eget stödberättigat område i modellen. Med rapporten tar vi ett steg närmare en mer nyanserad och sammanhållen förståelse av hur kultursamverkansmodellen kan stödja områdets utveckling och möta de behov som identifierats.

Det är tydligt att flera utmaningar för området kvarstår. Många konstnärer och aktörer vittnar om en hårdnande konkurrens om begränsade offentliga resurser. Det ekonomiska läget, både på nationell, regional och kommunal nivå, riskerar att påverka utvecklingsmöjligheterna ytterligare.

För att bild- och formkonstnärers arbete och tillgången till bild- och formkonst ska kunna vidareutvecklas behövs en offentlig stödstruktur som både främjar kvalitet och tillgänglighet samt möter de utmaningar och behov som området står inför. Rapporten visar att det inte bara handlar om ekonomiska resurser – utan också om kunskapsutbyten och samverkan.

Med den här rapporten som grund hoppas jag att vi kan fortsätta dialogen och det gemensamma arbetet för att stärka det ekosystem som gör att bild- och formområdet kan utvecklas och blomstra – för att säkra bild- och formkonst av hög kvalitet i hela landet!

*Kajsa Ravin,
Generaldirektör Kulturrådet*

Sammanfattning

Rapporten "På flera ben" är en tematisk uppföljning av kultursamverkansmodellen med fokus på bild- och formområdets regionala utveckling. Uppföljningen har gjorts i enlighet med Kulturrådets uppdrag att följa upp de bidrag som fördelas. Syftet med uppföljningen är att fördjupa kunskapen om hur förutsättningarna för bild- och formområdet har utvecklats sedan "professionell bild- och formverksamhet" 2018 skrevs in under 8 § förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet. Uppföljningen kartlägger områdets statliga finansiering, regionala infrastruktur samt identifierar utmaningar och behov för framtida utveckling.

Här sammanfattar Kulturrådet det som framkommit i undersökningen.

Framväxten av en offentlig stödstruktur för bild- och formområdet

Bild- och formområdet skiljer sig från andra konst- och kulturområden i den bemärkelsen att den producerande verksamheten bedrivs av enskilda konstnärer medan den producerande verksamheten inom andra konst- och kulturområden ofta sker inom exempelvis fria grupper eller vid kulturinstitutioner. Det här förhållandet speglas i de offentliga stödformer som vuxit fram över åren.

Även om Kulturrådet fördelar bidrag för att stärka bild- och formområdets arrangörer och infrastruktur, har myndighetens position som bidragsgivare inom bildkonsten länge varit förhållandevis svag. Bidragen till bild- och formområdet fördelas i hög utsträckning av andra offentliga bidragsgivare, däribland Konstnärsnämnden vars stipendie- och stödstrukturer blivit centrala för områdets utveckling. Det här förhållandet kvarstår i stor utsträckning även i dag.

När kultursamverkansmodellen infördes kom de regionala verksamheterna som redan fick statliga stöd att ingå. En stor del av de statliga stöden till bild- och formområdet omfattades inte av det statliga stödet till regionerna. Därför ingick från början inte bild och form som ett eget område i modellen. Bild och form har däremot visats inom ramen för museernas verksamhet och inkluderats som konst- och kulturfrämjande verksamhet. Först 2018 infördes "professionell bild- och formverksamhet" som ett eget stödberättigat område inom kultursamverkansmodellen.

Bild- och formområdets offentliga finansiering

En stor del av de offentliga stödinsatserna riktar sig till produktion av professionell bild och form och insatser för att möjliggöra för konstnärer att vara yrkesverksamma. Det innefattar Konstnärsnämndens stöd, Statens konstråds insatser, och även de regionala stödinsatser som görs. Det gör att bild- och formområdets arrangörer – som inte har en kommunal huvudman – i stort behöver förlita sig på de stöd som fördelas av Kulturrådet utanför kultursamverkansmodellen. Konkurrensen om stöden är stor och söktrycket har ökat drastiskt sedan 2019.

Under 2023 fördelades 58 miljoner kronor, motsvarande 1,4 procent av kultursamverkansmodellens totala medel, i årliga statliga och regionala verksamhetsbidrag till professionell bild- och formverksamhet. Om vissa konstmuseer inkluderas blir summan i stället 100,5 miljoner kronor, motsvarande 2,5 procent. Trots ökningen är det fortfarande en underskattning av bild- och formområdets faktiska andel inom modellen. Andelen inkluderar inte bild och form inom länmuseernas verksamhet eller konst- och kulturområdesövergripande verksamheter som bland annat arbetar med bild och form.

Dessutom har vissa konstmuseer som redovisas tillsammans med andra museer inte kunnat inkluderas i uppskattningen.

Kulturrådet fördelade även 4,2 miljoner kronor i regionala utvecklingsbidrag till bild och form inom kultursamverkansmodellen 2023. Utöver det fördelade Kulturrådet 56,9 miljoner kronor utanför kultursamverkansmodellen till bild- och formkonst, museer och utställningar, inklusive bidrag till regional museiverksamhet i Region Stockholm. Konstnärsnämnden fördelade 116,4 miljoner kronor i stipendier till bild- och formkonstnärer, och ytterligare 7,7 miljoner kronor via Kulturbryggan till bild och form.

Vidare fördelades 65 miljoner kronor i individuell visningsersättning via Bildupphovsrätt under 2023. Statens konstråd gör både inköp av konst till offentliga miljöer och har främjandeuppdrag som är integrerade i hela myndighetens verksamhet. Under 2023 gick 27,6 miljoner kronor¹ till att främja samtidskonstens utveckling och spridning i hela landet, varav 1,4 miljoner kronor utgjordes av inköp av konst till offentliga miljöer. 17,2 miljoner kronor² gick till utveckling och spridning av kunskap vid Statens konstråd. Även regionala stödinsatser och inköp av konst är centrala för stödstrukturen.

Bild- och formområdets regionala infrastruktur

Bild- och formområdets regionala infrastruktur har utvecklats sedan förordningsändringen 2018. Utvecklingen har flera förklaringar. Dels har införandet förtydligat och synliggjort områdets utvecklingspotential och behov, dels hade flera regioner redan planerat och i vissa fall påbörjat insatser för att stärka området inom regionen, bland annat genom etablering av resurscentrum för konst.

I kartläggningen visar vi att 16 nya verksamheter som på något vis arbetar med bild och form inom ramen för sitt regionala uppdrag, har tillkommit i modellen sedan professionell bild- och formverksamhet fördes in som ett eget område 2018. Åtta av verksamheterna kategoriserar Kulturrådet som bild och form i den årliga uppföljningen. Totalt finns det 73 regionala verksamheter inom kultursamverkansmodellen som arbetar med bild och form, inklusive verksamheter som tillkom 2023, varav 23 kategoriseras som professionell bild- och formverksamhet av Kulturrådet.

Utmaningar och behov

Genom undersökningen har flera utmaningar och behov identifierats. En central utmaning som beskrivits är att det statliga anslaget för fördelning av statsbidrag inom kultursamverkansmodellen inte längre räknas upp, och att regeringen gjort omprioriteringar från anslaget. Minskningen av statsbidraget till regionerna riskerar att försvaga både de regionala institutionernas förutsättningar, liksom förutsättningarna för det fria och ideella kulturlivet som samverkar med och stärks av verksamheterna inom modellen, och vice versa.

1. I summan ingår även förvaltningskostnader och kostnader för inköp av konst. 2,5 miljoner kronor gick till att samordna arbetet med att främja samtidskonstens utveckling och spridning i landet.

2. I summan ingår även förvaltningskostnader. Nästan 1,2 miljoner kronor gick till främjandeuppdrag inom samtidskonstens utveckling och spridning 2023.

De ekonomiska utmaningar som många kommuner står inför riskerar även att påverka bild- och formområdets ekosystem negativt, särskilt då en stor del av infrastrukturen för området finns på kommunal nivå. Vidare ser vi att:

- uppräknigen av tarifferna i avtalet om upphovspersoners rätt till medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet) som gjordes den 1 januari 2024, har skapat en målkonflikt. Utställningsarrangörernas begränsade ekonomiska förutsättningar riskerar att minska antalet utställningar som kan genomföras.
- de läns museer som intervjuats i studien upplever att bild och formuppdragen behöver tydliggöras i de regionala uppdragsbeskrivningarna, för att bild och form inte ska riskera att bortprioriteras till fördel för annan verksamhet. I synnerhet när kostnaderna ökar mer än intäkterna i verksamheterna.
- vissa av de berörda regionerna har i uppföljningen beskrivit att interregionala samarbeten mellan regioner i Mellansverige skulle kunna stärka bild- och formområdets konstnärer och infrastruktur, på samma sätt som de interregionala samarbetena Regionssamverkan Sydsverige och Kultur i Norr som beskrivs i rapporten.

Kulturrådets rekommendationer

Kulturrådets rekommendationer riktar sig till regeringen, då de utmaningar och behov som uttryckts i uppföljningen framför allt har handlat om Kulturrådets anslagsutveckling för berörda bidrag. Uppföljningen har även visat andra behov och utmaningar för utvecklingen av bild- och formområdet, som kommer att hanteras internt eller i dialogform med regionerna och med andra parter.

- Kulturrådet bedömer att anslag 1:6 bör tillföras medel i enlighet med det förslag som presenteras i myndighetens budgetunderlag för budgetåren 2026–2028.
- Kulturrådet bedömer att mer medel ska tillföras anslag 4:4 för att stärka infrastrukturen för bild och formområdet och förutsättningarna för att tillämpa MU-avtalet i enlighet med de förslag som presenteras i myndighetens budgetunderlag.
- Kulturrådet anser att regeringen bör göra en översyn av avskrivningsrätten för bildkonst och förmånsbeskattningen av konstlotterier.
- Regeringen bör även beakta de förslag som lagts fram i Konstnärsnämndens budgetunderlag för budgetåren 2025–2027 samt 2026–2028, som syftar till att stärka bild- och formområdet.

Innehåll

1. Inledning.....	7
1.1 Uppföljningens syfte och frågor	8
1.2 Genomförande	8
1.3 Avgränsningar.....	10
1.4 Rapportens disposition	11
2. Framväxten av en offentlig stödstruktur för bild- och formområdet	12
2.1 Politiken för bild- och formområdet	12
2.2 Införandet av kultursamverkansmodellen	16
2.3 Konsten och samhällsmålet – tvärpolitiska satsningar i det offentliga rummet.....	18
3. Bild- och formområdets offentliga finansiering.....	21
3.1 Om bild- och formområdets offentliga finansiering.....	22
3.2 Årliga bidrag inom kultursamverkansmodellen.....	22
3.3 Kulturrådets stöd till bildkonst, form och konsthantverk utanför modellen	26
3.4 Konstnärsnämndens stipendier och stöd till bild- och formområdet	31
3.5 Den individuella och allmänna visningsersättningen.....	34
3.6 Statens konstråds verksamhet och inköp av offentlig konst.....	35
3.7 Andra offentliga stödstrukturer	37
4. Bild- och formområdets regionala infrastruktur	39
4.1 Bild- och formområdets infrastruktur står på flera ben	40
4.2 Bild- och formområdet har stärkts av inträdet i modellen och regionala prioriteringar.....	41
4.3 Bild- och formområdets regionala infrastruktur	44
4.4 Interregional infrastruktur ger mervärde.....	56
4.5 Flerfotade satsningar puttar hela infrastrukturen i rätt riktning.....	57
5. Utmaningar och behov	61
5.1 Mer medel behövs för att stärka bild- och formområdet	62
5.2 Målkonflikter följde med nytt MU-avtal.....	62
5.3 Läns museerna efterfrågar tydligare uppdragsbeskrivningar	64
5.4 Behov av kompetensförsörjning i vissa delar av landet	65
5.5 Förvaltningsorganisatoriska utmaningar hämmar konstnärlig utveckling	66
6. Kulturrådets bedömningar och rekommendationer	68
6.1 Stärk anslagen till kultursamverkansmodellen	69
6.2 Stärk bild- och formområdets infrastruktur och förutsättningarna för verksamheter att tillämpa avtalet för upphovspersoners rätt till medverkans- och utställningsersättning	71
6.3 Bredda finansieringen av bild och form	72
Referenser	74

1. Inledning

Den här rapporten är en tematisk uppföljning av kultursamverkansmodellen med fokus på bild- och formområdet. Uppföljningen har tagits fram i enlighet med Kulturrådets riktlinjer för årliga statliga bidrag till regionerna inom kultursamverkansmodellen (Adm 2023/55). Bild och form har valts som fokusområde eftersom det finns begränsad kunskap om hur området har utvecklats inom kultursamverkansmodellen, och särskilt sedan förordningsändringen 2018 då "professionell bild- och formverksamhet" fördes in som ett eget stödberättigat område. Senast Kulturrådet gjorde en större undersökning av bild- och formområdet var 2010, när myndigheten hade ett statistikuppdrag.³

I den här rapporten följer Kulturrådet upp bild- och formområdets regionala infrastruktur inom kultursamverkansmodellen och hur den har utvecklats över tid. Vi redovisar bland annat vilka verksamheter och andra strukturer som har tillkommit, hur läns museernas bild- och formverksamhet ser ut och hur konstkonsulenter eller utvecklarna arbetar.⁴

Kulturrådet redogör också för hur områdets finansiering ser ut, både inom modellen och hur annan statlig finansiering utanför modellen stärker områdets lokala, regionala och nationella infrastruktur. De regionala bild- och formverksamheternas uppdrag syftar ofta till att främja andra aktörer som arbetar med bild och form i regionen utanför kultursamverkansmodellen. Det innebär att de regionala verksamheterna är beroende av att det finns andra offentliga stödstrukturer som kan bidra till att skapa förutsättningar för konstnärlig produktion, verksamhet och arrangemang, såsom konstnärstipendier och stöd till det fria och ideella kulturlivet. I vår uppföljning av hur medlen till bild- och formverksamhet har bidragit till områdets utveckling inom kultursamverkansmodellen, är det därför viktigt att synliggöra områdets infrastruktur och hur de olika delarna hänger ihop och är beroende av varandra.

Även om Kulturrådets undersökning huvudsakligen fokuserar på kultursamverkansmodellen, kommer den alltså att ge en bredare, om än inte heltäckande, bild av bild- och formområdet bortom modellen. Syftet är att bidra till förståelse för hur områdets infrastruktur inom och utanför modellen samspelar. För att identifiera behov och synergier mellan olika stöd krävs en så god helhetsbild som möjligt. Med en bättre bild av befintliga stödstrukturer kan utvecklingsmöjligheter för mer effektiv samverkan främja förutsättningarna för bild- och formområdet.

När det gäller de bidrag som går till bild och form inom ramen för kultursamverkansmodellen, har det generellt varit svårt att organisatoriskt separera bild- och formverksamhet från annan närliggande verksamhet. För att förstå hur de ekonomiska förutsättningarna för bild- och formområdet har utvecklats över tid, gör vi en utvidgad uppföljning av finansieringen till området inom modellen, som även inkluderar vissa konstmuseer och andra regionala utställningsverksamheter som arbetar med bild och form eller visar samtidskonst som del av sitt uppdrag. Bild och form angränsar också till andra konstområden och återfinns bland annat inom hemslöjdsområdet och som konst- och kulturområdesövergripande verksamhet. Någon komplett bild av områdets finansiering kommer inte att kunna ges, men undersökningen ger en mer nyanserad bild av hur områdets infrastruktur ser ut inom kultursamverkansmodellen och kan tolkas som en del i ett större sammanhang.

3. Kulturrådet. 2010. Kulturen i siffror.

4. Se avsnitt 4.3.4 för mer information om konstkonsulenter och utvecklare.

1.1 Uppföljningens syfte och frågor

Uppföljningen syftar till att fördjupa kunskapen om hur förutsättningarna för bild- och formområdet har utvecklats sedan kultursamverkansmodellen infördes, och särskilt hur den regionala utvecklingen av "professionell bild- och formverksamhet" har påverkats av att föras in i modellen. Uppföljningen syftar också till att ge en bättre bild av vilka behov som finns och hur området kan fortsätta stärkas.

Uppföljningen utgår från följande frågeställningar:

1. Hur ser förutsättningarna för bild- och formområdet ut inom kultursamverkansmodellen i dag och hur har de utvecklats sedan området fördes in i modellen?
2. Hur ser bild- och formområdets regionala infrastruktur ut, och hur har den utvecklats sedan området fördes in inom modellen?
3. Vilka utmaningar och behov finns för utvecklingen av bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen och hur kan området stärkas?

1.2 Genomförande

Här redogör vi närmare för hur vi har genomfört uppföljningen, uppföljningens analysram och hur rapporten har kvalitetssäkrats. Datainsamlingen har skett i samråd med Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) enligt förordning (1982:668) om statliga myndigheters inhämtande av uppgifter från näringsidkare och kommuner.

1.2.1 Datainsamling

Vi har utgått från flera metodologiska ansatser vid insamlingen av data. Bland annat har en enkät gått ut till regionala företrädare. Kulturrådet har sammanställt kvantitativa data och gjort kvalitativa dokumentstudier. Vi har även gjort intervjuer med representanter från de regionala förvaltningarna och med representanter från de läns museer som anmält intresse att delta i studien.

1.2.1.1 Sammanställning av uppföljningsdata

I undersökningen har Kulturrådet sammanställt kvantitativa uppföljningsdata inom bild- och formområdet. Datainsamlingen baseras bland annat på uppgifter från Kulturdatan, ett verktyg som används inom statlig kulturförvaltning för att förenkla insamlingen av data från olika konst- och kulturområden. Kvantitativa data från tidigare studier och årsredovisningar, framtagna av Kulturrådet eller andra myndigheter, har även inkluderats i sammanställningen.

Sedan kultursamverkansmodellen infördes 2011 har regionerna redovisat kvantitativa uppgifter via Kulturdatan. Fram till 2017 bedrevs en äldre version av databasen av Region Skåne. Därefter utvecklade Myndigheten för kulturanalys en ny version för statistikuppföljning, i vilken regionerna sedan dess redovisar efterfrågade uppgifter. Kulturdatan används bland annat för att följa upp verksamheter som får regionala bidrag inom ramen för kultursamverkansmodellen.

De uppgifter som lämnas in via Kulturdatan bör tolkas och analyseras med försiktighet eftersom regionernas redovisningar till Kulturrådet inte skett på ett enhetligt sätt över tid. Det är bland annat en följd av att Kulturdatan förnyades år 2017, vilket sammanfaller med förordningsändringen av kultursamverkansmodellen samma år. Tillsammans har det medfört att rapporteringen liksom kategoriseringen av verksamheterna varit föränderliga. Regionala prioriteringar och variationer är också en bidragande faktor till att en aggregerad uppföljning försvåras.

1.2.1.2 Enkätstudien

En enkät togs fram och besvarades av regionerna inom kultursamverkansmodellen under våren 2024. Enkäterna skickades till kulturchefer inom de regioner som ingår i modellen. Samtliga regioner som mottagit enkäten har svarat. I flera fall har enkäten helt eller delvis besvarats av andra sakkunniga funktioner inom den regionala förvaltningen eller vid de regionala verksamheterna, exempelvis av strateger eller utvecklare inom bild- och formområdet. Enkäten finns i sin helhet som bilaga till webbversionen av rapporten på Kulturrådets webbplats.

Enkäten syftade till att komplettera den data som redovisats av regionerna i Kulturdatan och utformades särskilt för att förstå de kunskapsluckor som synliggjorts i läsningen av redovisade data. Enkätstudien har kunnat bidra till en mer kvantifierbar nulägesbild av området och underlättat kartläggningen av den regionala infrastrukturen i respektive region.

1.2.1.3 Dokumentstudier

Dokumentstudier har gjorts dels för att förstå förutsättningarna för hur bild- och formområdets stödstrukturer har utvecklats över tid, dels för att analysera hur bild- och formområdet beskrivs och motiveras av regionerna.

I avsnitt 2 har vi sammanställt en kort historieskrivning om hur den offentliga stödstrukturen för bild- och formområdet vuxit fram och de olika delar av bild- och formområdets delar som den riktas mot. De beskrivningar som görs har baserats på vår läsning av statliga offentliga utredningar, regleringsbrev, propositioner, departementspromemorior, myndighetsrapporter, remissvar och andra relevanta myndighetsdokument som årsredovisningar och budgetunderlag. Även branschorganisationers publikationer och remissvar finns med som underlag.

Vidare har vi genomfört kvalitativa innehållsanalyser av aktuella regionala kulturplaner med fokus på hur bild- och formområdet beskrivs och motiveras och vilka strategier inom området som uttrycks. Även museiområdet och hemslöjdsområdet har uppmärksamats i läsningen av kulturplanerna, liksom områden där bild- och formverksamhet nämns, exempelvis inom arkitektur och design. Om andra relevanta regionala dokument funnits att tillgå, exempelvis egna uppföljningar, kompletterande handlingsplaner eller regionala utvecklingsplaner, har även de ingått i vår kvalitativa läsning. Insamlade data utgör ett komplement till våra enkät- och intervjustudier, och med hjälp av dem har vi kunnat nyansera vår kartläggning - och analys av bild- och formområdets regionala infrastruktur.

1.2.1.4 Intervjuer

Intervjuer med kulturchefer och andra företrädare, exempelvis strateger eller utvecklare, för de regionala kulturförvaltningarna genomfördes under hösten 2024. Intervjuerna genomfördes i form av gruppintervjuer om 4–6 deltagare per grupp. Av bilaga 2 i den bilaga som finns på Kulturrådets hemsida tillsammans med rapporten framgår vilka representanter som medverkade från respektive region..

Kulturrådet gjorde även kompletterande intervjuer med länsmuseumchefer för att bättre förstå hur länsmuseumernas uppdrag inom bild och form ser ut. Från vissa länsmuseum deltog även andra funktioner, exempelvis konstkonsulenter eller utvecklare. Samtliga länsmuseum som ingår i modellen tillfrågades, även länsmuseum utan ett konkret bild- och formuppdrag. Representanter från sju av landets länsmuseum valde att delta vid dialogerna, vilka också framgår av bilaga 2.

Samtliga informanter fick tillgång till en delrapport inklusive en semistrukturerad intervjuguide före intervjutillfället. Vid intervjutillfället medverkade även sakkunniga från Kulturrådet, som bidrog med inspel och följdfrågor.

Intervjuerna gjordes för att informanterna tillsammans skulle diskutera och reflektera kring vilka utmaningar, möjligheter och utvecklingspotential som finns för området inom modellen. Intervjuerna gav oss också möjlighet att ställa kompletterande frågor om regionernas enkätsvar och om skrivningar i kulturplanerna.

1.2.2 Analysram

Enligt 4 § förordning (2010:2012) om fördelning av vissa bidrag till regional kulturverksamhet ska fördelningen av statsbidraget bidra till att de nationella kulturpolitiska målen uppnås samt ge ökade möjligheter till regionala prioriteringar och variationer. De nationella kulturpolitiska målen brukar ibland brytas ned till självständighetsmålet, deltagandemålet och samhällsmålet, vilket är en tolkning som gjorts av Myndigheten för kulturanalys.⁵

I undersökningen kommer vi att fokusera på hur bidragen som fördelas inom kultursamverkansmodellen har främjat självständighetsmålet inom bild- och formområdet genom att analysera hur områdets ekonomiska förutsättningar och regionala infrastruktur utvecklats. Vi kommer även att analysera eventuella effekter och resultat i relation till deltagandemålet. Hur har arbetet och bidragsgivningen inom modellen påverkat tillgången till kvalitativ bild- och formkonst i regionerna?

1.2.3 Kvalitetssäkring av rapporten

Rapporten har kvalitetssäkrats enligt Kulturrådets interna rutiner där en intern referensgrupp varit knuten till projektet. Den interna referensgruppen har bestått av personer med sakkunskap inom bild- och formområdet och sakkunniga inom kultursamverkansmodellen. Till projektet har även ett externt projektnätverk knutits med representanter från Konstnärsnämnden, Statens konstråd och Nämnden för hemslöjdsfrågor. Även regionala representanter och de läns museer som deltog vid intervjuerna har fått möjlighet att granska delar av rapporten.

1.3 Avgränsningar

Kulturrådet följde senast upp bild- och formområdet 2010, när myndigheten hade ett statistikuppdrag. Även om den här undersökningen i huvudsak fokuserar på att följa upp förutsättningar för bild- och formverksamhet inom kultursamverkansmodellen, kommer en översiktlig kartläggning att göras för att förstå hur angränsande strukturer kompletterar arbetet inom modellen.

Vidare görs en tidsavgränsning, där vi särskilt kommer att undersöka bild- och formområdets utveckling sedan det pekades ut som ett eget område 2018. Utvecklingen inom modellen innan 2018 har följts upp i Kulturrådets tidigare rapporter inom de konstområden i vilka bild och form tidigare ingick och delvis fortfarande ingår. Perioden dessförinnan inkluderas därför enbart när det är av vikt att visa områdets framväxt och förändringar över tid.

Slutligen har vi begränsat oss i vår datainsamling på så vis att vi enbart valt att intervjua regionala företrädare och företrädare från vissa läns museer. Syftet med intervjuerna har varit att bredda vår förståelse av hur området kan stärkas och vilka utmaningar som finns. Vi ser att intervjuer

5. Självständighetsmålet innebär att kulturen ska vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Det innebär även att kulturen inte ska styras av politiska eller ekonomiska intressen, vilka ska hållas på en armlängds avstånd. Deltagandemålet innebär att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Samhällsmålet innebär att kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling.

med företrädare för fler regionala verksamheter inom området hade kunnat nyansera våra resultat ytterligare.

1.3.1 Definitioner och begrepp

Med **professionell bild- och formverksamhet** avses verksamheter som producerar, arrangerar eller främjar professionell bildkonst, form, konsthantverk, arkitektur eller design.

Med **regional kulturverksamhet** avses en konst- eller kulturverksamhet som har, eller planeras få, ett regionalt uppdrag som finansieras med statliga och regionala bidrag inom ramen för kultursamverkansmodellen. Regional kulturverksamhet kan även avse en verksamhet som bedriver främjande, eller en konsulterande verksamhet som riktar sig till aktörer inom länets kulturliv och som har, eller planeras få, ett regionalt uppdrag som finansieras med statliga och regionala bidrag inom kultursamverkansmodellen. En regional kulturverksamhet kan även vara en verksamhet som har ett regionalt uppdrag som finansieras med regionala och i vissa fall även med kommunal finansiering. Se Kulturrådets riktlinjer för årliga statliga bidrag till regionerna inom kultursamverkansmodellen för ytterligare information om vad en regional kulturverksamhet är.

Med **regional infrastruktur** avses offentligt finansierade institutioner och verksamheter som möjliggör och/eller främjar produktion och distribution av kultur i regionen.

Med **samtidskonst** avses konst och konsthantverk som skapas av konstnärer som är verksamma i dag eller i närtid. Observera att verksamheternas egna definitioner kan vara bredare.

Benämningarna **regionalt museum** och **länsmuseum** kan användas och förstås på olika vis. I undersökningen utgår Kulturrådet från den definition och kategorisering som tillhandahålls av Läns-
museernas samarbetsråd.⁶ Det finns även andra regionala kulturverksamheter med regionmuseumstatus.

1.4 Rapportens disposition

I kapitel 2 beskriver vi framväxten av den offentliga stödstrukturen för bild- och formområdet och vilka delar av bild- och formområdet den riktas till. Avsnittet utgörs av en del av vår dokumentstudie med avsikt att ge ett sammanhang till de resultat och analyser som presenteras i senare kapitel. I kapitel 3 redogör vi för bild- och formområdets offentliga finansiering utifrån sammanställningar av tidigare uppföljningsdata. I kapitel 4 kartläggs bild- och formområdets regionala och interregionala infrastruktur. I kapitel 5 redogör vi för vilka utmaningar och behov som framkommit av de regionala dialogerna och i kulturplanerna. I kapitel 6 presenteras Kulturrådets slutsatser och rekommendationer.

6. Läns-
museernas samarbetsråd. Våra 24 läns-
museer. Hämtad från
<http://lansmuseerna.se/vara-museer/>

2. Framväxten av en offentlig stödstruktur för bild- och formområdet

Sammanfattning

- När kultursamverkansmodellen infördes 2011 kom de regionala verksamheter som redan fick stöd av staten att ingå i första hand. Eftersom en stor del av stödet till bild och form inte omfattades av det statliga stödet till regionerna, kom det inte heller att ingå i kultursamverkansmodellen. Konstnärstipendier till enskilda konstnärer för produktion av bild- och formkonst och bidrag till det fria kulturlivets verksamheter för att producera, arrangera och främja bild- och formkonst är exempel på statliga stöd som fördelas utanför kultursamverkansmodellen.
- Läns museerna ingick bland de institutioner som inkluderades i kultursamverkansmodellen när den etablerades 2011 och även om flera läns museer arbetar med att främja samtida bild- och formkonst, är verksamheternas regionala uppdrag alltid bredare.
- Den statligt finansierade institutionella infrastrukturen för bild- och formområdet har inte utvecklats i samma utsträckning som inom andra kulturområden, i och med att de statliga stipendie- och stödstrukturerna framför allt riktar sig till konstnärerna snarare än till bild- och formområdets arrangörer.
- 2018 infördes bild och form som ett utpekat område i kultursamverkansmodellen. Syftet var att visa på områdets betydelse och främja förutsättningarna för dess utveckling.
- Flera reformer och politiska satsningar har gjorts för att stärka bild- och formområdets infrastruktur och konstnärers villkor. Det finns även satsningar som befinner sig i gränslandet till andra politikområden, som kommer bild- och formkonstnärer till del. En procentregeln och politiken för en gestaltad livsmiljö, till exempel, har bidragit till att stärka konstnärers närvaro i stadsutveckling och samhällsbyggnad och skapat synergieffekter med andra sektorer.

2.1 Politiken för bild- och formområdet

I det här avsnittet ger Kulturrådet en översiktlig bild av hur de offentliga stipendie- och stödstrukturerna för bild- och formområdet vuxit fram. Vi beskriver i korthet vad som föranlett de statliga satsningar som gjorts inom området och hur de kan förstås i relation till kulturmyndigheternas olika uppdrag och i relation till annan samhällelig utveckling. Vi redogör även för framväxten av stödstrukturerna både till enskilda bild- och formkonstnärer och till områdets andra aktörer, arrangörer och strukturer – och visar hur det statliga arbetet med att möjliggöra utveckling av bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen varit avhängigt andra icke-statliga engagemang och processer. Avsnittet utgår från den dokumentstudie som gjorts. Kulturrådet gör således inte anspråk på den historieskrivning som presenteras, utan lyfter fram delar av andra berättelser och perspektiv som skrivits fram över åren.

2.1.1 Bild- och formområdet verkar i skuggan av kulturinstitutionerna

Statens utgifter för kultur utgör i dag mindre än en procent av statsbudgeten. Trots det är det "ett rikt och varierat fält som rymmer många offentliga åtaganden som utvecklats över tid".⁷ 1930-talets

7. Beckman, Svante. Kultursverige 2009, s. 7.

kulturpolitiska reformer togs fram i allians med konstnärsgруппerna, bland annat tillsammans med Konstnärernas Riksorganisation (KRO) som stiftades 1937. Samma år inrättades Statens konstråd i syfte att förvalta det förslag som i Sverige kallas enprocentsregeln och se till att intentionerna med regeln upprätthölls. Genom enprocentsregeln skulle konsten få ta plats i det offentliga rummet och därigenom stärka försörjningen till landets bild- och formkonstnärer (se avsnitt 2.3.1). Drygt tio år senare inrättades Moderna museet i Stockholm och var, utöver Nationalmuseum, ett av de första statliga museerna som hade ett uttryckligt samtidskonstupdrag.⁸

Bildkonstområdets arrangörer ansågs ha sämre grundförutsättningar till skillnad från konstområden som upprättat en förhållandevis stark arrangörsstruktur. Under 1960-talet konstaterades därför att den nationella infrastrukturen inom området behövde stärkas, vilket ledde till att Riksutställningar inrättades.⁹ Verksamheten fick bland annat överta Riksförbundet för bildande konst¹⁰ verksamhet med vandringsutställningar. I sällskap med Riksteatern och Rikskonserter talade man framöver om ”de tre R:en” i budgetpropositionerna.¹¹

Utvecklingen av Riksutställningar innebar att bild- och formkonstnärer fick nya arbetsmöjligheter genom offentlig finansiering. I och med förändringarna i det kulturpolitiska landskapet över tid, blev frågan om huruvida Riksutställningar skulle producera utställningar i egen regi eller tillsammans med andra alltmer aktuell. Det var en fråga som diskuterades i samband med de övriga R:en. Alla tre hade skapats i tid där det inte fanns en etablerad infrastruktur med regionala kulturinstitutioner. I takt med att en sådan uppbyggnad skedde från och med 1970-talet, ansågs behovet av de tre R:ens turnerande verksamhet svårare att motivera.¹²

Landets länmuseer genomgick stora förändringar under samma period. Verksamheterna breddades till att även inkludera utställningsproduktion inom samtidskonst och till att verka för den regionala strukturen på konstområdet. Det här gav i sin tur följder för hur statsbidragen utformades. Under perioden gjordes ändringar i bidragssystemet som innebar att länmuseerna i likhet med övriga regionala kulturinstitutioner fick bidrag från staten. Landstingen och kommunerna skulle dock bära huvudansvaret för länmuseernas verksamhet och ekonomi.¹³

Även Nationalmuseum och Moderna museet fick uppdrag att utöka sitt samarbete med konstmuseerna på regional nivå för att utveckla insatserna med att sprida samtidskonst och öka den regionala tillgängligheten till bildkonsten.¹⁴ En utbyggd regional institutionsstruktur kom alltså att bli kulturpolitikens huvudnummer under 1960 och 1970-talen.¹⁵ Decentraliseringen och satsningarna på de regionala och kommunala kulturinstitutionerna hade två syften. Dels att publik i hela landet skulle få möta kvalitativ konst och kultur, dels att stärka konstnärernas arbetsmarknad.

8. Det förekom dock att andra centralmuseer visade samtida konst och samarbetade med konstnärer i sin utställningsverksamhet.

9. SOU 2023:58. Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun s. 157–158.

10. Riksförbundet för bildande konst stiftades 1930 på initiativ av Nationalmuseum. Förbundet arbetade med att främja intresset och förståelsen för konst i Sverige.

11. SOU 2023:58. Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun s. 161.

12. SOU 2015:89. Ny museipolitik, s. 70–73.

13. SOU 2010:11. Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet, s. 49.

14. SOU 2010:34. På väg mot en ny roll – överväganden och förslag om Riksutställningar, s. 22.

15. SOU 2009:16. Betänkandet av kulturutredningen – Grundanalys, s. 154.

Utvecklingen av institutionsstrukturen för musik- och scenkonsten blev kulturbudgetens största post under 1970-talet och positionen bibehölls även in på 1980-talet.¹⁶ Till skillnad från teater- och musikinstitutioner som hade anställda skådespelare och musiker, var bild- och formkonstnärer sällan anställda vid någon institution och fick därför främst sin offentliga finansiering via individuella stipendier och genom offentliga konstinköp. Den institutionella infrastrukturen för bild- och formområdet utvecklades inte i samma utsträckning som inom andra offentligt finansierade kulturområden, i och med att de offentliga stipendie- och stödstrukturerna framför allt riktade sig till konstnärerna snarare än till bild- och formområdets arrangörer.

I stället för regionala bild- och forminstitutioner kom konstföreningar inom civilsamhället att bli avgörande för tillgängliggörandet av bild och form.¹⁷ Däribland Konstfrämjandet, Riksförbundet Sveriges Konstföreningar, Folkets Hus och Parker, Våra Gårdar och Sveriges Bygdegårdar för att nämna några. Även kommunala stödstrukturer och insatser har varit – och är fortsatt – betydelsefulla för bild- och formområdets infrastruktur både lokalt och nationellt.¹⁸ Huvuddelen av landets konsthallar och konstmuseer drivs exempelvis i kommunal regi.¹⁹

Under senare år har statens hantering av de tre R:en förändrats och i dag är både Rikskonserter och Riksutställningar utvecklade medan Riksteatern fortsatt bedriver turnéverksamhet.

2.1.2 Konstnärskapet och den offentligt finansierade infrastrukturen inom bild- och formområdet

Utöver det civila samhällets- och kommunernas engagemang, har det under lång tid funnits ett statligt arbete för att stärka konstnärers villkor. I samband med de kulturpropositioner som lades fram under 1970-talet kom även en samlad statlig konstnärspolitik i dagens mening att ta form.

När Kulturrådet inrättades 1974 övertog myndigheten den bidragsfördelning till de regionala institutionerna som tidigare utgick direkt från regeringen och Kulturdepartementet. Kulturrådet skulle dessutom svara för de nya stöden till kulturverksamheter utanför institutionerna samt för att samordna och förmedla det nya regionala stödssystemet. Bland annat mot bakgrund av stödsystemens omfattning ansågs det inte lämpligt att även lägga ansvaret för konstnärstipendierna på Kulturrådet.²⁰

I stället inrättades Konstnärsnämnden under 1976. Den övertog ansvaret som akademierna och Konstnärstipendienämnderna hade haft.²¹ Konstnärsnämnden fick även uppgiften att hålla sig underrättade om konstnärernas sociala och ekonomiska villkor.²² Avseende stödet till konstnärerna innebar den nya Konstnärsnämnden att om en enskild konstnär sökte stöd för egen verksamhet var hen hänvisad till Konstnärsnämndens stipendier. Om konstnären däremot ansökte om bidrag för verksamhet som en organisation var ansvarig huvudman för, skulle ansökan göras till Kulturrådet.²³

16. SOU 2010:11. Spela samman, s. 46–47.

17. SOU 2018:23. Konstnär – oavsett villkor? s. 52.

18. SOU 2010:34. På väg mot en ny roll – överväganden och förslag om Riksutställningar, s. 31.

19. Myndigheten för kulturanalys. 2024. Bild och form 2023. Statistik om utställningsverksamheter inom bild och form i Sverige. Kulturfakta 2024:6, s. 10.

20. SOU 2009:16, Betänkandet av Kulturutredningen – Grundanalys, s. 166.

21. SOU 2009:16, Betänkandet Kulturutredningen – Grundanalys, s. 166.

22. Prop. 2009:10:3. Tid för kultur, s. 91–92.

23. SOU 2009:16, Betänkandet Kulturutredningen – Grundanalys, s. 171.

Konstnärsnämnden fick stor betydelse för bild- och formområdets utveckling, då stipendierna generellt sett passade bättre för konstformerna än vad Kulturrådets bidrag gjort.²⁴ Det här berodde bland annat på att bild- och formkonstnärer oftare arbetade enskilt i sina ateljéer i individuella processer. Skådespelare och musiker var däremot ofta anställda vid denna tid och det var därför inte relevant för dem att söka stipendier från Konstnärsnämnden i samma utsträckning. I stället sökte de medel som del av en grupp via Kulturrådet.²⁵

Även om Kulturrådet över tid fördelat medel för att stärka bild- och formområdets omkringliggande strukturer, till exempel genom stöd till de konstnärliga produktionsplatserna, blev följden ändå att Kulturrådets relativa position som bidragsgivare inom bildkonsten blev förhållandevis svag.²⁶ Bidragen till bild- och formområdet fördelades i hög utsträckning av andra offentliga bidragsgivare, däribland Konstnärsnämnden, och så är det till stor del även i dag.²⁷

2.1.3 Insatser som främjade bild- och formområdet under 1990-talet och tidiga 2000-talet

Under de senaste decennierna har flera reformer genomförts för att stärka både konstnärers och arrangörers villkor och förutsättningar inom bild- och formområdet.²⁸ Under 1990-talet infördes exempelvis ett nytt stöd till "vissa utställare", riktat till verksamheter som bedrev fortlöpande utställningsverksamhet inom bild- och formkonst.²⁹ Regeringen införde också ett utrustningsstöd till de kollektiva konstnärliga verkstäderna.³⁰ Båda bidragen fördelades av Kulturrådet.

Att Sverige 1995 blev medlem i den Europeiska unionen (EU) bidrog också till att frågor om konstnärers internationalisering lyftes mer än tidigare. Nu kunde konstnärer exempelvis även söka medel från EU:s strukturfonder.³¹ Senare antog EU särskilda kulturprogram som konstnärer och kulturverksamheter kunde söka finansiering från.

Även de medel som Konstnärsnämnden fördelade till bild- och formkonstnärer stärktes, särskilt inkomstgarantierna och långtidsstipendierna.³² Det internationella ateljéprogrammet IAPSYS inrättades även inom Konstnärsnämnden 1996 med ambitionen att främja internationaliseringen och uppbyggnaden av nätverk mellan svenska och internationella utövare.³³ Vidare återinrättades den individuella visningsersättningen som medgav ersättning till bildkonstnärer för offentligt exponerade verk som inte längre var i konstnärens ägo.³⁴ Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS)³⁵ fick till uppgift att fördela medlen. Ytterligare satsningar på residensprogram och centrumbildningar gjordes också för att förbättra de frilansande konstnärernas arbetsmarknadsvillkor och senare kom särskilda bidrag för att landstingen skulle kunna anställa konsulenter.³⁶

24. SOU 2009:16. Betänkandet av Kulturutredningen – Grundanalys, s. 166.

25. SOU 2009:16. Betänkandet av Kulturutredningen – Grundanalys, s. 167–168.

26. SOU 2009:16. Betänkandet av Kulturutredningen – Grundanalys, s. 173.

27. SOU 2009:16, Betänkandet Kulturutredningen – Grundanalys, s. 171.

28. SOU 2018:23. Konstnär – oavsett villkor? s. 62–63.

29. SFS nr 1998:1368 om statsbidrag till vissa utställare inom bild- och formområdet.

30. SFS nr 1998:1370 om statligt utrustningsbidrag till kollektivverkstäder.

31. Prop. 1994/95:19. Sveriges medlemskap i Europeiska unionen, s. 230–236.

32. SOU 2018:23. Konstnär – oavsett villkor? s. 65.

33. Prop. 1997:98:87. Konstnärernas villkor, s. 17.

34. SOU 2018:23. Konstnär – oavsett villkor? s. 62–63.

35. Organisationen bildades 1989 och går idag under namnet Bildupphovsrätt.

36. Prop. 2009:10:3. Tid för kultur, s. 91–92.

Regeringen har även vidtagit andra åtgärder för att främja bild- och formkonstnärers villkor. Exempelvis beslutade regeringen 2009 om ett avtal om upphovspersoners rätt till medverkans- och utställningsersättning, vanligen kallat "MU-avtalet".³⁷ Avtalet tecknades mellan staten, Konstnärernas Riksorganisation, Svenska Tecknare och Svenska Fotografers Förbund och trädde i kraft 2009. 2023 omförhandlades avtalet och den 1 januari 2024 godkändes ett nytt MU-avtal av regeringen, vilket beskrivs närmare under avsnitt 5. Avtalets syfte är att skapa bättre förutsättningar för bild- och formkonstnärer att få betalt för utfört arbete. För statliga institutioner är avtalet bindande och för andra utställningsarrangörer utgör det en utgångspunkt för god branschpraxis. Inom verksamhetsbidrag och projektbidrag till bild- och formområdet som fördelas via Kulturrådet, reserveras medel särskilt för utbetalning av ersättning enligt MU-avtalet.

Sammantaget har de reformer och satsningar som gjorts över tid – och som till viss del beskrivits ovan – krattat manegen för den anslagsfördelning inom kulturpolitiken vi är bekanta med i dag. Bild- och formkonst skiljer sig fortfarande från andra konst- och kulturområden i den bemärkelsen att den producerande verksamheten vanligtvis bedrivs av enskilda individer medan den producerande verksamheten inom andra konst- och kulturområden ofta sker inom exempelvis fria grupper eller vid kulturinstitutioner. Det här förhållandet speglas i stödformerna. Det finns exempelvis fler konstnärstipendier inom bild- och formkonst än inom andra områden.

2.2 Införandet av kultursamverkansmodellen

Kultursamverkansmodellen är en decentraliseringsreform som infördes 2011 för fördelning av statsbidrag till regionala kulturverksamheter. Modellen bygger på samverkan mellan stat och region samt mellan region, kommun, civilsamhälle och det fria kulturlivet i respektive län. Sedan 2013 ingår alla regioner utom Region Stockholm i modellen. Kulturrådet tilldelar statsbidragen till regioner med grund i en regional kulturplan, i enlighet med förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet.

Innan kultursamverkansmodellen infördes fördelade regeringen bidragen direkt till de regionala verksamheterna och när modellen sjösattes tillfördes inga nya medel. I stället fick en särskild utredare i uppdrag att se över vilka befintliga anslag som skulle ingå i modellen. De förslag som lämnades i betänkandet "Spela samman" tog fasta på vad som konstaterats i föregående utredning, nämligen att statliga insatser som uttryckligen hade ett regionalt intresse, en regional huvudman eller en regional huvudfinansier skulle fördelas av ett regionalt beslutsorgan.³⁸ Det här skulle bidra dels till de nya nationella kulturpolitiska mål som formulerats, dels till modellens andra huvudsyfte – att gynna regionala prioriteringar och variationer. Det skulle även bidra till att garantera en "väl avvägd institutionell infrastruktur på kulturområdet".³⁹

Modellen kom inledningsvis att omfatta regionala teatrar-, dans- och musikverksamheter, regionala museer, regionala enskilda arkiv, regionala resurscentra för film och video och regional biblioteksverksamhet. Även de konst- och kulturfrämjande bidrag till konsulentverksamheter som tidigare fördelats av Kulturrådet och av Nämnden för hemslöjdsfrågor, inkluderades i modellen.⁴⁰

37. Kulturrådet. 2021. Kulturlivets fundament. Konstnärspolitiska perspektiv i regionerna, s. 23.

38. SOU 2010:11. Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet, s. 79.

39. SOU 2010:11. Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet, s. 79–82.

40. SOU 2010:11. Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet, s. 80.

2.2.1 Professionell bild och form i kultursamverkansmodellen

När modellen infördes utgick finansieringen av modellen från de institutioner som sedan länge fått del av statens stöd till regional kulturverksamhet. Konstnärsnämndens konstnärstipendier och andra stöd till individuella konstnärer lämnades utanför, liksom stöd till det fria organiserade kulturlivet, däribland kooperativ och utställningsarrangörer. Bild och form har trots det funnits med som ett konstområde finansierat inom kultursamverkansmodellen ända sedan införandet. De regionala institutioner som arbetade med bild och form ingick oftast i museiområdet innan förordningsändringen gjordes, och regionala konstkonsulenter och annan främjandeverksamhet redovisades som konst- och kulturfrämjande. Området har dessutom sedan modellens inträde funnits beskrivet i många kulturplaner och en uppbyggnad av infrastrukturen har pågått över åren tack vare utvecklingsbidragen inom modellen.⁴¹

Det var en rad tätt sammanlänkade processer som gav upphov till att området sedan kom att lyftas fram som ett eget område i modellen.⁴² Bland annat tog regeringen fram en särskild handlingsplan för att stärka bild- och formområdet 2016. Där presenterades ett förslag om att peka ut bild- och formområdet som ett eget verksamhetsområde i kultursamverkansmodellen.⁴³ Följande år lämnades samma förslag i departementspromemorian "Kultursamverkan – för ett Sverige som håller ihop" tillsammans med en analys om den framtida inriktningen för kultursamverkansmodellen.⁴⁴ I promemorian framhölls bild- och formområdets utvecklingspotential och nationella och internationella bäring.

Innan professionell bild och form blev ett eget område i förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet, redovisade Kulturrådet bild och form både inom museiområdet och som konst- och kulturfrämjande verksamhet. Området konst- och kulturfrämjande verksamhet ansågs svårt att avgränsa och i departementspromemorian föreslogs därför att området skulle tas bort ur förordningen och att främjande insatser i stället skulle ingå inom respektive kulturområde i modellen.⁴⁵

Förslagen som sedermera presenterades i Budgetproposition 2017/18 för utgiftsområdet var en vidareutveckling av departementspromemorian. Regeringens bedömning blev att bild- och formområdet från och med 2018 skulle stödjas inom ramen för kultursamverkansmodellen och förordningsändringen innebar att professionell bild- och formverksamhet infördes som ett nytt område i 8 § i förordningen. Konst- och kulturfrämjande verksamhet togs bort som område i förordningen.

Som en konsekvens av förordningsändringen redovisar Kulturrådet sedan 2018 Professionell bild- och formverksamhet som ett eget område. Det har bland annat inneburit att regioner haft möjlighet att inkludera en större bredd av bild, form- och konstverksamheter inom ramen för statsbidraget. Kulturrådets uppföljning anpassades också till att området tillkom i modellen.

41. Ds 2017:8. Kultursamverkan för ett Sverige som håller ihop – Framtida inriktning och utvecklingsmöjligheter för kultursamverkansmodellen, s. 22.

42. Kommittédirektiv Dir 2016:93. Konstnärernas villkor.

43. Konstnärernas Riksorganisation. 2016. Analys av regeringens "Handlingsplan för bild och form".

44. Ds 2017:8. Kultursamverkan för ett Sverige som håller ihop – Framtida inriktning och utvecklingsmöjligheter för kultursamverkansmodellen.

45. Ds 2017:8. Kultursamverkan för ett Sverige som håller ihop – Framtida inriktning och utvecklingsmöjligheter för kultursamverkansmodellen.

2.3 Konsten och samhällsmålet – tvärpolitiska satsningar i det offentliga rummet

Det finns många olika tvärsektoriella områden som finansierar bild och form, och flera offentliga aktörer arbetar med att integrera konstnärlig gestaltning i allt från hälso- och sjukvårdsfrågor till utbildning. För att få en större bild av den offentliga finansieringen av bild och form redogör vi för några av de satsningar som befinner sig i gränslandet till andra politikområden. Sådana satsningar genererar uppdrag till bild- och formkonstnärer och utgör en del av infrastrukturen för bild- och formområdet.

Konstnärlig gestaltning av offentliga miljöer är en del av bild- och formkonstnärers arbetsmarknad. Den finansieras inte bara via kultursektorns offentliga medel, utan även av byggsektorn. Projekten knyter ofta an till en större finansiell struktur som möjliggörs genom satsningar i relation till Agenda 2030 och de globala utvecklingsmål som FN antagit för att uppnå social, ekonomisk och miljömässig hållbarhet, särskilt mål 11 som behandlar långsiktigt hållbar stads- och samhällsutveckling.⁴⁶ Vi ser ständigt nya initiativ ta form där konst och kultur ska inkluderas i det offentliga rummet, The new European Bauhaus är till exempel ett potentiellt viktigt initiativ också för svenska bild- och formkonstnärer.⁴⁷

2.3.1 Enprocentsregeln

En viktig del av finansieringen inom bild- och formområdet är det som kom att kallas för enprocentsregeln, som lanserades 1937. Enprocentsregeln belastar inte den offentliga kulturbudgeten, utan finansieras genom investeringar kopplade till specifika byggprojekt. Hur stora belopp som avsätts för satsningar på offentlig konst, och hur de beräknas, varierar mellan olika projekt och beställare.

Principen har inte formulerats som en tvingande lagstiftning utan är en rekommendation som innebär att en procent av investeringsbudgeten för ett eller flera offentliga byggprojekt avsätts till konstnärlig gestaltning. Varje kommun och region beslutar självständigt om och hur de vill tillämpa regeln.

Från början var enprocentsregeln ett led i en folkbildande strävan, men över tid har åtgärderna handlat om att låta konsten bidra till en högre livskvalitet i bostadsområden, i skolor, på sjukhus, inom kollektivtrafiken och i det offentliga rummet i stort. I och med att principen infördes har det offentliga konstförvärvet ökat, vilket har stärkt bild- och formkonstnärers arbetsmarknad.

Regionerna och vissa regionala verksamheter har en viktig rådgivande och kunskapsspridande roll i genomförandet av enprocentsregeln i de kommuner som inte själva har rätt kompetens inom gestaltning och konst i offentliga miljöer. Genom införandet av kultursamverkansmodellen har arbetet med regeln förstärkts i många delar av landet. Flera kommuner och regioner har, sedan kultursamverkansmodellen infördes, tagit beslut om att följa enprocentsregeln och i flera av regionernas kulturplaner nämns ambitioner om att arbeta vidare med kunskapsöverföring i frågor om offentlig konst.⁴⁸ Enligt Statens konstråd tillämpar i dagsläget 41 procent av Sveriges kommuner

46. Konstnärsnämnden, 2020. 1 % för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö. En komparativ studie av enprocentsregeln i kommuner och regioner 2012 och 2018, s. 24–25.

47. "The New European Bauhaus" är ett initiativ från Europeiska kommissionen som syftar till att främja hållbarhet, design och innovation inom stadsplanering, arkitektur och samhällsutveckling. Det är en tvärvetenskaplig rörelse som strävar efter att integrera konst, kultur och teknik för att skapa vackra och hållbara samhällen.

48. Konstnärsnämnden, 2020. 1 % för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö. En komparativ studie av enprocentsregeln i kommuner och regioner 2012 och 2018, s. 52.

enprocentsregeln och 55 procent av landets regioner.⁴⁹ Det gör kommuner och regioner till stora beställare av offentlig konst, vilket vi återkommer till under avsnitt 3.5.2.

Vidare är tillämpningen av regeln nära kopplad till samhällsutvecklingen i stort, vilket innebär att konstnärers arbetsmarknad i hög grad påverkas av byggaktiviteten i landet. Byggaktiviteten styrs av flera faktorer, inklusive befolkningsunderlaget och ekonomiska förhållanden. Demografiska förändringar, såsom minskade födelsetal och en åldrande befolkning, påverkar även behovet av ny-, till-, eller ombyggnation. Faktorerna varierar i olika delar av landet – medan byggboomen har avtagit i vissa regioner, har den fortsatt eller till och med ökat i andra.

2.3.2 Politik för gestaltad livsmiljö

2018 presenterade regeringen en ny politik i propositionen "Politik för gestaltad livsmiljö" med beslut om ett nytt nationellt mål för arkitektur, form och designpolitiken. Politikens övergripande mål var att området i högre grad skulle präglas av dialog och därigenom bidra till en hållbar samhällsutveckling, både i utformningen av enskilda byggnader, byggnadskomplex och i utformningen av den gemensamma livsmiljön i bredare samhälllig bemärkelse.⁵⁰

I propositionen betonades förslaget betydelse för människors livskvalitet och regeringen menade att "väl gestaltade och funktionella livsmiljöer, med framträdande estetiska och konstnärliga värden och beständiga material, ökar trivselen och därmed människors livskvalitet. Livsmiljön [...] har en grundläggande betydelse för människors hälsa och välbefinnande."⁵¹

Målen som presenterades blev styrande för statliga aktörer och vägledande för kommuner och regioner. Regeringen bedömde också att det fanns ett behov av ökad kunskapsutveckling på området för att koppla samman olika aktörer och erbjuda råd och stöd inom området offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer.⁵² Uppdragen för Gestaltad livsmiljö gavs till Boverket, Statens centrum för arkitektur och design (ArkDes), Statens konstråd och Riksantikvarieämbetet, så att myndigheterna tillsammans skulle kunna fånga politikens grundläggande byggstenar: arkitektur, form, design, konst och kulturmiljö.

Statens konstråd skulle särskilt, i samarbete med statliga fastighetsförvaltare, utarbeta ett metodstöd för hur enprocentsregeln kunde göra att medel reserverades för bild- och formkonstnärlig gestaltning när staten bygger.⁵³ Ambitionen var att fler konstnärer skulle få möjligheten att få offentliga gestaltungsuppdrag och uppdrag att tillsammans med arkitekter, formgivare och andra medverka i plan- och stadsutvecklingsprocesser. Sådan medverkan skulle dessutom bidra till att konstnärer kunde få betalt för sin kompetens på samma villkor som andra medverkande aktörer.

Genom propositionen fick även Kulturrådet i uppdrag att inom ramen för kultursamverkansmodellen bidra till politiken genom att verka för konstnärlig och kulturpolitisk utveckling inom området. Kulturrådet skulle framför allt stödja det regionala utvecklingsarbetet med särskilt fokus på bild- och formområdet som fördes in i modellen samma år.⁵⁴

49. Statens konstråd. Staten och enprocentsregeln – en lång historia. Hämtad från <https://statenskonstrad.se/om-konst-i-offentliga-miljoer/finansiering-av-offentlig-konst/staten-och-enprocentsregeln-en-lang-historia/>

50. Prop. 2017/18:110. Politik för gestaltad livsmiljö, s. 1.

51. Prop. 2017/18:110. Politik för gestaltad livsmiljö, s. 17.

52. Prop. 2017/18:110. Politik för gestaltad livsmiljö, s. 19–22.

53. Prop. 2017/18:110. Politik för gestaltad livsmiljö, s. 42.

54. Prop. 2017/18:110. Politik för gestaltad livsmiljö, s. 44.

I utredningen som låg till grund för politiken för den gestaltade livsmiljön – och i utredningar därefter – har förslag om att "gestaltade livsmiljöer" även skulle ingå som ett eget område i kultursamverkansmodellen presenterats.⁵⁵ I betänkandet *Kultursamhället – utveckling mellan stat, region och kommun* menar man bland annat att gapet mellan staten, regionerna och kommunerna skulle kunna slutas om gestaltade livsmiljöer på allvar inkluderades i modellen i enlighet med de övriga förslag som lämnats i betänkandet. I betänkandet anförde man också att en mer öppen samverkan skulle kunna möjliggöra ökad tillgång till finansiering, bland annat skulle medel kunna erhållas från EU-projekt som The new European Bauhaus.⁵⁶

I Kulturrådets yttrande över betänkandet avstyrktes förslaget. Kulturrådet har inte tidigare på principiella grunder nekat till att nya konst- och kulturområden skulle kunna omfattas av modellen. Däremot har myndigheten vid upprepade tillfällen sagt att nya områden inte bör tas med om inte ytterligare finansiering medföljer. Ställningstagandet är dock principiellt annorlunda gällande Gestaltad livsmiljö.

Det är Kulturrådets uppfattning att ett införlivande av finansiering av politiken för Gestaltad livsmiljö inom kultursamverkansmodellen är oförenligt med principen om armlängds avstånd och motverkar uppfyllandet av det kulturpolitiska självständighetsmålet. Det innebär vidare att kostnader som bör bäras inom samhällsbyggnadssektorn riskerar att hamna på kulturpolitiken.

I dag finansieras verksamheter inom modellen, inte särskilda politikområden. Kultursamverkansmodellen är redan öppen för att finansierade verksamheter i modellen inom sina regionala uppdrag arbetar med Gestaltad livsmiljö, till exempel länmuseerna inom sitt kulturmiljöarbete eller när länskonstkonsulenter och regionala konstutvecklare arbetar med offentlig konst.⁵⁷

55. SOU 2023:58. Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun, s. 41.

56. SOU 2023:58. Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun, s. 226.

57. KUR 2023/01093. Kulturrådets yttrande över betänkande Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun SOU 2023:58.

3. Bild- och formområdets offentliga finansiering

Sammanfattning

- Under 2023 fördelades 58 miljoner kronor i årliga verksamhetsbidrag från staten och regionerna till verksamheter som i Kulturrådets uppföljning kategoriserades som professionell bild- och formverksamhet inom kultursamverkansmodellen. Summan motsvarar 1,4 procent av modellens totala medel. Om vissa konstmuseer inkluderas ökar beloppet till 100,5 miljoner kronor för 2023, vilket motsvarar 2,5 procent av modellens medel. Trots ökningen är det fortfarande en underskattning av bild- och formområdets faktiska andel inom modellen. Andelen inkluderar inte bild och form inom läns museernas verksamhet eller konst- och kulturområdesövergripande verksamhet. Dessutom har vissa av de konstmuseer som redovisas tillsammans med andra museer inte heller kunnat inkluderas i uppskattningen.
- Inom ramen för kultursamverkansmodellen har även utvecklingsbidrag fördelats till regionala bild- och formverksamheter över åren, eller på annat vis stärkt bild- och formområdets regionala infrastruktur. Under 2023 fördelade Kulturrådet 4,2 miljoner kronor i regionala utvecklingsbidrag till professionell bild- och formverksamhet. Utöver det har utvecklingsbidrag även fördelats till konst- och kulturområdesövergripande verksamhet, som bland annat innefattar etablering av resurscentrum som även kommer bild- och formområdet till del.
- Under 2023 fördelade Kulturrådet verksamhetsbidrag och projektbidrag till fria och ideella aktörer inom bildkonst, form och konsthantverk – utanför kultursamverkansmodellen – till en summa om 56,9 miljoner kronor, inklusive bidrag till regional museiverksamhet i Region Stockholm. Bidragen syftar till att stärka bild- och formområdets infrastruktur och utveckling.
- Konstnärsnämnden fördelar fler bidrag och stipendier till bild- och formområdet än till andra konstområden. Under 2023 fördelades ungefär 116,4 miljoner kronor till bild- och formkonstnärer, vilket motsvarar 59 procent av det totala beloppet som beviljades. Därutöver fördelade Konstnärsnämnden drygt 7,7 miljoner kronor till bild- och formområdet via Kulturbryggan 2023. Konstnärsnämnden finansierar även residens både i Sverige och internationellt och arbetar med annan främjandeverksamhet, exempelvis inom det internationella programmet IASPIS. Konstnärsnämndens främjandearbete gagnar bildkonstens utveckling i landet och resulterar i att svenska bild- och formkonstnärer i större utsträckning anlitats på den nationella och internationella marknaden.
- Den individuella visningsersättningen fördelas årligen av Bildupphovsrätt och under 2023 fördelades totalt 65 miljoner kronor i individuell visningsersättning.
- En stor del av de statliga stöden till bild- och formområdet utanför kultursamverkansmodellen gick till verksamheter i Stockholms län 2023. En förklaring är att en betydande andel av landets bild- och formkonstnärer är folkbokförda och verksamma i Stockholm. Även en majoritet av de stödsökande arrangörerna finns i storstadsregionerna.
- Utfallet av den geografiska spridningen i Kulturrådets bidragsgivning beror i hög grad på att det finns få eller saknas sökande vissa län. Trots det är bild- och formområdet ett av de konst- och kulturområden med störst geografisk spridning och i det sammanhanget spelar de bidrag som fördelas inom kultursamverkansmodellen en viktig roll.
- Statens konstråd gör både inköp av konst till offentliga miljöer och har främjandeuppdrag

som är integrerade i hela myndighetens verksamhet. Under 2023 gick 27,6 miljoner kronor⁵⁸ till att främja samtidskonstens utveckling och spridning i hela landet, varav 1,4 miljoner kronor utgjordes av inköp av konst till offentliga miljöer. 17,2 miljoner kronor⁵⁹ gick till utveckling och spridning av kunskap vid Statens konstråd. Under 2023 gjordes även inköp av såväl lös konst som beställd konst av kommuner och regioner. Kommunerna stod för 59 procent av konstinköpen och regionerna för drygt 21 procent, enligt Konstnärernas Riksorganisation (KRO).⁶⁰

- De regionala stödstrukturerna till bild och form har stärkts de senaste åren men utgörs till stor del av stöd till de enskilda konstnärerna. Det innebär att de aktörer som utöver de kommunala konsthallarna och konstmuseerna bidrar till områdets infrastruktur och som möjliggör arbetstillfällen inom området, fortsatt behöver förlita sig på de stödformer som framför allt finns på nationell nivå.

3.1 Om bild- och formområdets offentliga finansiering

I tidigare avsnitt har vi redogjort för hur bild- och formområdets offentliga stödstruktur vuxit fram både till enskilda bild- och formkonstnärer och till områdets andra aktörer, arrangörer och strukturer. I det avsnitt som följer ger vi en bild av områdets offentliga finansiering i dag. Vi visar i det följande att en stor del av de statliga medel – där Kulturrådets bidragsgivning ingår bland andra stöd – som fördelas till området utanför kultursamverkansmodellen går till konstnärer och aktörer i storstadsregioner, särskilt Stockholms län. Region Stockholm står i dagsläget utanför kultursamverkansmodellen.

I ljuset av att en betydande del av de bidrag som statliga aktörer fördelar till bild- och formområdet går till aktörer inom Stockholms län, eller andra storstadsregioner, spelar kultursamverkansmodellen stor roll för utvecklingen och tillgången till bild- och formkonst i övriga delar av landet. Modellen bygger på ett samspel mellan statliga, regionala och kommunala insatser som är väsentliga för områdets utveckling, vilket vi återkommer till och fördjupar i kommande avsnitt.

3.2 Årliga bidrag inom kultursamverkansmodellen

Den årliga ekonomiska uppföljning av bidragen som fördelas inom kultursamverkansmodellen utgår från den kategorisering som Kulturrådet gjort av verksamheterna. De kategoriseras enligt konst- eller kulturområde som utgör den största delen av deras verksamhet. Om den huvudinriktningsprincipen inte går att tillämpa, kategoriseras verksamheten som "konst- och kulturområdesövergripande". Finansieringen av bild- och formområdet måste därför förstås i förhållande till närliggande och överlappande konst- och kulturområden.

Bild och form redovisas exempelvis även under museiområdet och som främjande av hemslojd. Därutöver är det flera verksamheter inom modellen som har bild- och formuppdrag eller som på annat vis arbetar med bild och form i sitt regionala uppdrag. Det här särredovisas inte i kultur-databasen och inkomna enkätsvar visar att det i dagsläget inte går att göra en rimlig uppskattning

58. I summan ingår även förvaltningskostnader och kostnader för inköp av konst. 2,5 miljoner kronor gick till att samordna arbetet med att främja samtidskonstens utveckling och spridning i landet.

59. I summan ingår även förvaltningskostnader. Nästan 1,2 miljoner kronor gick till främjandeuppdrag inom samtidskonstens utveckling och spridning 2023.

60. Konstnärernas Riksorganisation (KRO). 2023. Konstbranschen i siffror 2023.

av hur mycket medel som går till bild- och formverksamhet som har en annan kategorisering i Kulturrådets årliga uppföljningar.

Figur 1 visar utvecklingen av årliga statliga och regionala bidrag till verksamheter inom bild- och formområdet 2014 till 2023 i fasta priser. Figuren visar dels en heldragen tidslinje som inkluderar verksamheter som kategoriseras som bild och form i Kulturrådets löpande uppföljningar, dels en jämförande streckad tidslinje som även inkluderar nio konstmuseer som vanligtvis kategoriseras inom museiområdet (Malmö konstmuseum, Kalmar konstmuseum, Ljungbergsmuseet, Nordiska akvarellmuseet, Konstmuseet i norr, Kristinehamns konstmuseum, Borås konstmuseum, Dalslands konstmuseum och Rackstadmuseet). Den streckade tidslinjen inkluderas som en förlängning av den uppföljning av området som gjordes av Kulturrådet 2010–2018.⁶¹ Utvecklingen som figur 1 visar under 2022 och 2023 beror i stor utsträckning på den höga inflationen.

Drygt 4 miljarder kronor i statliga och regionala bidrag fördelades genom kultursamverkansmodellen 2023⁶² varav 58 miljoner kronor gick till verksamheter som kategoriserats som professionell bild- och formverksamhet, exklusive de regionala utvecklingsbidragen som redovisas under avsnitt 3.2.1. Summan motsvarar 1,4 procent av de totala statliga och regionala bidrag som fördelades inom modellen. Om vi inkluderar de museer som nämns i stycket ovan blir summan i stället 100,5 miljoner kronor, vilket motsvarar 2,5 procent av de totala statliga och regionala medel som fördelades inom modellen. Dessutom tillkommer 39,2 miljoner kronor i årliga kommunala bidrag till bild- och formområdet. Inkluderar vi de nio konstmuseerna i likhet med ovan, blir summan i stället 75,9 miljoner kronor i årliga kommunala bidrag år 2023 till området. Totalt fördelades 1,4 miljarder kronor i årliga kommunala bidrag inom kultursamverkansmodellen under 2023. Sammantaget är det fortfarande en underskattning av områdets finansiering inom kultursamverkansmodellen. Exempelvis ingår inte läns museernas bild- och formverksamhet, då den inte kan särredovisas från annan museiverksamhet. Detsamma gäller för främjandeverksamheten inom hemslöjdsområdet och konst- och kulturområdes-övergripande verksamhet. I kapitel 4 tabell 10 visar vi vilka regionala verksamheter inom modellen som kategoriseras som bild- och formverksamheter, och övriga verksamheter som arbetar med bild och form i något avseende.

Hallands konstmuseum, Gotlands konstmuseum, Göteborgs konstmuseum och Röhsska museet redovisas inte separat till Kulturrådet, vilket är anledningen till att verksamheterna inte ingår i figur 1. Att göra en uppskattning av deras respektive andel av medlen inom kultursamverkansmodellen är komplext av flera skäl. Gotlands konstmuseum har genomgått omfattande renoveringar de senaste åren och verksamheten har därför varit begränsad. Dessutom fattade Region Gotland först 2024 beslut om en tydligare uppdelning av medel inom museiverksamheten kopplat till kultursamverkansmodellen. För 2024 erhöll Gotlands museum drygt 2,8 miljoner kronor i statliga och regionala bidrag. Hallands konstmuseum mottog nästan 11,4 miljoner kronor i statliga och regionala medel under 2023. Om vi inkluderar Gotlands konstmuseum och Hallands konstmuseum i vår uppskattning – utan att ta skillnader mellan verksamhetsåren i beaktning – innebär det att bild- och formområdet står för nästan 3 procent (motsvarande 114,7 miljoner kronor) av de totala statliga och regionala bidragen som fördelas inom kultursamverkansmodellen. Uppskattningen bör tolkas med försiktighet.

I uppskattningen ingår inte Göteborgs konstmuseum eller Röhsska museet, varför det är svårt att ge en heltäckande bild av resursfördelningen till bild- och formområdet inom modellen. Göteborgs museer är Sveriges största kommunala museiorganisation. Göteborgs konstmuseum och Röhsska

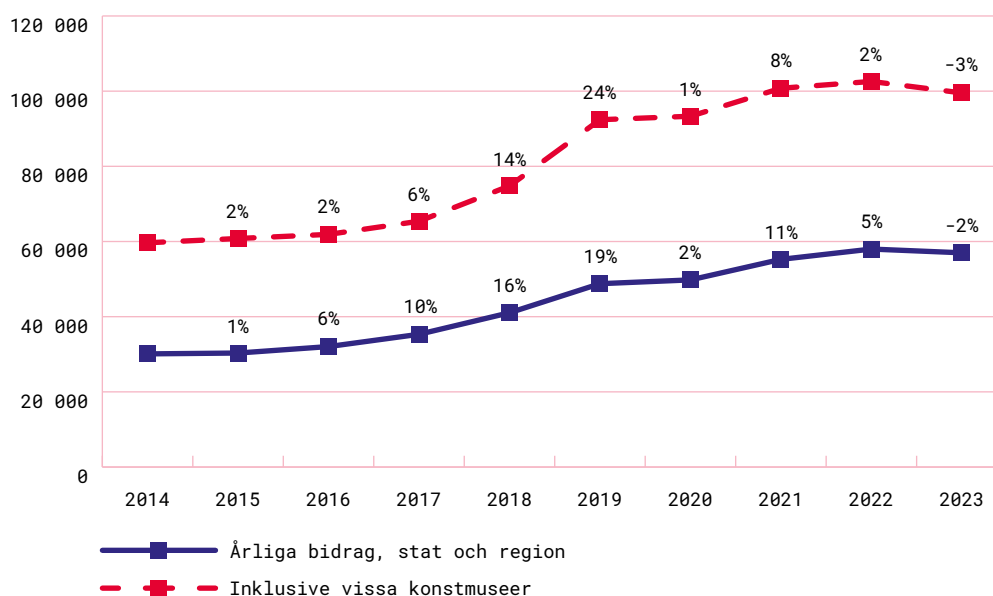
61. Kulturrådet. 2019. Kultursamverkansmodellen – Uppföljning av kulturområdenas årliga bidrag 2010–2018.

62. Kulturrådet. 2024. Kultursamverkansmodellen – Uppföljning av ekonomi, personal och aktiviteter 2023, s. 15.

museet redovisas som en del av Göteborgs museer och har inga separata formella uppdrag inom kultursamverkansmodellen. Däremot erhåller Göteborgs museer medel från modellen för uppdrag som fastställs av Göteborgs Stad. Medlen inom organisationen bokförs som en gemensam post, vilket gör det svårt att särredovisa bidrag till de enskilda museerna inom verksamheten.

Enligt uppgifter från Göteborgs museer, mottog verksamheten totalt 13,5 miljoner kronor i statliga bidrag under 2023, varav 500 000 kronor tilldelades Röhsska museet i enlighet med det ramavtal som finansieras genom anslag 8:3 anslagspost 8 för Kulturdepartementet.⁶³ Dessutom tillfördes drygt 51 miljoner kronor till Göteborgs museer genom skatteväxling från Västra Götalandsregionen. Kommunen, som är huvudman för museerna, är huvudfinansär av verksamheten och fördelade 98,2 miljoner kronor till Göteborgs museer år 2023.

Figur 1. Årliga statliga och regionala bidrag inom kultursamverkansmodellen till bild- och formverksamheter, 2014–2023 i 2023 års priser, tusentals kronor, årlig förändring i procent.

3.2.1 Utvecklingsbidrag till bild- och formverksamhet per år

Utöver kultursamverkansmodellens verksamhetsstöd ryms även regionala utvecklingsbidrag inom samma anslag. Utvecklingsbidraget får fördelas under högst tre år för tidsbegränsade utvecklingsinsatser av nationellt intresse och med regional förankring. Trots att det regionala utvecklingsbidraget är av begränsad omfattning har det varit viktigt för att stärka infrastrukturen inom flera områden.

I Kulturrådets tidigare tematiska undersökning "Jästen i modellen" konstaterades att de strategiska utvecklingsbidragen varit särskilt viktiga för bild- och formområdet. Insatserna har möjliggjort interregionala projekt, metodutveckling och internationella satsningar som inte annars hade kommit till stånd, vilka varit viktiga för områdets utveckling. En del av projekten har blivit delar i den ordinarie

63. Enligt Kulturdepartementets regleringsbrev anslag 8:3 Bidrag till vissa museer (Ramanslag) anslagspost 8.

verksamheten och resulterat i tydliga positionsförflyttningar i form av stärkt infrastruktur. Utvecklingsbidragen har också gjort det möjligt att utarbeta och etablera nya verksamheter genom att utvecklingsprojekt kunnat övergå till att bli ny reguljär verksamhet.

De verksamheter som intervjuats i studien vittnade också om att kunskaperna om bild- och formområdet på kommunal och regional nivå ibland varit bristfälliga i jämförelse med den kunskap som finns på nationell nivå. Det här förklarades bland annat genom att kommuners lokala perspektiv kan ge ett begränsat förhållningssätt till området. De regionala utvecklingsbidragen har i det avseendet gjort det möjligt med bredare samarbeten och erfarenhetsutbyten på fler nivåer, vilket varit gynnsamt både för regionerna och för bild- och formområdets infrastruktur och synliggörande, även internationellt.⁶⁴

Även i arbetet med den här uppföljningen har regionerna betonat vikten av de regionala utvecklingsbidragen för det professionella bild- och formområdets utveckling. Statsbidraget har varit särskilt viktigt i regioner där infrastrukturen länge varit svag.

Region Västmanland har exempelvis arbetat med att utveckla ett regionalt resurscentrum för konst i syfte att stärka infrastrukturen för, och arbetet med professionell bild och form i länet. Regionens långsiktiga mål är att öka samverkan mellan länets konstaktörer och skapa nätverk och noder som möjliggör nya arbetstillfällen för yrkesverksamma konstnärer inom bild- och formområdet. Västmanlands arbete med resurscentrumet föregicks av flera utvecklingsprojekt som finansierades genom utvecklingsbidrag från Kulturrådet. Regionen visar hur utvecklingsbidragen kunnat lägga grunden för ett större strategiskt arbete över tid, för att stärka bild- och formområdets regionala infrastruktur.

Även Region Gotland har med hjälp av regionala utvecklingsbidrag från Kulturrådet infört resurscentrumet Konst och Form på Gotland 2024. Ambitionen är att Konst och Form på Gotland ska bli en utställningsplats, en produktionsplats, en mötesplats och en nätverksplattform för konstnärer och aktörer inom regionen. Det här beskrivs ytterligare under avsnitt 4.2.1.

Projekt inom området som beviljats utvecklingsbidrag har också handlat om konstnärlig utveckling, undersökning av materialitet, metodstöd för att i högre grad nå barn och unga, utveckling av arbetssätt för att främja skapande mellan olika generationer eller för att på andra olika sätt tillgängliggöra samtidskonst för fler. Ofta har utvecklingsprojekten gett både kompetensutveckling, utökat samverkan och stärkt nätverksbyggande. Några exempel är Bästa biennalen som blivit del av kultursamverkansmodellen genom Ystads konstmuseum och samverkan inom Regionssamverkan Sydsverige.

Av tabell 1 nedan framgår hur mycket medel som fördelats i form av utvecklingsbidrag inom kultursamverkansmodellen till bild- och formområdet över åren. För utvecklingsbidraget har regeringen flera gånger angett särskilda prioriteringar i regleringsbrevet och under 2017 – 2018 var bild och form en prioriteringsgrund i samband med att området fördes in i modellen. Det här, tillsammans med att fler verksamheter sökte utvecklingsbidrag under perioden, förklarar ökningen under 2017.

Av tabell 1 framgår att mindre medel gick till bild och form 2023 i jämförelse med tidigare år. Totalt beviljade Kulturrådet utvecklingsbidrag om nästan 4,2 miljoner kronor till 12 professionella bild- och formverksamheter 2023. Minskningen härleds till att färre bild- och formverksamheter sökte bidraget under perioden. Under 2023 beviljade Kulturrådet utvecklingsbidrag till totalt 78 verksamheter till en

64. Kulturrådet. 2023. Jästen i modellen – En tematisk undersökning av kultursamverkansmodellens utvecklingsbidrag 2017–2021.

summa om drygt 31 miljoner kronor.⁶⁵ Även för utvecklingsbidragen förekommer bild och form under andra konstområden, särskilt under konst- och kulturområdetsövergripande verksamhet.

Tabell 1. Utvecklingsbidrag till bild- och formverksamheter 2014–2023 i löpande priser och i 2023 års priser, tusentals kronor.

År	Totalt beviljat belopp i löpande priser (tkr)	Belopp omräknat till 2023 års priser (tkr)
2014	5 400	6 953
2015	2 600	3 350
2016	5 025	6 411
2017	10 360	12 984
2018	6 050	7 437
2019	6 300	7 608
2020	5 295	6 363
2021	5 355	6 299
2022	6 085	6 605
2023	4 185	4 185

3.3 Kulturrådets stöd till bildkonst, form och konsthantverk utanför modellen

Kulturrådet fördelar verksamhetsbidrag och projektbidrag till aktörer inom det fria och ideella kulturlivet utanför kultursamverkansmodellen. Verksamhetsbidragen är riktade till en organisations löpande verksamhet för återkommande utgifter som personal, lokaler och andra driftkostnader som bidrar till den långsiktiga verksamheten. Projektbidragen syftar till att stödja tidsbegränsade projekt och/eller utveckling av verksamheter. Båda bidragsformerna fördelas till aktörer som bidrar till att stärka och utveckla bild- och formområdets infrastruktur. Arrangörerna är viktiga plattformar och förmedlare av bildkonst, form och konsthantverk, och centrala för utvecklingen av området i stort.

I rapporten "Arrangörer – uppföljning och kartläggning av förutsättningar" från 2021, visar Kulturrådet att utöver de aktörer som har statliga, regionala eller kommunala huvudmän, består bild- och formområdets infrastruktur bland annat av konstföreningar och arbetsplatsföreningar, konsthantverkskooperativ, konstfrämjandet, privata konsthallar, privata gallerister med utställningsverksamhet, aktörer inom civilsamhället, och konstnärsdrivna utställningsarrangörer.⁶⁶ Även curatorer bidrar till att skapa utställningar och projekt som gör att professionell bild och form når ut till en publik i hela landet.⁶⁷

Som vi visat i tidigare avsnitt finns det få offentliga bidrag att söka som är tillgängliga för bild- och formområdets arrangörer. Det gäller fortfarande även på regional och kommunal nivå, även om vi senare i rapporten visar att flera regioner planerar och/eller har initierat stödinsatser och andra satsningar som syftar till att stärka bild- och formområdets infrastruktur utanför kultursamverkansmodellen. I ljuset av det är Kulturrådets stöd till fria och ideella aktörer inom bildkonst, form och

65. Se tabell 20 i Kulturrådets årsredovisning 2023.

66. Kulturrådet. 2023. Arrangörer – uppföljning och kartläggning av förutsättningar, s. 25–27.

67. Svenska curatorföreningen. 2023. För konsten till publiken – Curatorernas arbetsvillkor i Sverige 2023, s. 19.

konsthantverk, konstnärliga produktionsplatser och främjandeorganisationer mycket viktiga för att stärka bild- och formområdets ekosystem. Curatorerna kan exempelvis inte söka några andra statliga bidrag och är viktiga för att skapa arbetstillfällen för bild- och formkonstnärer.⁶⁸

Tabell 6 nedan är hämtad från Kulturrådets årsredovisning för räkenskapsår 2023.⁶⁹ Kategorier markerade med * inkluderar de tidigare bidragstyperna Konsthantverkskooperativ samt Utställningsarrangörer inom bild och form. Av tabellen framgår att Kulturrådet fördelade nästan 57 miljoner kronor till bild- och formområdet under 2023 utöver det som fördelades inom kultursamverkansmodellen. Summan inkluderar både verksamhetsbidrag och projektbidrag, vilket utvecklas i de följande avsnitten. Dessutom ingår stöd till nationella rikstäckande organisationer som på olika sätt främjar konstområdets arrangörer eller infrastruktur. Stödet går till Folkrörelsernas konstfrämjande (4,5 miljoner kronor år 2023), Sveriges Konstföreningar (8,5 miljoner kronor år 2023), Bildkonst Sverige (1,5 miljoner kronor år 2023), Den kollektiva hjärnan (600 000 kronor år 2023) och Svensk curatorförening (400 000 kronor år 2023). Samtliga organisationer har stor betydelse för den regionala och lokala spridningen. Observera att tabellen inte inkluderar internationella projektbidrag eller medfinansiering inom Kreativa Europa som avser bild och form. Tabellen tar inte heller hänsyn till bidrag för centrumbildningar inom området eller stöd till bild och form inom skapande skola.

Bidragsgivningen inom bildkonst, form och konsthantverk har de senaste åren befunnit sig under hårt tryck. Jämfört med år 2019 har antalet sökande till de olika bidragen inom området ökat med mellan 80 och 175 procent. Det visar på områdets stora behov av stöd och att behoven ökar. Orsaken till det svåra ekonomiska läget är efterverkningar från pandemin, inflation och ökade produktions- och hyreskostnader samt kommuners och regioners ekonomiska utmaningar. Den stora ökningen av antalet sökande visar också på att området, trots de stora ekonomiska behoven, befinner sig i stark utveckling där många verksamheter vill professionaliseras.

68. Svenska curatorföreningen. 2023. För konsten till publiken – Curatorernas arbetsvillkor i Sverige 2023, s. 7.

69. Kulturrådets årsredovisning 2023. Tabell 14. Kulturrådets bidragsbeslut 2021–2023 inom kulturområde bild- och formkonst, museer och utställningar.

Tabell 2. Kulturrådets bidragsbeslut 2021–2023 inom kulturområde bild- och formkonst, museer och utställningar, antal ansökningar och beviljade bidrag i tusentals kronor. Löpande priser. Tabell inklusive återstartsbidrag 2022.

Bild- och formkonst, museer och utställningar	2023			2022			2021		
	Antal ansökningar	Antal beviljade ansökningar	Beviljat bidrag, tkr	Antal ansökningar	Antal beviljade ansökningar	Beviljat bidrag, tkr	Antal ansökningar	Antal beviljade ansökningar	Beviljat bidrag, tkr
Bildkonst, form och konsthantverk – verksamhetsbidrag*	86	55	22 585	156	104	46 594	21	19	3 693
Bildkonst, form och konsthantverk – projektbidrag	326	71	9 700	258	93	16 792	223	73	11 801
Främjandeorganisationer inom bildkonst, form och konsthantverk – verksamhetsbidrag	9	5	15 500	14	5	18 000	17	4	14 500
Kollektivverkstäder – utrustningsbidrag							36	19	1 890
Konstnärliga produktionsplatser	40	16	1 890	32	17	2 500			
Regional museiverksamhet i Region Stockholm	3	3	7 288	3	3	6 046	3	3	5 693
Summa	464	150	56 963	463	222	89 932	300	118	37 577

* Inkluderar de tidigare bidragstyperna Konsthantverkskooperativ samt Utställningsarrangörer inom bild och form

3.3.1 Verksamhetsbidrag till aktörer inom bildkonst, form och konsthantverk per region

Verksamhetsbidraget kan sökas av verksamheter för kostnader i samband med att tillgängliggöra samtida bildkonst, form och konsthantverk av professionell art. Verksamheten kan bestå av till exempel utställningar, programverksamhet eller annan främjande verksamhet. Totalt fördelades cirka 22,6 miljoner kronor i stöd. Av tabell 3 framgår den geografiska spridningen av medel och sökt belopp per län.

56 procent av det beviljade beloppet fördelades till verksamheter i Stockholms län. En förklaring till det är att många av de initiativ som drivs utanför storstadsregionerna utestängs från Kulturrådets bidragsgivning till det fria och ideella kulturlivet på grund av att de har en kommunal huvudman. Det gäller exempelvis de konsthallar och konstmuseer som bedrivs i kommunal regi.

Även konstföreningarna, inklusive arbetsplatskonstföreningarna, är viktiga för infrastrukturen inom bild och form utanför storstäderna, men konstföreningarna söker Kulturrådets bidrag i liten omfattning. Anledningen till det är bland annat att många konstföreningar drivs helt med ideella krafter och att det därför innebär en för stor administrativ belastning att ansöka om och ta emot bidrag från Kulturrådet.

En annan förklaring är att Kulturrådets bidrag kräver medfinansiering, vilket för många små verksamheter och ideella föreningar är svårt att uppfylla. Dels med anledning av att det finns få kommunala

eller regionala stöd att söka som riktas till det fria arrangörsledet, dels eftersom medfinansiering i form av egenintäkter förutsätter att de ideella utställningsverksamheterna kan ta betalt för besökare av en utställningsverksamhet, vilket sällan är fallet.

Tabell 3. Verksamhetsbidrag till bildkonst, form och konsthantverk, sökt belopp och beviljat belopp i tusentals kronor, andelen av totala medel i procent, per län, 2023.

Bildkonst, form och hantverk/Verksamhetsbidrag			
Län	Sökt belopp (tkr)	Beviljat belopp (tkr)	Andel av totalt beviljat belopp, (%)
Blekinge län	-	-	-
Dalarnas län	195	0	0
Gotlands län	860	90	0,4
Gävleborgs län	1 250	200	1
Hallands län	-	-	-
Jämtlands län	424	130	1
Jönköpings län	600	500	2
Kalmar län	-	-	-
Kronobergs län	-	-	-
Norrbottnens län	2 000	750	3
Skåne län	7 334	2 620	12
Stockholms län	24 701	12 755	56
Södermanlands län	833	600	3
Uppsala län	1 034	485	2
Värmlands län	450	60	0,3
Västerbottens län	1 023	725	3
Västernorrlands län	715	180	1
Västmanlands län	-	-	-
Västra Götalands län	7 621	3 165	14
Örebro län	185	125	1
Östergötlands län	586	200	1
Totalt	49 812	22 585	100

3.3.2 Projektbidrag för bildkonst, form och konsthantverk per region

Under 2023 fördelade Kulturrådet projektbidrag för tidsbegränsade insatser inom bildkonst, form och konsthantverk till en summa om totalt 9,7 miljoner kronor. Bidraget stödjer tidsbegränsade insatser som stärker och utvecklar området bildkonst, form och konsthantverk nationellt och internationellt. Projektbidrag kan beviljas för kostnader i samband med insatser och samarbeten som främjar och utvecklar det samtida bildkonst-, form- och konsthantverksområdet i Sverige, som till exempel utställning, programverksamhet eller annan främjande verksamhet. Bidraget går också att söka för att delta i ett internationellt sammanhang i syfte att stärka områdets internationalisering.

Tabell 4. Projektbidrag till bildkonst, form och konsthantverk, sökt belopp och beviljat belopp i tusentals kronor, andelen av totala medel i procent, per län, 2023.

Bildkonst, form och hantverk/Projektbidrag			
Län	Sökt belopp (tkr)	Beviljat belopp (tkr)	Andel av totalt beviljat belopp, (%)
Blekinge län	-	-	-
Dalarnas län	1 574	0	0
Gotlands län	1 797	250	3
Gävleborgs län	3 009	0	0
Hallands län	923	200	2
Jämtlands län	225	150	2
Jönköpings län	1 232	100	1
Kalmar län	1 367	0	0
Kronobergs län	745	0	0
Norrbottnens län	4 475	715	7
Skåne län	13 688	2 059	21
Stockholms län	32 743	3 776	39
Södermanlands län	1 969	0	0
Uppsala län	1 961	300	3
Värmlands län	2 892	250	3
Västerbottens län	360	160	2
Västernorrlands län	2 136	680	7
Västmanlands län	1 788	150	2
Västra Götalands län	10 344	910	9
Örebro län	947	0	0
Östergötlands län	1 002	0	0
Totalt	85 175	9 700	100

3.3.3 Bidrag till konstnärliga produktionsplatser

Kulturrådet fördelade stöd till konstnärliga produktionsplattformar om totalt 1,9 miljoner kronor under 2023. Bidraget syftar till att främja konstnärlig utveckling och förnyelse och för att minska konstnärers omkostnader för framställning av konstverk. Det går att söka bidrag för kostnader som är kopplade till den konstnärliga produktionsplatsens verkstads- och produktionsresurser, till exempel utrustning för att framställa konstverk. Bidrag kan också sökas för kostnader för utvecklingsarbete och kunskapsöverföring i form av seminarier, föredrag, workshops och liknande. Det fördelas i form av projektbidrag och utrustningsbidrag. Tidigare kallades bidraget för bidrag till konstnärliga kollektivverkstäder.

Tabell 5. Bidrag till konstnärliga produktionsplatser, sökt belopp och beviljat belopp i tusentals kronor, andelen av totala medel i procent, per län, 2023.

Konstnärliga produktionsplatser			
Län	Sökt belopp (tkr)	Beviljat belopp (tkr)	Andel av totalt beviljat belopp, (%)
Blekinge län	-	-	-
Dalarnas län	50	0	0
Gotlands län	-	-	-
Gävleborgs län	480	167	9
Hallands län	36	23	1
Jämtlands län	-	-	-
Jönköpings län	-	-	-
Kalmar län	-	-	-
Kronobergs län	-	-	-
Norrbottnens län	171	140	7
Skåne län	2 837	285	15
Stockholms län	3 283	449	24
Södermanlands län	-	-	-
Uppsala län	324	0	0
Värmlands län	91	80	4
Västerbottens län	45	40	2
Västernorrlands län	372	270	14
Västmanlands län	75	0	0
Västra Götalands län	3 194	436	23
Örebro län	350	0	0
Östergötlands län	-	-	-
Totalt	11 307	1 890	100

3.4 Konstnärsnämndens stipendier och stöd till bild- och formområdet

Tabell 6 är hämtad från Konstnärsnämndens årsredovisning för räkenskapsåret 2023 (tabell 2.6 Beslutade och löpande stipendier och bidrag inom bild och form, 2021–2023 i kronor).

Under 2023 fördelade Konstnärsnämnden stipendier till ett totalt värde om 198,9 miljoner kronor. 59 procent av medlen gick till bild- och formområdet, motsvarande 116,5 miljoner kronor varav nästan 85 miljoner kronor avsåg arbetsstipendier. I jämförelse med 2019, som betraktas som ett normalår, fördelades stipendier och bidrag för drygt 179,3 miljoner kronor i 2019 års priser, inklusive kostnader för resor, boende, ateljé/studio och internationella bidrag. Att 2023 är ett år med högre totalt stöd beror bland annat på en extra förstärkning för längre stipendier.

I tabell 6 ingår endast stipendier och bidrag till enskilda konstnärer. Det innebär att Kulturbryggans bidrag, krisstipendier, kostnader för residens (exempelvis hyror), samverkansprojekt där Konstnärsnämnden bidrar till internationalisering regionalt, expertbesök, programverksamhet inom IASPIS och annan främjande verksamhet inte inkluderats (se avsnitt 3.4.3). Bidrag via Kulturbryggan redovisas under tabell 9.

På flera ben

Tabell 6. Beslutade bidrag och stipendier till bild- och formområdet från Konstnärsnämnden 2021–2023 i löpande priser, tusentals kronor.

Bild och form Konstnärsnämnden	2023 (tkr)	2022 (tkr)	2021 (tkr)
Arbetsstipendier			
Ettåriga	29 040	62 200	38 300
Tvååriga	46 800	32 880	43 080
Femåriga	9 135	6 810	9 139
Summa arbetsstipendier	84 975	101 890	90 519
Långtidsstipendier			
Stora stipendiet	300	300	300
Dynamostipendiat	300	300	300
Pensionsbidrag	280	280	400
Assistentstipendier	2 600	3 000	2 400
Projektbidrag	10 385	9 493	10 556
Utländska konstnärer med residens i Sverige*	1 462	1 345	1 704
Svenska konstnärer med residens i Sverige*	1 413	1 225	1 575
Svenska konstnärer med residens i utlandet*	735	565	655
Bidrag till internationellt utbyte	5 790	4 675	3 548
Resebidrag	1 351	1 304	677
Gästbostad	240	100	100
Summa	116 445	131 143	116 733

* Kostnader för resor, boende, ateljé/studio är ej inräknade i summan för residens och gästbostäder.

3.4.1 Konstnärsnämndens bidrag och stipendier fördelade till bild- och formområdet per län

Tabell 7. Bidrag och stipendier fördelade till bild- och formområdet från Konstnärsnämnden 2021–2023 per län i löpande priser, exklusive krisstipendier, tusentals kronor.

Län	2023 (tkr)	2022 (tkr)	2021 (tkr)
Blekinge län	137	559	483
Dalarnas län	1 101	1 219	885
Gotlands län	240	556	1 376
Gävleborgs län	666	996	635
Hallands län	549	684	318
Jämtlands län	387	540	240
Jönköpings län	703	943	25
Kalmar län	1 655	1 528	1 604
Kronobergs län	2 055	1 321	840
Norrbottnens län	1 263	1 182	1 734
Skåne län	11 674	17 004	16 754
Stockholms län	44 010	55 742	54 963
Södermanlands län	834	925	1 239
Uppsala län	769	1 225	1 018
Utland	631	319	1 591
Värmlands län	1 176	600	500
Västerbottens län	1 880	2 176	2 008
Västernorrlands län	759	1 080	1 071
Västmanlands län	120	580	440
Västra Götalands län	17 671	23 263	18 036
Örebro län	735	725	610
Östergötlands län	334	940	1 074
Totalsumma	89 346	114 108	107 445

3.4.2 Konstnärsnämndens bidrag fördelade via Kulturbryggan per region

Kulturbryggan är ett särskilt beslutsorgan vid Konstnärsnämnden som beslutar om fördelning av bidrag till nyskapande kulturverksamhet av professionell art och hög kvalitet som bedrivs i projektform. Kulturbryggan beviljar även medel till samverkansprojekt som syftar till att utveckla nya former för att bedriva kulturell verksamhet, eller projekt som syftar till att utveckla nya sätt att finansiera kulturell verksamhet. Projekten kan avse ett enskilt konst- eller kulturområde eller vara konstområdesöver-skridande. De kan också bygga på samverkan mellan kultursektorn och andra samhällsområden.⁷⁰

Under 2023 fördelade Konstnärsnämnden drygt 7,7 miljoner kronor till bild- och formområdet via Kulturbryggan.

70. Förordning (2011:317) om statsbidrag till nyskapande kultur.

Tabell 8. Bidrag till bild och form fördelade via Kulturbryggan per län 2021–2023 i löpande priser, tusentals kronor.

Projektägarens hemvist	Beviljat belopp (tkr)		
	2023	2022	2021
Stockholms län	5 135	3 381	4 419
Södermanlands län	0	0	1 262
Västmanlands län	1 415	0	0
Västra Götalands län	150	0	1 344
Örebro län	0	1 300	0
Östergötlands län	1 047	0	796
Totalt	7 747	4 681	7 821

3.5 Den individuella och allmänna visningsersättningen

En del av den statliga finansieringen av bild- och formområdet fördelas som ersättningar till bild- och formkonstnärer för visning av verk som finns i offentliga institutioners ägo för allmänheten eller som används på annat allmännyttigt sätt. Dels anvisar staten årligen medel för allmän visningsersättning som tillförs en fond, kallad Sveriges bildkonstnärsfond, som är inordnad under Konstnärsnämnden. Dels fördelas individuell visningsersättning av Bildupphovsrätt.

Med visningsersättning avses statligt stöd som ges till upphovsmän på grund av inskränkningar i upphovsrätten eller då upphovsrättslig reglering saknas men det offentliga utnyttjandet är av en sådan omfattning att det är kulturpolitiskt motiverat att ersättning ges.⁷¹

Den allmänna visningsersättningen fördelas enligt förordningen (1982:600) om Sveriges bildkonstnärsfond och förordningen (2019:1269) om statsbidrag till konstnärer och innebär att konstnärer får ansöka om bidrag, vilka beslutas efter bedömning av styrelsen för Sveriges Bildkonstnärsfond av de sökandes konstnärliga kvalitet och verksamhet.⁷² Den individuella visningsersättningen (IV) fördelas enligt förordning (1996:1605) om individuell visningsersättning och innebär att konstnärer får ersättning för offentlig visning av överlåtna verk.

Den individuella visningsersättningen fördelas årligen av Bildupphovsrätt och under 2023 fördelades totalt 65 miljoner kronor inom ramen för anslaget.⁷³ Den allmänna visningsersättningen redovisas tillsammans med andra stipendier och bidrag från Konstnärsnämnden i tabell 6 ovan.⁷⁴

3.5.1 Internationellt program för bild och form (IASPIS)

Konstnärsnämnden arbetar med att främja internationellt utbyte för konstnärer, för att stärka deras

71. Proposition 1997/98:87 Konstnärernas villkor, s. 15.

72. SOU 2018:23. Konstnär – oavsett villkor? Betänkande konstnärspolitiska utredningar, s. 62.

73. Prop. 2024/25:1 utgiftsområde 17, s. 71.

74. Sedan 2021 görs ingen åtskillnad mellan den allmänna visningsersättningen och bidrag för bild- och formkonstnärer i Konstnärsnämndens regleringsbrev. Dessförinnan har delen som avser bidrag till bild- och formkonstnärer legat på samma nivå under flera år, drygt 8,5 miljoner kronor

sociala och ekonomiska villkor, intäktsmöjligheter och arbetsmarknad. Av tabell 6 anges inte kostnader för programverksamhet inom Konstnärsnämndens internationella program för bild och form, IASPIS. IASPIS programverksamhet ingår i stället i summan för den allmänna visningsersättningen som anges i avsnittet ovan.

Det internationella programmet IASPIS riktar sig till enskilda konstnärer inom bild- och formområdet. Programmet stödjer yrkesverksamma konstnärer inom exempelvis bildkonst, fotografi, design, textilkonst och arkitektur och erbjuder residens både i Sverige och internationellt. Det finns nio ateljéer i Konstnärsnämndens lokaler i Stockholm och internationella residensprogram utomlands i flera länder. Konstnärsnämnden arbetar även med publika program, expertbesök och samverkansprojekt för att främja konstnärlig utveckling och internationella kontakter – bland annat i dialog med regionerna och regionala aktörer. Främjandearbetet syftar till att bidra till konstnärers utveckling och internationalisering i hela landet. IASPIS har exempelvis haft samverkansprojekt vid Rejmyre Art Lab i Östergötland och The Glass Factory i Kronoberg, som är regionala verksamheter som ingår i kultursamverkansmodellen.⁷⁵

3.6 Statens konstråds verksamhet och inköp av offentlig konst

3.6.1 Statens konstråd har viktiga uppdrag som ingår i det statliga främjandeuppdraget inom bild- och formområdet

Statens konstråds främjandearbete är integrerat i hela myndighetens verksamhet. Insatserna bidrar till att stärka bild- och formkonstnärers arbetsmarknad, intäktsmöjligheter, kunskap, infrastruktur samt sociala och ekonomiska villkor. Bland annat samverkar myndigheten med regioner, kommuner och civilsamhälle för förnyelse och utveckling.⁷⁶

Som vi nämnt i tidigare avsnitt bidrar Statens konstråd även till utveckling av enprocentsregeln och att stärka statens förebildlighet inom området. Statens konstråd utgör bland annat ett metodstöd för kommuner och regioner i hur bild- och formkonstnärlig gestaltning kan integreras vid offentlig bebyggelse.

2018 fick Statens konstråd två regeringsuppdrag som permanentades i samband med att myndigheten fick en ny instruktion 2019. De två uppdragen går ut på att utveckla och sprida kunskap inom området offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer, och att främja samtidskonstens utveckling och spridning. Under 2023 gick drygt 27,6 miljoner kronor till konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön. I summan ingår konstinköp (se avsnitt 3.6.2) och förvaltningskostnader. Nästan 17,2 miljoner kronor gick till att utveckla och sprida kunskap, inklusive främjande av samtidskonstens utveckling och spridning. I summan ingår även förvaltningskostnader.⁷⁷

Inom uppdraget om att utveckla och sprida kunskap inom området offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer, producerar Statens konstråd publika program där människor kan lära sig mer om konst i offentliga rum, exempelvis genom guidade visningar och utställningar. I de publika programmen arbetar Statens konstråd med uppdraget att bidra till det offentliga samtalet om konstens roll i samhället.

75. Konstnärsnämnden. IASPIS – Internationella program för bild- och form. Hämtad från <https://www.konstnarsnamnden.se/internationella-program-och-residens/iaspis-internationella-programmet-for-bild-och-form/>

76. Statens konstråds årsredovisning 2023, s. 22.

77. Statens konstråds årsredovisning 2023, s. 11.

Av de 17,2 miljoner kronor som nämns ovan för utveckling och spridning av kunskap, gick nästan 1,2 miljoner kronor till främjandeuppdrag inom samtidskonstens utveckling och spridning 2023, enligt Statens konstråd.

En del av det kunskapsutvecklande arbetet sker i samverkan med universitet via forskningsinsatser, utbildningar och gemensamma publikationer. Det är ett långsiktigt och fördjupande arbete som även verkar metodutvecklande. Syftet är att genom forskning och utbildning få fram ny kunskap inom forskningsfält i anslutning till den offentliga konsten.

Det andra nya regeringsuppdraget som går ut på att samordna arbetet med att främja samtidskonstens utveckling och spridning i landet, gick 2,5 miljoner kronor av de 27,6 miljoner kronor som nämns ovan för konstnärlig gestaltning, till kunskapsutveckling om offentlig konst och gestaltning av gemensamma miljöer.

Uppdraget syftar till att stärka den nationella infrastrukturen för konstaktörer samt att skapa och stötta nätverk på regional nivå i hela landet. Inom uppdraget arrangerar Statens konstråd regionala konstpolitiska samtal, Samtidskonstdagarna, nätverksutvecklingsprojekt och kompetensutvecklingsinsatser. Genom aktiviteterna skapar Statens konstråd plattformar för strukturellt lärande och kunskapsutbyte kring konstaktörernas förutsättningar och om utvecklingsfrågor inom konstbranschen.⁷⁸

3.6.2 Inköp av konst via Statens konstråd

Tabell 9 nedan är hämtad från Statens konstråds årsredovisning för räkenskapsåret 2023 (tabell 15, Inköpta konstverk under 2023 fördelade på län enligt antal och kostnad).

Under 2023 förvärvade Statens konstråd färre konstverk jämfört med föregående år. Totalt förvärvades 38 konstverk för drygt 1,4 miljoner kronor under 2023. Inköpta konstverk med inköpspris 20 miljoner kronor eller högre utgör tillgångar och belastar inte resultaträkningen. Av de verk med inköpspris som ligger under 20 miljoner kronor, vilka redovisas i tabell 9, förvärvades flest verk i Stockholms län. Totalt 15 konstverk köptes in i Stockholms län till en summa om 606 240 kronor.

Fördelningen beror delvis på att Statens konstråd, mot bakgrund av tillgängliga medel, behövt prioritera ansökningar för statliga verksamheter och miljöer där konsten når ut till ett stort antal människor eller med särskilt fokus på den prioriterade målgruppen unga vuxna.⁷⁹ Den statliga offentliga konstsamlingen består av omkring 100 000 inköpta lösa konstverk och omkring 2 000 beställda byggnadsanknutna konstverk och genererar årligen visningsersättningar till merparten av Sveriges levande konstnärer, skriver Statens konstråd i sin årsredovisning. Totalt uppgick Statens konstråds samling av anskaffad konst till ett värde om cirka 15,5 miljoner kronor per sista december 2023. Därutöver tillkommer värdet av utplacerad konst vid myndigheter till en summa om 20,1 miljoner kronor 2023.⁸⁰

78. Statens konstråd. Stärkta konstorganisationer. Hämtad från <https://statenskonstrad.se/om-oss/vad-vi-gor/starka-konstorganisationer/>.

79. Statens Konstråds årsredovisning, 2023, s. 40.

80. Statens Konstråds årsredovisning, 2023.

Tabell 9. Statens konstråds inköpta konstverk under 2023 fördelade per län enligt antal och kostnad.

Konstnärernas hemlän	Antal	Antal (%)	Kostnad (tkr)	Kostnad (%)
Dalarnas län	4	11	59	4
Norrbottnens län	3	8	279	19
Skåne län	3	8	233	16
Stockholms län	15	40	606	42
Södermanlands län	1	3	97	7
Uppsala län	3	8	20	1
Västerbottens län	1	3	32	2
Västernorrlands län	2	5	26	2
Västra Götalands län	4	11	33	2
Utrikes	2	5	60	4
Summa	38	100	1 444	100

3.6.3 Regionala och kommunala inköp av offentlig konst

Under 2023 uppgick offentliga inköp av konst till 154 miljoner kronor, enligt Konstnärernas Riksorganisation (KRO). Det är en minskning jämfört med tidigare år och under 2021 uppgick de offentliga inköpen av konst jämförelsevis till 230 miljoner kronor.⁸¹ Minskningen mellan åren kan enligt KRO bero på en "eftersläpning i inrapporteringen från konstnärerna" eller motiveras av pandemirelaterade satsningar som resulterade i att fler offentliga inköp gjordes under 2021.⁸²

Kommuner och regioner står för en stor del av konstinköpen i Sverige. Enligt KRO stod kommuner för den största andelen inköp av såväl lös konst som beställd konst under perioden 2022–2023. Kommunerna stod för 59 procent av konstinköpen och regionerna för drygt 21 procent. Det kan jämföras med stat/myndigheter som stod för 4,8 procent under samma period.⁸³

3.7 Andra offentliga stödstrukturer

3.7.1 Regionala stöd till professionell bild och form

Det finns ingen samlad överblick över kommuners och regioners medelsfördelning till det fria kulturlivet. En delförklaring är att anslagen till fria kulturverksamheter och enskilda konstnärer hanteras på olika vis över landet. Avsaknaden av en enhetlig terminologi är en annan delorsak.⁸⁴

Flera regioner har haft etablerade stödstrukturer för bild- och formområdet under lång tid. Dialogerna med regionerna visar dock att synergieffekter uppstått som en följd av att bild- och formområdet infördes som ett eget område i modellen, där fler regionala stödstrukturer vuxit fram eller stärkts.

81. Konstnärernas Riksorganisation, 2023. Konstbranschen i siffror 2023, s. 13.

82. Konstnärernas Riksorganisation, 2023. Konstbranschen i siffror 2023, s. 13.

83. Konstnärernas Riksorganisation, 2023. Konstbranschen i siffror 2023, s. 14–16.

84. SOU 2023:58. Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun.

På flera ben

En vanlig förklaring till utvecklingen är att den regionala förvaltningen inte gör en distinktion mellan regionala verksamhetsbidrag inom eller bortom modellen. Dessutom framhålls att en grundförutsättning för att modellen ska fungera, är att regionerna själva satsar på en bredare infrastruktur – medlen inom modellen är inte tillräckliga för att bära områdets infrastruktur.

En annan förklaring till att regionala stödformer prioriterats i högre utsträckning är att bild- och formområdet – genom att föras in som ett eget område i modellen – har synliggjorts och därigenom fått en mer framträdande roll på den politiska dagordningen inom den regionala förvaltningen. Beslutet om förordningsändringen föregicks av att politiken på den regionala nivån tillsammans fick ta ställning till vikten av de förändringar som skulle följa med införandet. Det här blev startskottet för en höjd kunskapsnivå på området i vissa regioner, särskilt i regioner där bild- och formområdet tidigare haft en svagare infrastruktur och utveckling.

Av inkomna enkätsvar framgår att alla regioner återkommande finansierar bild- och formverksamheter utanför modellen. Samtliga regioner fördelar verksamhetsstöd. Utöver det fördelar flera regioner andra stöd i form av exempelvis projektbidrag, utvecklingsbidrag, arrangörsbidrag, arrangemangs- och aktivitetsstöd, produktionsstöd, stipendier, ateljéstöd, kulturstipendier, kulturpriser och hedersgåvor.

Vissa regioner har även särskilda främjandestöd för bild och form, däribland Örebro län. Främjandestödet innebär exempelvis stöd för utveckling av egen konstproduktion, stöd i genomförande av konstutställning eller arrangemang. Främjandestödet kan även användas för ersättning enligt avtalet för upphovspersoners rätt till medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet) i Örebro län.

Sedan ett år tillbaka har Region Skåne utlysningar som vänder sig till samtidskonstområdet. Utöver direkta stöd till de regionala och fria kulturverksamheterna arbetar regionen också med deltagarstöd för att regionens bild- och formkonstnärer och frilansande curatorer ska kunna vara med exempelvis vid samtidskonstdagarna (som årligen arrangeras av Statens konstråd) och vid internationella mässor. Crowdfunding (användarfinansiering) är en annan stödstruktur som nämns i dialogerna. Metoden innebär att den offentliga finansieringen kompletteras genom att privata finansiärer eller donationer är med och delfinansierar ett projekt. Det här har möjliggjort för bland annat Region Västmanland att stödja fler projekt än tidigare. Regionen medfinansierar projekt genom att matcha den summa som verksamheter själva samlat in med ett tak om högst 50 procent av ett projekts kostnad och ett maxbelopp om 20 000 kronor.

Vidare erbjuder regionerna Norrbotten, Västernorrland, Västerbotten och Jämtland Härjedalen särskilda mobilitetsstöd riktade mot främjande insatser inom bild- och formområdet, med syfte att ge konstnärer möjlighet till utbyte utanför länet. Liknande initiativ beskrivs i flera regionala kulturplaner som syftar till att skapa möjligheter för konstnärsresidens, subventionerade resor för konstnärer och gästateljéer.

Sammantaget ser vi att en del av regionernas finansiering ligger utanför modellen, vilket generellt beskrivs som en styrka av flera regioner. Samtidigt lyfter några regioner att bild- och formområdets regionala infrastruktur på sikt skulle stärkas av att integrera fler offentliga kommunala konstmuseer och konsthallar i modellen, särskilt eftersom verksamheterna inte kan tillgå andra statliga stöd.

Även om de regionala stödstrukturerna för bild- och formområdet stärkts ur flera avseenden, utgörs stödinsatserna till stor del av stöd till de enskilda konstnärerna. Det innebär att de aktörer som utöver de kommunala konsthallarna och konstmuseerna bidrar till områdets infrastruktur och som möjliggör arbetstillfällen inom området, fortsatt behöver förlita sig på de stödformer som framför allt finns på nationell nivå. Flera regionala kulturplaner visar att ytterligare stödinsatser behövs, planeras och i vissa fall har initierats, däribland för utveckling av produktionsplatser, utställningsplatser och samverkansplatser. I dialogerna kom det även fram att flera regioner vill kunna säkerställa att de regionala utställningsaktörerna kan ersätta konstnärerna enligt avtalet om upphovspersoners rätt till medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet), vilket vi återkommer till under avsnitt 5.

4. Bild- och formområdets regionala infrastruktur

Sammanfattning

- Bild- och formområdets regionala infrastruktur stärks genom offentliga satsningar på flera nivåer, där bidragen inom kultursamverkansmodellen samspelar med andra nationella, regionala och kommunala insatser. De ekonomiska utmaningar som inte minst många kommuner står inför riskerar att påverka området negativt, särskilt då en stor del av infrastrukturen för området finns på kommunal nivå.
- Anslag 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet räknas inte längre upp och regeringen gjorde omprioriteringar från anslaget från och med 2025. Det leder till en minskning av statsbidraget som riskerar att försvaga både de regionala institutionernas förutsättningar och förutsättningarna för det fria och ideella kulturlivet som samverkar med och stärks genom verksamheterna inom kultursamverkansmodellen. Stabiliteten och förutsägbarheten i finansieringen av regionala kulturverksamheter påverkas i hög grad av statsanslaget, men även av kommunala och regionala medel som är centrala i samfinansieringen.
- Bild- och formområdets införande i kultursamverkansmodellen har bidragit till synlighet och utveckling av området, även om förändring tar tid och resultaten varierar mellan regionerna. Totalt 16 nya verksamheter som kategoriseras som bild och form, eller som på annat vis arbetar med bild och form i sina regionala uppdrag, har tillkommit i modellen sedan 2018. I några fall är det en förlängning av att verksamheterna först fått ett regionalt utvecklingsbidrag från Kulturrådet. Förordningsändringen sammanföll dessutom med andra regionala satsningar som planerats eller påbörjats, vilket har förstärkt den övergripande utvecklingen inom området de senaste åren.
- Resurscentra för konst är exempel på viktiga konstnoder för att stödja konstnärer och stärka den lokala infrastrukturen. Många regioner har etablerat eller skapar förutsättningar för konstresurscentrum med stöd av regionala utvecklingsbidrag. De ekonomiska utmaningar som förekommer på statlig, regional och kommunal nivå kan påverka möjligheterna att långsiktigt säkra de satsningar som gjorts.
- Organisationer inom det privata, fria och ideella kulturlivet är centrala för bild- och formområdets infrastruktur, särskilt i regioner med svagare regional infrastruktur. Minskningen av privata gallerier och föreningar är därför en utmaning för varaktig stabilitet inom området. Skattemässiga förändringar skulle kunna skapa bättre möjligheter att stärka strukturen i framtiden.
- I de regioner där läns museerna har en verksamhet för eller uppdrag att arbeta med bild och form, fungerar de som viktiga plattformar för bild och form och bidrar till den regionala infrastrukturen genom utställningar, samlingsförvaltning och samverkan med regionala, fria och ideella aktörer. I flera regioner spelar läns museerna en central roll när det handlar om att stärka området och områdets aktörer, liksom att främja deltagande och tillgång till professionell bild och form.
- Interregionala satsningar som Regionssamverkan Sydsverige (RSS) och Kultur i Norr har stärkt bild- och formområdet genom kunskapsutbyten och gemensamma projekt. I Mellansverige saknas liknande formaliserade samarbeten. Det är i första hand ett uttryck för regionala prioriteringar och variationer, men har av berörda regioner även lyfts som ett hinder för att tillvarata den tvärssektoriella potential som finns för utveckling inom bild- och formområdet, exempelvis inom gestaltad livsmiljö.

- Regioner arbetar med att stödja verksamheter både inom och utanför kultursamverkansmodellen. Initiativ och samverkan med kommunala konsthallar och konstmuseer och med fria aktörer stärker infrastrukturen och det konstnärliga ekosystemet, vilket bidrar till ökad tillgänglighet och deltagande.

4.1 Bild- och formområdets infrastruktur står på flera ben

I det avsnitt som följer redogör vi för bild- och formområdets regionala infrastruktur och lyfter goda exempel på de satsningar som gjorts av regionerna både inom och utanför modellen för att stärka området. Vi visar också hur bidragen inom kultursamverkansmodellen både är beroende av och komplementära till annan offentlig finansiering. Det innebär att de medel som fördelas inom ramen för modellen ska ses i relation till andra nationella, regionala och kommunala insatser – där regionernas möjlighet att stärka och utveckla bild- och formområdets infrastruktur och aktörer inom kultursamverkansmodellen förutsätter andra stöd som fördelas utanför modellen.

Att bild- och formområdets infrastruktur står på flera ben beskrivs i regel som en styrka av regionerna. Samtidigt ser vi att det rådande ekonomiska läget på regional och kommunal nivå riskerar att omkullkasta mycket av den positiva utveckling inom området som skett de senaste åren. Kulturrådets ekonomiska utrymme har även stramats åt genom neddragningar som varit generella för statsförvaltningen och anslaget för statsbidrag till regional kulturverksamhet räknas inte längre upp.

Från och med 2025 har regeringen dessutom valt att göra omprioriteringar om 20 miljoner kronor från anslaget, bland annat till förmån för Skapande skola. Det medför att Kulturrådet har mindre medel att fördela till regionerna och därför väljer att prioritera de årliga verksamhetsbidragen till de regionala institutionerna i syfte att främja långsiktighet och stabilitet. Samtidigt kan vi konstatera att utvecklingsbidragen som tidigare fördelats via anslaget är viktiga för bild- och formområdets regionala utveckling.

Kommunsektorns ekonomiska situation är också sårbar. I SKR:s ekonomiska rapport från oktober 2024 framgår att kommunsektorn beräknas gå mot det ekonomiskt svagaste resultatet under hela 2000-talet med ett underskott på 8 miljarder kronor.⁸⁵ Efter två år som präglats av hög inflation och mycket höga kostnader blir även regionernas resultat svaga under 2024, med ett underskott på 12 miljarder kronor. Både regioner och kommuner vidtar omfattande åtgärder för att hålla nere kostnaderna, vilket även innebär en risk för att de drar ner på sina bidrag till det fria kulturlivet och till institutionerna. Det här samtidigt som kostnaderna att vara verksam blir allt högre.⁸⁶

Eftersom en stor del av bild- och formområdets infrastruktur sker med kommunal finansiering, riskerar det ekonomiska stödet att försvagas av nedskärningar och därmed försvagas också den organisatoriska kapaciteten vid både de regionala verksamheterna och i det fria kulturlivet. Huvuddelen av landets konsthallar och konstmuseer bedrivs exempelvis i kommunal regi. Även föreningslivet är centralt för tillgängliggörandet av bild och form, särskilt i län med svagare infrastruktur.⁸⁷

85. Ekonomirapporten oktober 2024. Om kommunernas och regionernas ekonomi. SKR 2024.

86. SKR. 2024. Ekonomirapport för oktober 2024.

87. SOU 2018:23. Konstnär – oavsett villkor? S. 56.

4.2 Bild- och formområdet har stärkts av inträdet i modellen och regionala prioriteringar

Av de enkätsvar vi fått framgår att samtliga regioner utom en upplever att satsningar och prioriteringar på bild- och formområdet har ökat sedan området fördes in i modellen. Om det är ett resultat av att området förts in i modellen finns det ingen entydig bild av. I några regioner har införandet varit avgörande för områdets utveckling. För andra regioner är det svårt att skilja mellan orsak och verkan eftersom förordningsändringen sammanföll med andra regionala processer och prioriteringar på området, exempelvis att regioner förändrade organiseringen av det bild- och formfrämjande arbetet inom modellen.

När Region Blekinge anslöt sig till kultursamverkansmodellen fanns ingen regional verksamhet inom bild- och formområdet. Kulturplanen 2015–2017 blev regionens första renodlade prioritering på området och man valde att söka regionala utvecklingsbidrag för att stärka området. Sedan dess har regionen startat en regional plattform för bild och form (Konst i Blekinge). En liknande utveckling har beskrivits av Region Västmanland, som lyckats få med alla kommuner i regionen att vara med och finansiera ett gemensamt resurscentrum (se avsnitt 3.1.2).

I Region Sörmland fick bild- och formområdet en skjuts i och med att regionen byggt ett museum som invigdes 2018 och därmed satsade mer på att tillgängliggöra bild- och formkonst. Sörmlands museum menar att införandet av bild- och formområdet i modellen underlättade för verksamheten att utvecklas, där de båda skeendena förstärkte varandra.

Gemensamt för flera regioner är att bild- och formområdets inträde i modellen synliggjort området och tydliggjort behovet av kunskapshöjande insatser (exempelvis om MU-avtalet och enprocentregeln) på strategisk nivå, vilket även beskrivits i tidigare avsnitt. Det har bland annat inneburit att konkreta avtal, uppdrag och överenskommelser blivit ett resultat av förordningsändringen i vissa regioner, där ytterligare förstärkningar och/eller öronmärkta medel fördelas för bild- och formuppdrag, även inom verksamheter som har andra huvuduppdrag. Vi kan också se att flera regionala satsningar och interregionala satsningar bortom modellens struktur har genomförts, vilket beskrivs vidare under avsnitt 4.2 och 4.3.

En annan effekt av förordningsändringen som utvecklats bild- och formområdets regionala infrastruktur är att fler verksamheter förts in i kultursamverkansmodellen. I Region Kalmar län har exempelvis tre nya verksamheter tillkommit sedan området pekades ut – Virserums konsthall, The Glass Factory och Designarkivet. Kalmar konstmuseum har också tillkommit, men kategoriseras inom museiområdet. I Västra Götaland har man tagit in Textilmuseet, Borås konstmuseum och Dalslands konstmuseum i modellen de senaste åren, som samtliga arbetar med bild och form i viss eller stor utsträckning, men där vissa kategoriseras inom annat huvudsakligt kulturområde (se tabell 10). I region Halland har man låtit Rian designmuseum ingå, och Region Värmland har tagit in Kristinehamns konstmuseum och Rackstadsmuseet. Nyligen tillkom även resurscentrumet Konst och Form på Gotland.

Flera regioner framhåller att det inte är ett självändamål att ta in verksamheter i modellen. Det är ett av flera sätt att stärka ett konstområdes regionala infrastruktur på, inte minst genom de indirekta effekter som kommer det fria kulturlivet och civilsamhället till del – såsom nätverk och utökade utställningsplatser. Några regioner lyfter att det kan vara en styrka för vissa verksamheter att inte ingå i modellen och få regionalt stöd. Anledningen är att regionala stöd ofta förutsätter, eller ställer krav på, ett regionalt fokus, vilket inte lämpar sig för alla verksamheter.

4.2.1 Utveckling av infrastruktur tar tid

Vidare framhåller vissa regioner att förändring och förnyelse måste få lov att ta tid. Satsningar behöver ofta föregås av en behovs- och aktörskartläggning för att man ska kunna arbeta mer strategiskt med ett konst- eller kulturområdes utveckling och infrastruktur, till exempel med en översyn av området för att identifiera vilka "vita fläckar" som finns.

Ett exempel är den konstöversyn som gjorts av Region Gotland, där lokala konstnärer fick i uppdrag att ta fram ett förslag på hur området skulle kunna stärkas i länet och kommunen. Nu arbetar regionen med att stegvis införa de förslag till insatser som lämnats och det viktigaste förslaget i översynen var implementeringen av ett resurscentrum för konst och form på Gotland. Det här är en satsning som inleddes 2021 i samband med att Gotlands nya kulturplan 2021–2024 trädde i kraft. Den nya institutionen Konst och form på Gotland ingår i kultursamverkansmodellen sedan 2024.

Ytterligare ett exempel är Region Västerbotten som tog fram en handlingsplan för ett resurscentrum för konst 2018. Handlingsplanen realiserades i två steg och 2021 genomförde regionen en uppföljning för att se om insatserna i steg ett, som handlar om att stärka infrastrukturen, var genomförda. Steg två handlar om en gemensam behovsanalys i samråd med aktörer inom bild- och formområdet inför etableringen av ett resurscentrum för konst i Västerbotten. Även andra regioner har gjort liknande insatser och kartläggningar i syfte att förstå var i infrastrukturen det finns behov av strategiska insatser och resurser, däribland Skåne, Halland, Värmland, Östergötland och Örebro.

I Region Västernorrland genomfördes pilotprojektet Resurscentrum för konst Västernorrland mellan 2012–2015. Även om inget resurscentrum etablerades formellt, så har regionens konststrategiska verksamhet fortsatt med de resurser som identifierades som viktiga under projektperioden. Konststrategerna arbetar exempelvis sedan 2018 med residensverksamhet för konstnärer som kommer till länet från andra delar av världen, samt residensvistelser för regionens konstnärer på andra platser i världen.

4.2.2 Konsthallar, gallerier och föreningar viktiga för den regionala infrastrukturen

Inom bild- och formområdet är det generellt svårt att få en överblick över arrangörsledet, och spridningen och balansen av aktörer varierar mycket mellan regionerna. Myndigheten för kulturanalys har fått i uppdrag att ta fram och utveckla statistik inom området bild och form, som i dag omfattar 244 konsthallar, konstmuseer, gallerier och andra utställningsverksamheter inom området.⁸⁸ Föreningarna inom organisationen Sveriges konstföreningar är också viktiga för infrastrukturen inom området – särskilt i regioner med få regionala verksamheter och institutioner.⁸⁹

I Jämtland Härjedalen beskrivs bild- och formområdets utveckling som oförändrad inom modellen. Regionen utreder möjligheten att kunna införa ett resurscentrum för bild och form. Samtidigt framhåller regionen att förutsättningarna för att kunna ta del av och ställa ut bild och form i länet minskat avsevärt de senaste 10–15 åren. Det här beror bland annat på att de fysiska privata konstgallerierna lagt ned sina verksamheter i regionen, att det inte finns någon offentligt driven konsthall eller institution som visar samtidskonst och att konstföreningarna minskat i antal. De konstföreningar och konstnärskrivna initiativ som återstår har därför i större omfattning fått axla rollen som utställningsarrangörer. Deras arbeten vilar på ideell basis och medelåldern i föreningarna är ofta hög, vilket utmanar en robust och långsiktig infrastruktur för bild- och formområdet i länet.

88. Myndigheten för kulturanalys. 2024. Bild och form 2023. Statistik om utställningsverksamheter inom bild och form i Sverige.

89. SOU 2021:77. Från kris till kraft – Återstart för kulturen, s. 165.

Minskningen av antalet professionella privata gallerier och gallerister, liksom föreningar, beskrivs av fler regioner, däribland Halland och Jönköping. Den negativa trenden följs bland annat av Konstnärernas Riksorganisation (KRO) som i sin senaste rapport *Konstbranschen i siffror 2023* visar att antalet konsthandlare och fysiska gallerier har minskat succesivt sedan 2011.⁹⁰ Nedgången bröts tillfälligt under covid-19-pandemin 2020, men under 2021–2023 har antalet gallerier och konsthandlare minskat igen. År 2023 fanns det 740 konsthandlare och gallerier i Sverige.⁹¹ Även antalet konstföreningar fortsätter att minska, framför allt arbetsplatsföreningarna enligt KRO.⁹²

Det finns flera förklaringar till att antalet föreningar och gallerier har minskat de senaste åren. En förklaring som fram till nyligen beskrivs ha påverkat utvecklingen är att momsens vid försäljning av konstverk har uppgått till 25 procent.⁹³ Regeringen har nu fattat ett beslut om ändringar i momslagen som gör att momsens för försäljning av konstverk i stället uppgår till 12 procent. Skattesatsen gäller från och med 1 januari 2025.⁹⁴

En annan förklaring är avskrivningsrätten för bildkonsten, som utgår från antagandet att all konst ökar i värde, trots att det inte är sant i de allra flesta fall.⁹⁵ Jämför man med exempelvis designområdet, är värdeökningen på designföremål och konst ofta likvärdig, och borde därför kunna lyda under samma skattemässiga villkor.⁹⁶

Förutsättningarna för konstföreningar på arbetsplatser har dessutom försvårats ytterligare av att Skatteverket 2016 publicerade ett förtydligande om att konstinköp ska förmånsbeskattas. Det här har gjort att arbetsplatser dragit in sina bidrag till konstföreningarna, och att föreningen därför tvingats lägga ner. Bildkonst Sverige har visat att inköpen av konst till konstlotterier uppgick till cirka 60 miljoner kronor 2019. Det är en summa som fortsatt att sjunka – men som ändå synliggör värdet av att föreningarna kan verka som utställningsarrangörer och inkomstkälla för gallerister och konstnärer.⁹⁷ Givet att den regionala infrastrukturen för bild- och formkonst är beroende av att det finns professionella konstnärer som får intäkter för sin konst är den här typen av utveckling viktig att lyfta, då regionala skillnader i infrastrukturen kan göra det svårare för konstnärer att vara verksamma i vissa län mer än andra.

Minskningen av gallerier, gallerister och föreningar har sammantaget försvagat den infrastruktur som finns för bild- och formområdet i vissa regioner, och har gjort att viktiga fysiska visningsytor försvunnit i hela landet där konst och invånare kan mötas. Även försörjningsmöjligheter för konstnärer och arrangörer har hämmats genom att inköpen av konst minskat runtom landet, liksom antalet utställningsplatser.

Det här påverkar också regionernas möjlighet att göra riktade insatser för att stärka området – och de regionala verksamheternas möjlighet att samverka med det fria och ideella kulturlivet.

90. Konstnärernas Riksorganisation definierar galleri som en verksamhet som representerar konstnärer och fokuserar på att sälja deras verk på förstahandsmarknaden genom att hitta köpare. Gallerier representerar och möjliggör för konstnärer att ställa ut på mässor, nationellt såväl som internationellt.

91. Konstnärernas Riksorganisation (KRO). 2023. *Konstbranschen i siffror 2023*.

92. Konstnärernas Riksorganisation (KRO). 2023. *Konstbranschen i siffror 2023*.

93. Bildkonst Sverige. 2023. *Bildkonstens arrangörer. Stark konstnärlig utveckling men svag infrastruktur*, s. 18.

94. Betänkande 2024/25:SkU3. Nya regler om mervärdesskatt för små företag och ändrade regel för vissa tjänster och konstverk.

95. SOU 2021:77. *Från kris till kraft – Återstart för kulturen* s. 165.

96. Bildkonst Sverige. 2023. *Bildkonstens arrangörer. Stark konstnärlig utveckling men svag infrastruktur*, s. 18.

97. Bildkonst Sverige. 2023. *Bildkonstens arrangörer. Stark konstnärlig utveckling men svag infrastruktur*, s. 18–19.

4.3 Bild- och formområdets regionala infrastruktur

Som beskrivits i tidigare avsnitt har professionell bild och form prioriterats som strategiskt utvecklingsområde inom både verksamhets- och utvecklingsbidrag över åren. I några fall har bild- och formprojekt som beviljats utvecklingsbidrag övergått till att bli reguljär verksamhet. Att bild och form har prioriterats när det gäller verksamhetsbidrag handlar framför allt om att flera verksamheter inom bild- och formområdet har tagits in i kultursamverkansmodellen sedan den sjuöppades.

Inom kultursamverkansmodellen erhåller drygt 240 regionala verksamheter verksamhetsbidrag, varav 23 verksamheter kategoriseras som professionell bild- och formverksamhet år 2022 enligt tabell 10. Totalt har 13 verksamheter som på något vis arbetar med bild och form tagits in i modellen sedan 2018. Ytterligare 3 verksamheter tillkom 2023 och 2024, vilka inte framgår av tabellen (se avsnitt 4.3.2).

Samtliga regioner har formulerat någon form av främjandeuppdrag inom bild- och formområdet som genomförs antingen inom den egna förvaltningen eller vid verksamheterna. Med främjandeuppdrag avses till exempel att konsulenttjänster med uppdrag att främja utställningsarrangörer och konstnärers förutsättningar har inrättats. Främjandeuppdrag spelar en särskilt viktig roll inom konstområden där infrastrukturen är jämförelsevis svag och där befintliga aktörer kan behöva stöd att hitta varandra och få tillgång till information och andra resurser som behövs för att kunna bedriva verksamhet.

4.3.2 Lista över verksamheter med ett bild- och formuppdrag

Av tabellen nedan framgår att 37 regionala verksamheter som ingår i kultursamverkansmodellen har främjandeuppdrag inom bild- och formområdet, varav 24 verksamheter kategoriseras under annat huvudsakligt kulturområde än professionell bild- och form.

51 regionala verksamheter har arrangerande och/eller producerande uppdrag av/med samtida bild- och formkonstnärer och konsthantverkare inom modellen. 15 av verksamheterna är kategoriserade som professionell bild och form i Kulturrådets uppföljning.

Tabell 10. Verksamheter i kultursamverkansmodellen med ett professionellt bild- och form-uppdrag 2022 enligt inkomna enkätsvar, kategorisering av huvudsakligt verksamhetsområde och om verksamheten kom med i modellen 2018 eller senare.

Region	Verksamhetens namn	Producerande/arrangerande uppdrag	Främjande uppdrag	Huvudsakligt verksamhetsområde	Tillkom 2018 eller senare
Blekinge	Konst i Blekinge		Ja	Bild och form	
Blekinge	Slöjd i Blekinge		Ja	Hemslöjd	
Dalarna	Bild och form Dalarna		Ja	Bild och form	Ja
Dalarna	Avesta Art	Ja	Ja	Bild och form	
Gotland	Gotlands Museum	Ja	Ja	Museum	
Gotland	Region Gotland, områdesövergripande		Ja	Kulturövergripande	
Gotland	Konstutveckling		Ja	Museum	
Gävleborg	Hälsinglands museum	Ja		Museum	
Gävleborg	Kultur Gävleborg	Ja	Ja	Kulturövergripande	
Gävleborg	Länsmuseet Gävleborg	Ja		Museum	
Halland	Stiftelsen Hallands länsmuseum	Ja	Ja	Museum	
Halland	Rian designmuseum	Ja		Bild och form	Ja
Halland	Kultur i Halland – Slöjd		Ja	Hemslöjd	
Halland	Kultur i Halland – Bild och form		Ja	Bild och form	Ja
Halland	Art Inside Out	Ja		Kulturövergripande	Ja
Halland	Kultur i Halland – Konst och kultur		Ja	Kulturövergripande	
Jämtland Härjedalen	Stiftelsen Jamtli	Ja		Museum	
Jämtland Härjedalen	Kulturutveckling		Ja	Kulturövergripande	
Jönköpings län	Bild och form Jönköping		Ja	Bild och form	
Jönköpings län	Stiftelsen Museum Vandalorum	Ja		Bild och form	
Jönköpings län	Interregionalt samarbete Jönköpings län	Ja	Ja	Kulturövergripande	
Kalmar län	Kalmar Konstmuseum	Ja	Ja	Museum	
Kalmar län	The Glass Factory	Ja		Bild och form	
Kalmar län	Virserums Konsthall	Ja		Bild och form	Ja
Kronoberg	Bild och form Kronoberg		Ja	Bild och form	Ja
Norrbottnen	Havremagasinet	Ja		Bild och form	
Norrbottnen	Hemslöjdskonsulent i Norrbotten	Ja	Ja	Hemslöjd	
Norrbottnen	Konstkonsulent i Norrbotten	Ja	Ja	Bild och form	
Norrbottnen	Norrbottens Museum	Ja		Museum	
Norrbottnen	Resurscentrum för konst i Norrbotten	Ja	Ja	Bild och form	
Norrbottnen	Konstmuseet i Norr	Ja		Museum	Ja
Skåne	Form/Design Center	Ja		Bild och form	
Skåne	Helsingborgs museum	Ja		Museum	
Skåne	Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige	Ja		Museum	
Skåne	Malmö Konstmuseum	Ja		Museum	
Skåne	Regionmuseet Skåne	Ja		Museum	
Skåne	Skånes Hemslöjdsförbund	Ja	Ja	Hemslöjd	
Skåne	Wanås Konst	Ja		Bild och form	
Skåne	Ystads konstmuseum	Ja		Bild och form	Ja

På flera ben

Region	Verksamhetens namn	Producerande/arrangerande uppdrag	Främjande uppdrag	Huvudsakligt verksamhetsområde	Tillkom 2018 eller senare
Sörmanland	Sörmlands Museum	Ja	Ja	Museum	
Sörmanland	Sörmlands Museum – Bild och form	Ja	Ja	Bild och form	Ja
Sörmanland	Sörmlands Museum – Hemslöjd	Ja	Ja	Hemslöjd	
Uppsala	Region Uppsala/Kulturutveckling/Totalt interna övriga		Ja	Kulturövergripande	
Värmland	Region Värmland Kulturavdelningen		Ja	Kulturövergripande	
Värmland	Stiftelsen Värmlands Museum	Ja		Museum	
Värmland	Rackstadmuseet	Ja		Museum	Ja
Värmland	Kristinehamns konstmuseum	Ja		Museum	Ja
Västerbotten	Konstfrämjandet i Västerbotten	Ja	Ja	Bild och form	
Västerbotten	Norrlandsoperan AB	Ja		Teater, dans och musik	
Västerbotten	Skellefteå museum AB	Ja	Ja	Museum	
Västerbotten	Skogs- och samemuseet i Lycksele AB	Ja		Museum	
Västerbotten	Västerbottens läns hemslöjdsförening	Ja	Ja	Hemslöjd	
Västerbotten	Västerbottens museum AB	Ja		Museum	
Västernorrland	Konststrategisk verksamhet Västernorrland		Ja	Bild och form	
Västmanland	Konst- och kulturfrämjande verksamhet		Ja	Bild och form	
Västra Götaland	Bohusläns museum	Ja		Museum	
Västra Götaland	Göteborgs museer	Ja		Museum	
Västra Götaland	Kulturakademin		Ja	Kulturövergripande	
Västra Götaland	KulturUngdom		Ja	Kulturövergripande	
Västra Götaland	Läckö Slott	Ja		Teater, dans och musik	
Västra Götaland	Nordiska Akvarellmuseet	Ja		Museum	
Västra Götaland	Röda sten konsthall	Ja		Bild och form	
Västra Götaland	Förvaltningen för kulturutveckling		Ja	Kulturövergripande	
Västra Götaland	Västergötlands museum	Ja		Museum	
Västra Götaland	Textilmuseet	Ja		Museum	Ja
Örebro län	Konstfrämjande, Region Örebro län		Ja	Bild och form	
Örebro län	The non existent Center	Ja		Kulturövergripande	
Östergötland	Hemslöjden i Östergötland	Ja	Ja	Hemslöjd	
Östergötland	Östergötlands museum	Ja	Ja	Museum	
Östergötland	Rejmyre Art Lab	Ja		Bild och form	Ja
	Totalt antal	51	37	70	13
	– varav bild och form i uppföljningen	15	13	23	8

4.3.2 Verksamheter med regionalt bild- och formuppdrag i kultursamverkansmodellen

Som vi redogjort för hittills i rapporten, och som synliggörs av tabell 10 i avsnittet ovan, är det betydligt fler verksamheter som har ett regionalt bild- och formuppdrag – eller som på annat vis arbetar med bild och form, än som kategoriseras som professionell bild- och formverksamhet i Kulturrådets ekonomiska uppföljning. Det här beror på den huvudinriktningsprincip som tidigare beskrivits under avsnitt 3.2.

Sedan professionell bild- och formverksamhet infördes som ett eget område i kultursamverkansmodellen har 13 verksamheter tillkommit som ur något avseende har ett regionalt bild- och formuppdrag eller på annat vis arbetar med bild och form. Åtta av de nytillkomna verksamheterna kategoriseras som bild och form, nämligen Bild och form Dalarna, Rian Designmuseum, Kultur i Halland – Bild och form, Virserums Konsthall, Bild och form Kronoberg, Ystad Konstmuseum, Sörmlands museum – Bild och form och Rejmyre Art Lab. Ytterligare tre verksamheter tillkom 2023 och 2024, varför de inte framgår av tabellen – Dalslands konstmuseum, Borås konstmuseum och resurscentrumet Konst och Form på Gotland. Verksamheterna kategoriseras inom museiområdet eller som konst- och kulturområdesövergripande men arbetar även med bild och form.

Region Kalmar har tagit in flest bild- och formverksamheter eller verksamheter som på annat vis arbetar med bild och form i modellen de senaste åren. Designarkivet är en del av Kalmars konstförening, och ligger inom Kalmar konstmuseums verksamhet. Fram till 2006 bedrevs arkivets verksamhet i Kalmar konstmuseums lokaler. I samband med planeringen av en ny byggnad för museet i Kalmar, gjorde Nybro kommun en satsning på arkivet med ambitionen att skapa ett centrum för design, konst och hantverk. Designarkivet arbetar med form och design bland annat genom utställningar och pedagogisk verksamhet. Verksamheten samarbetar också med konstnärer och formgivare i länet – liksom med andra regionala kulturverksamheter.

The Glass Factory är ett kommunalt museum i Emmaboda kommun. Verksamheten har etablerat en platsspecifik ateljé- och verkstad för prototyputveckling, och bygger en av Sveriges största konstglassamlingar, glashytta och innovativ utveckling och samarbete med konstnärer, universitet och företag. Tillsammans med Virserums konsthall utvecklar The Glass Factory konstpedagogiska program. Virserums konsthall i sin tur verkar som "landsbygdens och periferins konsthall" i Kalmar och visar samtida konst och vandringsutställningar särskilt på mindre orter.

I Region Halland har Rian Designmuseum tillkommit som verksamhet inom kultursamverkansmodellen. Verksamheten visar tillfälliga utställningar, förvaltar samlingar och har ansvar för konsten i Falkenberg offentliga rum. Rian har ett nära samarbete med Hallands konstmuseum kring samlingar. I Region Östergötland har Rejmyre Art Lab tillkommit i modellen. Verksamheten är en konstnärsdriven organisation och beskrivs ha haft en stor betydelse för utvecklingen av bild- och formområdet i länet. Rejmyre Art Lab arbetar bland annat med utställningar och har residensverksamhet för både nationella och internationella konstnärer, och är en plattform för möten mellan konstnärer, samtidskonst och allmänheten.

Ett nav för form och design i Jönköpings län är Vandalorum museum för konst och design. Verksamheten öppnade sina portar 2011, och kom med som regional verksamhet i kultursamverkansmodellen 2017. Vandalorum har 10–15 unika utställningar per år, som presenterar nutida både svenska och internationella formgivare och konstnärer inom relevanta teman. Syftet är att genom utställningar, programverksamhet och pedagogik främja och sprida intresse för aktuella strömningar, yttringar och frågeställningar inom samtida svensk och internationell konst och design. Verksamheten har i uppdrag att vara en ledande utställningsplats för regional, nationell och internationell samtidskonst och design – och ska verka för ökad förståelse för samtidskonst.

4.3.3 Verksamheter som på annat vis arbetar med bild och form inom modellen

Tabell 10 visar att även verksamheter inom museiområdet och hemslöjdsområdet arbetar med bild och form. Vi finner bland annat verksamheter som Nordiska akvarellmuseet, Rackstadsmuseet och Malmö konstmuseum, som samtliga har en stark koppling till området och utgör viktiga plattformar för områdets infrastruktur och utveckling i de län där de är verksamma. Även Läckö slott har utställningsverksamhet och arbetar exempelvis med temautställningar med både etablerade och nya konstnärer, där konst och konsthantverk har en framträdande plats i verksamheten.

Göteborgs konstmuseum och Röhsska museet i Västra Götalandsregionen framträdande aktörer inom bild- och formområdet och bidrar till samtidskonstens ekologi kommunalt, regionalt, nationellt och internationellt. Verksamheterna redovisas tillsammans med Göteborgs museer i kulturdatan, varför de inte framgår av tabell 10.

Trots att verksamheterna inte har ett direkt uppdrag från Västra Götalandsregionen för bild och form, så bidrar båda institutionerna aktivt till den regionala infrastrukturen för området, genom utställningar, pedagogiska insatser, publikationer, programverksamhet och residens. Röhsska museet är ett specialmuseum för design och samarbetar med Form/Design Center som är en nationell mötesplats för gestaltad livsmiljö, inom ramen för ett statligt uppdrag från Kulturdepartementet. Göteborgs konstmuseum är ett av de främsta museerna för bildkonst i norra Europa och lyfter fram både internationell och lokal konst, till exempel genom utställningar om Göteborgskoloristerna år 2023.

Bild och form förekommer också i stor utsträckning inom konst- och kulturområdesövergripande verksamhet. The Non Existent Center (Ställbergs gruva) i Örebro är ett exempel som tillkom i modellen 2017. Föreningen arbetar genreöverskridande med inriktning på bland annat samtidskonst. Vid verksamheten ingår kompetenser inom bland annat konst, formgivning, arkitektur och snickeri. Verksamhetens uppdrag är att utveckla en multifunktionell produktions- och publikplats för samtidskonst, arbeta inkluderande för att nå nya målgrupper i länet, och bidra till att stärka kulturens roll i en hållbar samhällsutveckling. Verksamheten syftar också till att stärka länets internationella och nationella utbyte genom residensverksamhet, utbildningar och annan utåtriktad verksamhet.⁹⁸

4.3.4 Regionala konstkonsulenter och utvecklare bidrar till infrastrukturen

Regionala konst- och kulturkonsulenter har sedan länge varit en viktig del av regionernas insatser för att tillgängliggöra och utveckla kulturlivet. I samband med att kultursamverkansmodellen infördes flyttades besluten om fördelningen av statliga medel till konsulentverksamheterna över till regional nivå. Succesivt har titeln konsulent ersatts med titeln utvecklare, vilket delvis är ett resultat av att konsulentrollen blivit mer strategisk än operativ, särskilt i fall där konsulenten är placerad inom den regionala förvaltningen.

Det här har även tidigare konstaterats av Myndigheten för kulturanalys, som bland annat menar att konsulenter som arbetar mer strategiskt inom den offentliga förvaltningen oftare har en roll som liknar en handläggarrull. Det kan innebära att konsulenten medverkar i beredningen av ekonomiskt stöd till verksamheter, eller bereder strategiska underlag, exempelvis utvecklingsplaner eller kulturplanen. Konsulenter som däremot arbetar operativt har fördelar att vara placerade vid verksamheterna där de administrativa kraven är mer flexibla.⁹⁹

98. Region Örebro Kulturplan 2024–2027.

99. Myndigheten för kulturanalys, 2018. Kulturarbetare eller byråkrat. Regionala kulturkonsulenters roller och förutsättningar, s. 7.

Att vara placerad inom den offentliga förvaltningen har sina för- och nackdelar, enligt den rapport som Myndigheten för kulturanalys tagit fram. En fördel som särskilt gynnat bild- och formområdet, är att det bidragit till att ge konsulenterna mer likartade organisatoriska förutsättningar, även om de regionala variationerna av konsulentrollen kan vara stora.¹⁰⁰

Som vi visat i tidigare avsnitt varierar förutsättningarna för bild- och formområdets aktörer och arrangörer mycket mellan regionerna – vilket också präglar hur konstkonsulenterna och utvecklarna kan arbeta med att främja och stärka området.

Konsulenternas och utvecklarnas funktion varierar alltså mellan både kulturområden och regioner. Gemensamt för de flesta konsulenter eller utvecklare är att de har rollen att stödja andra konstnärer- och kulturaktörers arbete, exempelvis genom rådgivning, samordning, ekonomiskt stöd och fortbildning.¹⁰¹ Konsulenter som är placerade inom verksamheterna arbetar även mot presumtiva arrangörer, till exempel arrangörsfrämjande, enligt de inkomna enkätsvaren vi fått in. I vissa regioner arbetar konsulenterna även med residensverksamhet.

Av enkätsvaren framgår att det finns konstkonsulenter eller utvecklare i alla regioner som ingår i kultursamverkansmodellen, numera även inom Region Skåne, vars konsulentverksamhet haft en paus under många år. Från och med 2024 har regionen och Konstfrämjandet Skåne tecknat ett avtal med en konstkonsulentfunktion med placering på Konstfrämjandet Skåne.

Som framgår av tabellen nedan, arbetar flera konstkonsulenter överlappande med andra konst- och kulturområden, däribland hemslöjdsområdet och museiområdet. Även andra områden har angivits i enkätsvaren, som biblioteksverksamhet. Totalt 15 verksamheter har redovisat att de har konstkonsulenter som arbetar överlappande med andra konst- och kulturområden. 18 av 36 konsulenter arbetar vid verksamheter med producerande eller arrangerande uppdrag.

Av dialogerna framkom att flera regioner har utökat eller förändrat sin konsulentverksamhet de senaste åren. Region Sörmland har bland annat stärkt området genom att placera en bild- och formkonsulent på heltid vid Sörmlands museum. Vid arbetet av etableringen av ett resurscentrum i Västerbotten, har regionen valt att utlokalisera konsulentverksamheten från förvaltningen till två olika huvudmän, en vid Konstfrämjandet i Västerbotten och en i museal regi vid Skellefteå museum.

Vi ser även att flera konstkonsulenter placerats vid de verksamheter som tillkommit i modellen efter 2018. Av tabell 11 nedan framgår hur konstkonsulenterna och utvecklarna är placerade och om verksamheterna de är placerade vid har främjandeuppdrag och/eller producerande och/eller arrangerande uppdrag.

100. Myndigheten för kulturanalys, 2018. Kulturarbetare eller byråkrat. Regionala kulturkonsulenters roller och förutsättningar, s. 6–8.

101. Myndigheten för kulturanalys, 2018. Kulturarbetare eller byråkrat. Regionala kulturkonsulenters roller och förutsättningar, s. 6.

På flera ben

Tabell 11. Verksamheter som har konstkonsulenter och/eller utvecklare per region år 2022 enligt inkomna enkätsvar och huvudsakligt verksamhetsområde. Av tabellen framgår även om konsulent/utvecklaren arbetar vid verksamheter som har producerande uppdrag och om konsulent/utvecklare tillkommit efter att professionell bild och form fördes in som ett eget område i kultursamverkansmodellen 2018.

Region	Verksamhetens namn	Huvudsakligt verksamhetsområde	Även producerande uppdrag	Konsulent tillkommit efter 2018
Blekinge	Konst i Blekinge	Bild och form		Ja
Blekinge	Slöjd i Blekinge	Hemslöjd		
Dalarna	Bild och form Dalarna	Bild och form		
Dalarna	Avesta Art	Bild och form	Ja	Ja
Gotland	Gotlands Museum	Museum	Ja	
Gotland	Region Gotland, områdesövergripande	Kulturövergripande		
Gotland	Konstutveckling	Museum		
Gävleborg	Kultur Gävleborg	Kulturövergripande	Ja	
Halland	Stiftelsen Hallands länsmuseum	Museum	Ja	
Halland	Kultur i Halland – Slöjd	Hemslöjd		
Halland	Kultur i Halland – Bild och form	Bild och form		
Halland	Kultur i Halland – Konst och kultur	Kulturövergripande		
Jämtland Härjedalen	Kulturutveckling	Kulturövergripande		
Jönköpings län	Bild och form Jönköping	Bild och form		
Jönköpings län	Interregionalt samarbete Jönköpings län	Kulturövergripande	Ja	Ja
Kalmar län	Kalmar Konstmuseum	Museum	Ja	
Kronoberg	Bild och form Kronoberg	Bild och form		Ja
Norrbottnen	Hemslöjdskonsulent i Norrbotten	Hemslöjd	Ja	
Norrbottnen	Konstkonsulent i Norrbotten	Bild och form	Ja	
Norrbottnen	Resurscentrum för konst i Norrbotten	Bild och form	Ja	
Skåne	Skånes Hemslöjdsförbund	Hemslöjd	Ja	
Sörmanland	Sörmlands Museum	Museum	Ja	
Sörmanland	Sörmlands Museum – Bild och form	Bild och form	Ja	
Sörmanland	Sörmlands Museum – Hemslöjd	Hemslöjd	Ja	
Uppsala	Region Uppsala/Kulturutveckling/Totalt interna övriga	Kulturövergripande		
Värmland	Region Värmland Kulturavdelningen	Kulturövergripande		Ja
Västerbotten	Konstfrämjandet i Västerbotten	Bild och form	Ja	
Västerbotten	Skellefteå museum AB	Museum	Ja	
Västerbotten	Västerbottens läns hemslöjdsförening	Hemslöjd	Ja	
Västernorrland	Konststrategisk verksamhet Västernorrland	Bild och form		
Västmanland	Konst- och kulturfrämjande verksamhet	Bild och form		
Västra Götaland	Kulturakademin	Kulturövergripande		Ja
Västra Götaland	KulturUngdom	Kulturövergripande		
Västra Götaland	Förvaltningen för kulturutveckling	Kulturövergripande		
Örebro län	Konstfrämjande, Region Örebro län	Bild och form		
Östergötland	Hemslöjden i Östergötland	Hemslöjd	Ja	
Östergötland	Östergötlands museum	Museum	Ja	
	Totalt antal	37	18	6
	– varav bild och form i uppföljningen	13	5	3

4.3.5 Regionala konstresurscentrum är exempel på viktiga konstnoder

Under de senaste åren har Kulturrådet sett en stark utveckling och etablering av resurscentrum för konst i regionerna. Det här är i linje med de regionala noder för bildkonst som branschorganisationen Bildkonst Sverige föreslår att regeringen ska avsätta medel till inom ramen för kultursamverkansmodellen.¹⁰² Kulturrådet vill samtidigt lyfta att initiativet att satsa på den här typen av verksamhet behöver komma från regionerna själva. Enligt förordning (2010:2012) om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet ska kultursamverkansmodellen ge utrymme till regionala prioriteringar och variationer inom ramen för förordningens konst- och kulturområden. Med hjälp av de regionala utvecklingsbidragen kan ytterligare resurscentrum etableras på sikt, om regionerna ser att sådana behov finns för att stärka området. Det förutsätter även att Kulturrådet kan avsätta medel för regionala utvecklingsbidrag inom ramen för anslaget.

De regionala konstresurscentrumen är exempel på konstnoder i regionerna. Som regional kulturverksamhet är plattformen effektiv i att lösa flera av de utmaningar som finns inom området och som hämmar utveckling i de kulturpolitiska målens riktning. Vi har tidigare beskrivit att de regionala utvecklingsbidragen många gånger gett upphov till etablering av resurscentra för konst.

För närvarande utreds etablering av resurscentrum i flera andra regioner, bland annat i Jämtland Härjedalen. Region Västerbotten arbetar genom konstkonsulentverksamheten med att se över behovet av ett resurscentrum för konst och under de senaste åren har regionen arbetat med att se över hur bild- och formområdet kan stärkas både inom och utanför modellen. Även Region Kalmar har planer på att införa ett resurscentrum. Inför 2025–2028 är ambitionen att Kalmars konstmuseum ska bli ett resurscentrum för konstpedagogisk verksamhet i hela länet – och Designarkivet ska vara kunskaps- och resurscentrum för designprocesser.

Precis som i fallet med konsulentverksamheten anses det av några regioner mer effektivt att ha resurscentrumet inom den regionala förvaltningen. Fördelen är att regionerna enklare ska kunna skapa synergier med andra regionala initiativ. Region Västmanland beskriver exempelvis att regionen initialt hade för avsikt att lägga resurscentrumet på konstföreningarna. Med anledning av att länets kommuner generellt har få personer inom den kommunala förvaltningen som arbetar med frågorna, och små ekonomiska resurser, insåg regionen att det skulle försvåra samverkan om verksamheten placerades externt. Inom den regionala förvaltningen kan Västmanland bättre vara kravställare och verka som "samverkansingenjör". Plattformen agerar alltså som ett stöd till kommunerna – och har öppnat upp för smarta gemensamma lösningar där andra regionala institutioner, konstnärer och civilsamhället kan inkluderas.

Det finns även andra regioner som har resurscentrum för konst inom kultursamverkansmodellen. Resurscentrum för konst i Norrbotten startade 2012 och kom med i modellen 2014. Verksamheten arbetar med att stödja konstnärer och konsthantverkare i länet genom att förmedla uppdrag, skapa utställningsmöjligheter, driva projekt och jobba med internationella utbyten och residens. Verksamheten arbetar även med att fördela mobilitetsstöd så att konstnärer kan åka på residens – och arbetar med att stärka möjligheterna att verka och bo som professionell konstnär i Norrbotten.

I Norrbotten har man också verkat för att få i gång fler konstföreningar som ett sätt att bygga upp infrastrukturen för bild- och formområdet. En annan arbetsmetod har varit att stötta lokala arrangörer ute i länet genom exempelvis projektet Swedish Lappland Air där regionen kompetensutvecklar

102. Bildkonst Sverige. 2024. Remissvar över betänkandet SOU 2023:58 Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (Ku2023/01093).

arrangörer runtom i kommunerna i att driva konstnårsresidens. Nätverket stärker även sammanhållningen på konstscenen och stimulerar nya samarbeten.

Region Kronoberg har ett regionalt resurscentrum med uppdrag att utveckla förutsättningarna för att ta del av och skapa konst och konsthantverk i regionen. Resurscentrumet är organiserat inom den regionala förvaltningen. Resurscentrumet Konst i Halland arbetar med residensverksamhet, internationella utbyten, konstpedagogiska satsningar, aktiva scener för samtidskonst och seminarieverksamhet. Resurscentret drivs inte inom den regionala förvaltningen utan av Hallands konstmuseum genom en överenskommelse och i samverkan med Region Halland. Verksamheten arbetar även med utvecklingsfrågor inom bild och form, och med att bygga upp en infrastruktur av nätverk, bestående både av institutionerna, det fria kulturlivet och konstnärerna.

Region Blekinge har ett regionalt konstresurscentrum som utvecklats genom Kulturcentrum Ronneby konsthall och Konst i Blekinge. Verksamheten är en viktig nod i regionen och verksamheterna har ett nära samarbete vad gäller utställningar, program, nationella och internationella residens. Resurscentrumet kommer att vara ett attraktivt besöksmål och en resurs för kommuner, konsthallar, konstnärer, konstorganisationen och invånare.

Flera regioners utveckling och etablering av resurscentra för konst är beroende av att Kulturrådet kan fördela utvecklingsbidrag eller ge förstärkningar i form av verksamhetsbidrag som möjliggör att ytterligare verksamheter kan inkluderas kultursamverkansmodellen. Med anledning av att Kulturrådets anslag för kultursamverkansmodellen inklusive regionala utvecklingsbidrag inte längre skrivs upp och att omprioriteringar från anslaget ska göras från och med 2025, avser Kulturrådet att prioritera de årliga verksamhetsbidragen till de regionala institutioner som redan finns i modellen. Även kommuners ekonomiska situation är pressad och osäker. Resurscentrumet för konst i Västmanland (som numera erhåller ett verksamhetsbidrag inom kultursamverkansmodellen), beskriver till exempel att regionen samfinansierar verksamheten med samtliga kommuner i länet. Varje kommun lägger 1 krona per invånare – vilket innebär att små kommuner kan bidra med 4 000 kronor, medan större kommuner som Västerås bidrar med 160 000 kronor till verksamheten varje år.

4.3.6 Läns museer spelar en viktig roll för bild- och formområdets infrastruktur

Vissa läns museer har som grunduppdrag att visa bild- och formkonst eller arbetar med bild och form och/eller samtidskonst parallellt med sitt musei- och kulturarvsuppdrag. Flera konstmuseer ligger organisatoriskt under läns museerna, exempelvis Gotlands konstmuseum och Hallands konstmuseum. Det här gör det svårt att redovisa museernas verksamhet inom bild- och formområdet separerat från varandra eftersom uppföljningen görs på verksamhetsnivå och utifrån hur regionerna anser att verksamheterna är organiserade. Av samma skäl har det varit svårt för regionerna och läns museerna att göra den uppskattning av hur mycket medel som går till bild och form per verksamhet som efterfrågats i den enkät som skickats ut inom ramen för den här uppföljningen.

Det finns läns museum i alla Sveriges regioner. Skåne och Västra Götaland har två respektive tre läns museer vardera. Av de 23 läns museer som ingår i kultursamverkansmodellen visar tabell 12 nedan att 13 läns museer har ett samtidskonstuppdrag eller bild- och formuppdrag av något slag, enligt inkomna enkätsvar.

Tabell 12. Tabell över läns museer med samtidskonstuppdrag och antal samtidskonstutställningar 2022 per museum, enligt enkätsvar.

Region	Verksamhetens namn	Producerande/arrangerande uppdrag inom samtidskonst	Antal utställningar	Inköp av samtidskonst
Gotland	Gotlands Museum	Ja	10 eller fler	Ja
Gävleborg	Länsmuseet Gävleborg	Ja	4	Ja
Halland	Stiftelsen Hallands länsmuseum	Ja	4	Ja
Jämtland Härjedalen	Stiftelsen Jamtli	Ja	1	-
Norrbottnen	Norrbottnens Museum	Ja	6	Ja
Skåne	Kulturhistoriska föreningen för södra Sverige	Ja	-	-
Skåne	Regionmuseet Skåne	Ja	-	Ja
Sörmanland	Sörmlands Museum	Ja	3	Ja
Värmland	Stiftelsen Värmlands Museum	Ja	5	Ja
Västerbotten	Västerbottens museum AB	Ja	2-5	-
Västra Götaland	Bohusläns museum	Ja	4	Nej
Västra Götaland	Västergötlands museum	Ja	0	Nej
Östergötland	Östergötlands museum	Ja	1	Ja
Blekinge	Blekinge museum	Nej		
Dalarna	Dalarnas museum	Nej		
Jönköpings län	Jönköpings läns museum	Nej		
Kalmar län	Kalmar Läns Museum	Nej		
Kronoberg	Kulturparken Småland AB	Nej		
Uppsala	Stiftelsen Upplandsmuseet	Nej		
Västernorrland	Västernorrlands museum	Nej		
Västmanland	Västmanlands läns museum	Nej		
Västra Götaland	Förvaltningen för kulturutveckling	Nej		
Örebro län	Örebro läns museum	Nej		

- har angett vet ej

4.3.6.1 Läns museernas samlingsförvaltning och arbete med bild och form

Av inkomna enkätsvar framgår att åtta läns museer återkommande gör inköp av samtidskonst. Inköpen möjliggörs exempelvis via medel från fonder eller donationer. Några läns museer erhåller samtidskonst som gåvor från konstföreningar. Till exempel gör Jämtlands läns konstförening inköp

av konst som skänks till Jamtlis samlingar efter att föreningen arrangerat utställningar. Det innebär att Jamtli framför allt arbetar konstpedagogiskt med samlingen och visar en utställning om året.

För Stiftelsen Hallands läns museer möjliggörs 4–5 utställningar av samtidskonst ett normalår. Genom att Hallands konstmuseum har en donationsfond om 90 miljoner kronor med en årlig utdelning om 3 miljoner kronor, kan verksamheten göra mellan 7–9 inköp av samtidskonst om året med halländsk anknytning. Hallands läns museer har därigenom haft möjlighet att bygga upp en gedigen samling av halländsk konst. Fonden ger museet en unik utvecklingspotential i flera avseenden, och just nu ser läns museet över möjligheten att använda pengarna på annat vis för att stärka konstnärer och infrastrukturen i regionen. Även vid Östergötlands läns museum finns en fond om ungefär 25 miljoner kronor som används för inköp av konst. Museets konstinköp finansieras även genom gåvor och genom anslagsmedel till verksamheten. I maj 2022 öppnades läns museets lokaler på nytt, efter en omfattande renovering, vilket förklarar antalet utställningar som anges för verksamheten i tabell 12.

Vidare har Läns museet i Gävleborg både tillfälliga och permanenta utställningar inom samtidskonst där man genomför flera utställningar om året. Under 2022 visades fyra utställningar enligt inkomna enkätsvar. Verksamheten gör återkommande nyförvärv till konstsamlingen. I tillfälliga utställningar presenterar museet samtida svenska konstnärskap, bland annat inom form och design där formgivare inom textil, glas, silver och keramik särskilt lyfts fram. Läns museet har även omfattande samlingar av slöjd och konsthantverk på det textila området. Vid Sörmlands museum har det regionala bild- och formuppdraget breddats de senaste åren. När regionmuseet fick ett nytt hus med högkvalitativa utställnings-salar 2018 initierades en stark satsning på samtidskonst som från och med 2020 breddats till att omfatta hela bild- och formområdet. Även Hälsinglands museum visar utställningar med samtidskonst.

I Västra Götaland har två av tre läns museer ett samtidskonstuppdrag. Västergötlands museum har bild- och formutställningar vid enstaka tillfällen, och Bohusläns museum har ungefär 3–4 utställningar av samtidskonst per år. Bohusläns museum, som medverkade vid dialogerna, berättar att verksamhetens konsthall tillkom långt efter att museet bildades, vilket gör att museets stadgar inte inkluderar ett bild- och formuppdrag. Däremot framgår uppdraget av den uppdragsbeskrivning verksamheten fått av regionen, som handlar om att museet ska arbeta långsiktigt med att utveckla pedagogisk verksamhet i konsthallen och sträva efter att på lång sikt utveckla konsthallen till en innovativ plats med både spets och bredd i innehållet.

I stadgarna för stiftelsen Östergötlands läns museum framgår att läns museet ska arbeta med konst. Det innebär att verksamheten ska ha en aktiv samlingsförvaltning. Det framgår även av regionens kulturplan och i uppdragsbeskrivningen till läns museet. Läns museet har utöver det även ett främjandeuppdrag inom bild- och formområdet, som samfinansieras inom kultursamverkansmodellen. Östergötlands läns museum ska bland annat bidra med bild- och formkompetens till länets kommuner och på ett regelbundet och metodiskt vis involvera professionella konstnärer i sin verksamhet och stödja konstnärlig utveckling i sitt arbete.

Även stiftelsen Värmlands museum har ett konstuppdrag inskrivet i sina stadgar, men inget konkret regionalt bild- och formuppdrag. Museet har en stor konstsamling och har ungefär fem konstutställningar varje år med samtidskonst inom museets regi. Vid Läns museet i Värmland finns även en konsthall. Därutöver samarbetar och samverkar läns museet med bland annat Kristinehamns konstmuseum och Rackstadsmuseet, som är viktiga aktörer för samtidskonst och inom bild- och formområdet i regionen.

Gotlands museum arbetar vanligen med samtidskonst och har tio eller fler utställningar per år och gör återkommande inköp av samtidskonst. Gotlands museum förestår Gotlands konstmuseum och det är framför allt där utställningsverksamheten för samtida konst bedrivs. Under 2020 stängdes dock konstmuseibyggnaden, vilket gjorde att området tappade styrfart och energi i regionen. Anledningen

är att byggnaden inte haft ett tillfredsställande klimat för konstutställningar och det har saknats resurser för att åtgärda bristerna. Under 2023 gjorde Gotland en fördjupad utredning gällande konstmuseets lokaler där en programhandling och kostnadsberäkningar togs fram för ombyggnaden. Regionen hoppas kunna återställa lokalerna enligt det förslag som lagts fram.¹⁰³ Även i Örebro görs renoveringar av länsmuseumbyggnaden och så snart renoveringen är färdig, planerar regionen att utveckla arbetet med bild och form inom ramen för länsmuseumets uppdrag.

Fler läns museer än de som anges av tabell 12 ovan arbetar med samtidskonst och/eller bild och form sporadiskt. Vid konsthallen på Dalarnas museum visas exempelvis samtidskonst tidvis. Museet har fasta och tillfälliga utställningar kopplade till aktuella ämnen – men framför allt till kulturhistoriska perspektiv. Även stiftelsen länsmuseum Västernorrland, som har en konsthallslokal, är en tillgång för konst och konstfrämjande i regionen. Museet beskrivs som en viktig arena för samtidskultur och samtidskonst av regionen – där verksamheten utgör kontaktyta civilsamhälle, professionell kultur och näringsliv (se även avsnitt 5.3).

4.3.6.2 Länsmuseumernas roll i att stärka bild- och formområdets utveckling

Länsmuseumerna spelar en central roll i att stärka infrastrukturen inom bild- och formområdet genom samarbeten och initiativ som involverar konstnärer, kommuner och andra regionala aktörer. Region Norrbotten har som ambition att etablera länsmuseum som nod för samtidskonst i norra Sverige. Regionens länsmuseum arbetar aktivt med mindre museer och lokala konstnärer för att skapa nya möjligheter och främja samverkan. Genom att möjliggöra utställningar med internationella konstnärer stärks det globala perspektivet i regionen. Verksamheten samarbetar även kring utställningar med folkbibliotek i länet och andra institutioner för att samtidskonsten ska nå ut till fler.

I Östergötland fungerar länsmuseum som en mötesplats för dialog mellan konstnärskollektiv, konsthallar och andra aktörer, och genom en kombination av produktions- och främjandeinsatser skapas plattformar där konstnärer kan utvecklas och inkluderas. På liknande sätt fungerar Regionmuseum Skåne som en viktig resurs för kommunerna i regionen, där museum erbjuder stöd och organiserar regelbundna nätverksträffar och möten för att stärka samarbetet och förstärka verksamheten inom konstområdet.

Vid Sörmlands museum arbetar en konstkonsulent aktivt med både kommuner och den ideella sektorn, vilket gör museum till en plattform för både regionalt, fritt och ideellt kulturliv. Museum har också utvecklat ett butikskoncept som låter lokala hantverkare och konstnärer skapa nya produkter inspirerade av museums samlingar. Verksamheten är starkt integrerad i arbetet med regional utveckling och gestaltad livsmiljö. Värmlands museum bidrar genom återkommande samarbeten med Värmlands konstföreningar, Svensk Form och hantverksföreningar samt genom att engagera en konstpedagog som arbetar med projekt som Skapande skola för att främja kreativitet bland barn och unga.

I Västmanland delar länsmuseum utställningslokaler med Västerås konstmuseum och regionens kulturutvecklare inom bild och form. Denna gemensamma bas skapar naturliga synergier mellan verksamheterna, vilket ytterligare stärker bild- och formområdet i regionen. Samtidigt arbetar Örebro läns museum som en viktig utställningsarrangör och utvecklar sina lokaler för konstpedagogiska aktiviteter, inklusive en skaparverkstad som främjar kreativitet och skapande.

Västerbottens museum har en omfattande konstsamling och arbetar aktivt för att öka kunskapen om länets konstnärer. Genom årliga utställningar med samtida professionella konstnärer bidrar de till att

103. Gotlands museum. Nyheter - pressmeddelande. 2023. Hämtad från <https://press.gotlandsmuseum.se/posts/pressreleases/nasta-steg-mot-andamalsenliga-lokaler-for-konst>

utveckla museet som en betydelsefull arena för konst i regionen. Samtliga läns museer strävar efter att skapa en hållbar och inkluderande infrastruktur för konst och kultur genom sina olika verksamheter, vilket stärker både lokala och regionala konstliv och gör konsten tillgänglig för en bredare publik.

4.4 Interregional infrastruktur ger mervärde

Det arbete som bedrivs mellan regionerna och staten inom kultursamverkansmodellen främjar interregional samverkan ur flera avseenden. Regeringen har också flera gånger angivit just interregional samverkan som särskild prioritering vid fördelningen av de regionala utvecklingsbidragen. Det finns två större strukturerade interregionala samarbeten som kommit till efter att kultursamverkansmodellen infördes, Regionssamverkan Sydsverige (RSS) och Kultur i Norr, vilka är plattformar för utvecklingen av bild- och formområdets infrastruktur på flera nivåer. Kultur i Norr samarbetar särskilt i frågor som ligger utanför kultursamverkansmodellen, för att stärka konstnärers intäktsmöjligheter. Även nätverket SPOK, Samtida produktion och konsumtion, framhålls som en viktig nod för att stärka området och bredda områdets finansiering. SPOK är en plattform för produktion som syftar till att samla och sprida kunskap o lokala tillverkningsmöjligheter, från slöjd till industri. SPOK har Form/Design Center i Skåne som utgångspunkt och finns numera representerat i tio regioner.

4.4.1 Regionssamverkan Sydsverige

Regionssamverkan Sydsverige (RSS) är ett samarbetsorgan för Sveriges sex sydligaste regioner – Skåne, Kalmar, Blekinge, Halland, Jönköping och Kronoberg. Samarbetet startade 2016 och bild- och formkonsten är ett av de gemensamma utvecklingsområdena som prioriteras. Arbetet inom RSS är formaliserat och inom bild- och formområdet finns en beredningsgrupp som består av bild- och formutvecklare från varje region. Beredningsgruppen arbetar med att främja, stärka och stimulera samverkan och konstnärlig utveckling inom samtidskonstfältet både i städer och på landsbygder – och verkar för att möjliggöra kunskapsutbyte, metodutveckling och nätverksbyggande.

Konkreta samverkansprojekt inom ramen för RSS är Bästa Biennalen (BB) med bas på Ystads konstmuseum i Skåne. BB är ett nätverk med i dagsläget runt 90 konstarrangörer i Sydsverige som verkar för barn och ungas möten med konsten och kreativiteten. BB arrangerar bland annat Bästa Festivalen – Sveriges största konstfestival, där barn och unga skapar direkt med konstnärer och pedagoger.¹⁰⁴ RSS har även gjort en satsning på utbildningar inom konstkritiken på folkhögskolor i regionerna, och erbjuder utlåning av "konstkritikkassar"¹⁰⁵ vid olika institutioner i länen. Det finns även digitala föreläsningar på området.

Samarbetet inom RSS kräver en gemensam drivkraft och då regionerna har olika förutsättningar har arbetet inledningsvis varit utmanande. Idag beskriver samtliga regioner att samarbetet inneburit mer "valuta för pengarna" på så vis att man fått tillgång till andra regioners resurser och erfarenheter, vilket kommer den egna regionen till del.

4.4.2 Kultur i Norr

Kultur i Norr är ett nätverk som drivs på tjänstepersons-, politiker och kulturinstitutionsnivå. De samverkande regionerna är Norrbotten, Västerbotten, Jämtland Härjedalen och Västernorrland. De fyra norrlänens avstånd till landets storstadsområden skapar särskilda behov och utmaningar – och

104. SOU 2023:58. Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun, s. 111.

105. Kassor med litteratur om konstkritik.

samarbetet mellan regionerna syftar till att stärka det professionella kulturlivets roll och position som tillväxtfaktor i norra Sverige. Inom bild- och formområdet samarbetar regionerna särskilt kring frågor om kulturella och kreativa branscher, arrangörsfrämjande åtgärder och konstnärliga centrum-bildningar. Region Norrbotten och Region Västerbotten beviljades dessutom EU-stöd 2022 för att utveckla Form Design Center Norr till en ny nod för form, design, konsthantverk och arkitektur i övre Norrland. Projektet tar sin utgångspunkt i de stora investeringar och samhällsomvandlingar som är aktuella i norra Sverige – där man bland annat ser möjligheten att skapa fler jobb för konstnärer genom interregionala samarbeten kring gestaltad livsmiljö.¹⁰⁶

Konstkonsulenterna i norr driver dessutom konsttidningen Volym. Det är en nätbaserad tidskrift med syfte att synliggöra konst och konstnärer från de norra delarna av Sverige, samt att utveckla och främja konstkritiken.

4.4.3 Den interregionala infrastrukturen i Mellansverige är ett uttryck för regionala prioriteringar och variationer

Utöver regionala hubbar inom nätverket SPOK och initiativet Kulturella kraftfält, saknas det mer strategiska och formaliserade interregionala samarbeten i Mellansverige. Även om det här i första hand är ett uttryck för regionala prioriteringar och variationer – beskriver flera regioner i Mellansverige att det är ineffektivt att inte ha en ordnad interregional samverkan i likhet med de som finns i landets södra och norra delar.

Särskilt beskrivs ett behov av att etablera interregionala samarbeten i tvärgående frågor som befinner sig i gränslandet mellan kulturpolitik och andra politikområdet, exempelvis gestaltad livsmiljö och kulturella och kreativa branscher. En interregional struktur skulle möjliggöra kollegiala utbyten och kunskapsöverföring, där regionerna bättre kan tillvarata varandras erfarenheter och goda exempel, menar man.

Regionerna framhåller flera skäl till att den här typen av interregional samverkansform saknas i dag i Mellansverige. Ekonomiska förutsättningar är en grundorsak. Var man befinner sig rent geografiskt kan också vara en utmaning i förhållande till andra regioner, där exempelvis ö-läget på Gotland försvårar interregionala samarbeten både på förvaltnings- och institutionsnivå. Avsaknaden av homogena organisatoriska strukturer mellan förvaltningarna försvårar också interregionala samarbeten. Här beskrivs skillnader inom den regionala förvaltningen rent organisatoriskt, där vissa frågor som vid en region hanteras under kulturförvaltningen, kan ligga under serviceförvaltningen eller fastighetsförvaltningen vid en annan. Frågan om offentlig konst (utsmyckning) är ett vanligt exempel på en sådan fråga som lyfts – vilket också ger regionerna olika förutsättningar att arbeta med frågor som har bäring på bland annat bild- och formområdet.

4.5 Flerfotade satsningar puttar hela infrastrukturen i rätt riktning

Som vi exemplifierar under avsnitt 3.6.1 fördelas en del av regionernas finansiering till bild- och formområdet utanför kultursamverkansmodellen. Det här betraktas som en styrka av flera regioner, där modellen ses som ett hjälpmedel för samverkan snarare än som en renodlad finansieringsmodell. Flera regioner understryker att de inte gör ett gränssnitt mellan verksamheter inom och utanför

106. SOU 2023:58. Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun, s. 112.

modellen, utan tar ett helhetsgrepp om den regionala kulturen vilket inkluderar mer än enbart de verksamheter som får stöd inom kultursamverkansmodellen. Arbetet ska komma både verksamheter, civilsamhälle och invånare till dels. "Stärker man vissa delar – så puttar det andra delar i rätt riktningar" menar region Skåne.

4.5.1 Läns museers uppdrag ger ringar på vattnet

Flera regioner framhåller att kommunala satsningar på museer och konsthallar är viktiga för infrastrukturen inom bild- och formområdet. Även om få kommunala verksamheter finansieras inom kultursamverkansmodellen (utöver de läns museer som har kommunala stiftare), kan vi se att flera läns museer har i uppdrag att samverka och samarbeta med kommunala verksamheter och aktörer. Läns museerna agerar också plattformar för föreningslivet, inte sällan i samarbete med andra regionala verksamheter. Det här stärker infrastrukturen för bild- och formområdet i stort – och visar på det ömsesidiga beroende som finns mellan de olika nivåerna av organisation, finansiering och samverkan.

Västernorrlands läns museum samarbetar exempelvis med Örnsköldsviks museum och Sundsvalls museum, som har ett eget arbete med konst i sina lokaler. Skogs och samemuseet i Lycksele erhåller medel från Västerbottens läns museum och visar ibland bild och form i sina museala utställningar. Även Skellefteå museum är en samverkanspart för läns museet i Västerbotten, där Museum Anna Nordlander (MAN) som är en självständig avdelning på Skellefteå museum, har i uppdrag att sprida kunskap om samtidskonst till en bred allmänhet genom utställningar, pedagogik och utveckling av samtidskonstens förutsättningar i regionen. Den regionalt finansierade utställningsverksamheten utanför modellen i Västerbotten arrangeras särskilt av Museum Anna Norlander (MAN), Skellefteå konsthall, Umeå Konsthall, Aejiles samiskt centrum, Galleri Alva, Bildmuseet och den konstnärsdrivna Galleri Verkligheten.

Vidare ser vi att Östergötlands läns museum har ett nära samarbete med Norrköpings konstmuseum som också erhåller ett regionalt verksamhetsbidrag. Läns museet har även haft utställningar tillsammans med den regionala verksamheten Rejmyre Art Lab och tillsammans utgör de plattformar och mötesplatser för konstföreningar och är till för konstnärskollektiven i det skapande uppdraget.

Sörmlands läns museum arbetar med sitt bild- och formuppdrag i nära samarbete med Eskilstuna konstmuseum, och i Halland beskriver läns museet att det finns ett gediget samarbete med samtliga sex kommuner i regionen. Däribland samarbetar Hallands konstmuseum med Mjellby konstmuseum och Hishults konsthall. Läns museet sitter också i styrelsen för Laholms teckningsmuseum.

Västmanlands läns museum har utställningslokaler som är ett gemensamt kulturhus i Västerås för läns museet, Västerås konstmuseum och regionens kulturutvecklare inom bland annat bild- och form. Därigenom uppstår naturliga samarbeten mellan verksamheterna för att uppfylla den gemensamma visionen och att lokalen ska vara en levande mötesplats för kulturarv, konst och kultur.

4.5.2 Den regionala infrastrukturen är komplementär till kommunala, privata och ideella initiativ

Som vi visade i kapitlet om bild- och formområdets offentliga finansiering gick en betydande del av de statliga bidragen från Kulturrådet, som syftar till att stärka områdets infrastruktur, till storstadsregionerna 2023. Det finns flera förklaringar till det här och fördelningen hänger bland annat samman med var flest konstnärer och utställningsarrangörer befinner sig och är verksamma. Vi har också konstaterat att det är få sökande från andra delar av landet. Bland annat beror det på att huvuddelen av landets konsthallar och konstmuseer bedrivs i kommunal regi. Det gör att många av initiativen utanför storstäderna utestängs från Kulturrådets bidragsgivning till det fria och ideella

kulturlivet, eftersom verksamheter med kommunala huvudmän inte kan ansöka om stöden. Även konstföreningar är viktiga aktörer för infrastrukturen inom bild- och formområdet utanför storstäderna, men föreningarna söker Kulturrådets bidrag i liten omfattning.

Eftersom en stor del av bild- och formområdets infrastruktur i form av föreningar, konsthallar och konstmuseer antingen bedrivs i kommunal regi eller får kommunala stöd, blir den särskilt sårbar i ljuset av de ekonomiska åtstramningar som beskrivits i kapitlets inledande avsnitt. Det är viktigt att vara medveten om att finansieringen av området står på flera ben och att de satsningar som görs är komplementära till varandra. Om ett ben "haltar" så kommer det att påverka områdets infrastruktur och stabilitet negativt. De stöd som fördelas till bild- och formområdet inom kultursamverkansmodellen är en del av ekosystemet och spelar en viktig roll för att stärka områdets infrastruktur och skapa viktiga synergieffekter.

Vi ser en mångfald av regionala initiativ i hela landet som syftar till att stödja professionella konstnärer, skapa mötesplatser, stärka bild- och formområdets infrastruktur och främja både lokal och inter-regional samverkan. Genom satsningar på konsthallar, gallerier, residensprogram och samarbeten mellan kommuner och regioner, möjliggörs inte bara konstnärligt skapande utan också utveckling i de kulturpolitiska målens riktning. Samtidigt stärks de lokala kulturella ekosystemen.¹⁰⁷

Region Skåne arbetar bland annat med att stimulera det "byråkratiska konstekosystemet" inom Nätverket för offentlig konst Skåne. I nätverket ingår alla regionens 33 kommuner och syftet med strukturen är att främja kommunala beställningar av konst och erfarenhetsutbyte mellan kommunerna. Inom regionen finns flera bild- och formverksamheter som erhåller verksamhetsstöd, däribland Form/Design Center i Malmö som bland annat samordnar Southern Swedish Design Days-initiativet som samlar design- och formområdet en gång om året i Malmö.

Förordningsändringen som innebar att professionell bild och formverksamhet kom in i kultursamverkansmodellen beskrivs ha skapat en positiv snöbollseffekt som resulterat i förstärkningar av flera regionala verksamheter och aktörer utanför modellen. Som vi tidigare nämnt var flera initiativ redan påtänka eller påbörjade av regionerna, varför införandet av professionell bild- och formkonst snarare förstärkte och påskyndade utvecklingen. I Jämtland Härjedalen har exempelvis Härke konstcentrum fått höjda verksamhetsbidrag av regionen, som nu tillsammans med Östersunds kommun driver ett residens. Även konstföreningar med gallerier har fått höjda anslag av regionen, vilket beskrivs som en viktig insats eftersom det inte finns utställande institutioner i länet. Forum för konsten håller också till i regionen, med inbjudna nyckelaktörer såsom Sveriges konstföreningar Jämtland Härjedalen, Härke konstcentrum, Jamtli och kommunala företrädare, och inom den regionala förvaltningen finns Designcentrum som främjar utveckling inom arkitektur, form, design, konst och kulturarv.

Region Blekinge ger stöd till Kulturcentrum Ronneby konsthall som drivs av konstskunniga i kommunal regi som enda professionell konsthall i länet. I Karlshamn, Sölvesborg och Olofström bedrivs även konsthallar av ideella konstföreningar. Genom en avsiktsförklaring mellan Ronneby kommun och Region Blekinge påbörjades under förra kulturplanen utvecklingen av ett regionalt konstresurscentrum, genom Kulturcentrum Ronneby konsthall och Konst i Blekinge, som en viktig nod i infra-

107. Region Gotland är en kommun med ett regionalt uppdrag. Det skapar en särskild utmaning när det gäller att dra gränser mellan kommunala och regionala uppdrag. Till skillnad från andra regioner, där kommunala verksamheter ofta är en del av dialogen, undviker Region Gotland att tala om "kommunala verksamheter" som en separat kategori. Kommunala och regionala uppdrag är tätt sammanflätade. Även regionala verksamheter på Gotland samverkar således med kommunala aktörer.

strukturen för profession och publik i regionen. Numera finns ett politiskt antaget samverkansavtal som följd av den tidigare avsiktsförklaringen.

Region Kronoberg beskriver att majoriteten av den regionala infrastrukturen inom bild- och formområdet ligger utanför kultursamverkansmodellen. Växjö Konsthall, som finansieras av Växjö kommun, är en stark samarbetspartner inom området i regionen. Italienska palatset utgör även en konstområdesövergripande mötesplats med ett galleri för samtida konst som även används för produktion av konstnärer. Smålands konstarkiv, som ligger i anslutning till verksamheten Vandalorum som ingår i modellen, har en interregional utställningsverksamhet som lyfter samtida konstnärskap inom bild och form i både Region Kronoberg och i Region Jönköping. Enligt Region Jönköping har även insatser som Nya Småland haft en positiv inverkan på bild- och formområdet, där varaktiga samarbeten uppstått mellan Smålands konstarkiv, Vandalorum och Österängens konsthall.

Utöver verksamhetsbidrag till de institutioner som ingår i kultursamverkansmodellen, fördelar Region Örebro län verksamhetsmedel till Skulpturparken Konst på Hög i Kumla. I länet finns också flera ideella organisationer och föreningar som är av betydelse för området som erhåller medel från regionen, Konstfrämjandet Bergslagen och Konsthantverkarna Örebro däribland. Utöver det finns det ett 30-tal utställningsarrangörer som visar utställningar inom bild- och form. Exempelvis Galleri Östra i Kumla kommun och Galleri Nord i Örebro kommun. Krukmakaregården i Karlskoga kommun och Svalbo keramik i Nora kommun. I länet finns även ateljéföreningar som Konstbunkern, Atlasgruppen, Ateljé 19 och F2 i Örebro kommun samt Bofors gamla station i Karlskoga kommun. Örebro kommun är huvudman för Örebro konsthall och konstbiennalen OpenArt som är två viktiga aktörer i regionens infrastruktur.

Region Dalarna beskriver att det i länets kommuner finns etablerade konsthallar som Meken i Smedjebacken och Rättviks kulturhus, Mora kulturhus. Även Wallénhallen i Leksand och Magasinet i Falun har konsthallar men med bredare verksamhet. I flertalet av länets kommuner finns mindre utställningsytor eller gallerier ofta i anslutning till bibliotek, vilka alla är viktiga arenor för bild- och formområdet. Vid sidan av de offentliga aktörerna visas bildkonst, form och design av flera privata gallerier, ideella konstföreningar och konstnärsdrivna initiativ. Svensk Form Dalarna arrangerar årligen Formveckan och samverkansplattformen Dalarna Art Trail marknadsför länets etablerade konstnärer. I Dalarna finns även flera grafikverkstäder och en kollektivverkstad. Verkstäderna är konstnärsdrivna med kommunalt stöd. Ateljéföreningen Nisserska Huset i Falun rymmer 14 ateljéer och huserar ett 20-tal bild- och formutövare. Huset ägs av regionen och ateljéföreningens hyra är subventionerad.

Region Norrbotten framhåller Luleåbiennalen som viktig för infrastrukturen i regionen när det gäller att visa innovativa och nyskapande konstprojekt. Konstbiennalen fokuserar på samtida konst och konstnärliga uttryck, med särskilt fokus på att främja och lyfta fram konst från nordliga områden, både i och utanför Sverige. Regionen har också gjort satsningar på kultur inom vården genom EU-projektet "Kultur på recept" som de bedömer kommer att ge arbete till konstnärer och konstpedagoger. Region Västernorrland lyfter Triennalen som en viktig del av infrastrukturen. Triennalen är ett samarbetsprojekt som konststrategisk verksamhet driver tillsammans med Västernorrlands Museum, Konstfrämjandet Västernorrland och alla länets kommuner. I Region Värmland finansieras Svensk Form Värmland genom verksamhetsbidrag och Alma Löv museum får regionala medel sedan 2024, vilket sammantaget stärker infrastrukturen i regionen. Verksamheten Kolonin utgör också en viktig aktör och nod för bild- och formområdets infrastruktur och utveckling i Region Värmland.

5. Utmaningar och behov

Sammanfattning

- Minskade statliga anslag hotar den regionala infrastrukturen för bild och form. Att det inte längre sker en pris- och löneomräkning inom ramen för anslag 1:6 bidrag till regional kulturverksamhet, och att regeringen gjort en omprioritering från anslaget om 20 miljoner kronor bland annat till fördel för Skapande skola, försvårar förutsättningarna för Kulturrådet att bidra till stabila och varaktiga strukturer för de regionala verksamheterna inom kultursamverkansmodellen. Det hämmar också förutsättningarna för att arbeta med strategisk utveckling genom regionala utvecklingsbidrag, som är viktiga för att fortsatt stärka områden med svagare infrastruktur, som bild- och formområdet.
- Den 1 januari 2024 räknades tarifferna i avtalet om upphovspersoners rätt till medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet) upp. Uppräkningen syftar till att konstnärer ska få skäliga ersättningar, men uppräknningen beskrivs ha skapat målkonflikter mellan att å ena sidan bedriva utställningsverksamhet och å andra sidan följa MU-avtalet. Utställningsarrangörernas begränsade ekonomiska förutsättningar riskerar att minska antalet utställningar som kan genomföras och därmed också minska både tillgången till bild- och formkonst i landet och konstnärers intäktsmöjligheter.
- Förutsättningarna att ta del av och ställa ut bild och formkonst har de senaste åren försämrats på vissa håll i landet där det saknas offentligt drivna konsthallar eller institutioner som visar samtidskonst. Där har bild- och formområdet varit beroende av privata konstgallerier, ideella konstföreningar och konstnärsdrivna initiativ som har axlat rollen som utställningsarrangörer. De organisationer som tillhör det fria kulturlivet är ofta beroende av offentliga bidrag för att kunna bedriva verksamhet. Under de senaste åren har ansökningarna från dessa aktörer till Kulturrådet ökat stort vilket indikerar en ökning av stödbehoven. Under de senaste cirka tio åren har också både antalet privata konstgallerier och ideella konstföreningar minskat vilket ytterligare försämrat möjligheterna att sälja, visa upp och ta del av konst.
- Flera av de läns museer som deltog vid intervjuerna har beskrivit att de förväntas arbeta med bild och form inom ramen för sina regionala uppdrag, inklusive visning och samlingsförvaltning av samtidskonst. I vissa regioner uppfattas uppdragen dock vagt formulerade eller saknas helt. Ett otydligt formulerat uppdrag och oklara förväntningar på verksamheter kan göra det svårt att prioritera resurser till området hos verksamheterna. Det här riskerar att medföra att bild- och formområdet får stå åt sidan när läns museerna behöver prioritera övriga uppdrag. I synnerhet i tider när kostnaderna ökar mer än intäkterna.
- Hur de regionala förvaltningarna är organiserade kan påverka förutsättningarna för- och utvecklingen av bild- och formområdet. I vissa regioner finns den konstnärliga sakkunskapen placerad vid en annan del av förvaltningen, vilket kan göra det svårt att tillvarata konstnärlig kompetens i andra kulturpolitiska processer på regional nivå. I fall där den konstnärliga kompetensen däremot är placerad inom kulturförvaltningen eller motsvarande, kan det å sin sida påverka i vilken utsträckning den konstnärliga kompetensen kommer andra tvärgående områden till del, exempelvis i utsmycknings- och gestaltningsuppdrag.
- Brist på utbildningsmöjligheter och kompetensförsörjning inom området gör det svårt att behålla unga konstnärer i vissa regioner. Interregionala samarbeten och nya utbildningsinsatser görs och behövs fortsatt för att säkra återväxt och kompetens.

5.1 Mer medel behövs för att stärka bild- och formområdet

I tidigare delar av rapporten har vi identifierat flera utmaningar och behov som uttrycks av regionerna, varav flera hänger samman med den ekonomiska situationen på både statlig, regional och kommunal nivå. Det här återspeglas även i de utmaningar och behov som identifieras i det följande avsnittet.

På frågan hur bild- och formområdets regionala infrastruktur kan stärkas är regionerna eniga – det behövs mer medel. Vi har tidigare (se avsnitt 4) skrivit om den viktiga roll som det regionala utvecklingsbidraget har spelat för utvecklingen av bild och form i landet. Från och med 2025 minskar de statliga anslagen till kultursamverkansmodellen. Statens besparing och omprioriteringar av medel från anslaget riskerar både grundförutsättningarna för regionala verksamheter och för möjlig utveckling.

Minskningen innebär att Kulturrådet prioriterar medel till regionernas befintliga verksamheter och pågående utvecklingsprojekt. Samtidigt har utvecklingsbidragen fungerat som "jästen i modellen" och när sådana inte fördelas hämmas utvecklingen av områden som bild och form där den offentligt finansierade infrastrukturen är jämförelsevis svag. Dessutom menar flera regioner att det nuvarande statliga anslaget – redan innan den minskning som kommer 2025 – är otillräckligt för att stärka de behov som finns för utvecklingen av bild- och formområdets regionala infrastruktur.

Som vi visat i undersökningen bildar alla delar av området, statliga, kommunala, regionala och fria aktörer, en infrastruktur. Om det är en mycket svag finansiering av området för någon del, påverkar det alla delar i form av minskade möjligheter till samarbeten och verksamhet. I dialog med regionerna framgår att fortsatta regionala satsningar på infrastrukturen är nödvändiga, som etablering av resurscentrum i regioner där det saknas sådana, fler kollektivverkstäder, produktionsplattformar, ateljéer och utställningslokaler. Av flera Kulturplaner framgår att sådana initiativ redan planerats eller påbörjats. Om den utveckling som regionerna ser som nödvändig ska kunna ske utan att annan verksamhet nedprioriteras, behöver det tillföras både statliga och regionala medel till området.

Som tidigare nämnts har även aktörer som förmedlar eller visar bild- och formkonst och utvecklar områdets infrastruktur inom det fria kulturlivet stora ekonomiska utmaningar som en följd av pandemin, inflation och ökade produktions- och hyreskostnader. Ansökningarna till Kulturrådet från den här typen av verksamheter har ökat stort sedan 2019. Utöver att Kulturrådet har sett ett ökat söktryck från det fria kulturlivets bild- och formverksamheter har regionerna även påtalat en märkbar minskning av antalet konstföreningar och fysiska gallerier, vilket påverkat bild- och formområdets utveckling negativt särskilt i regioner där infrastrukturen sedan tidigare varit svag. Minskningen av konstföreningar och gallerier har bland annat förklarats genom begränsande skattelagstiftningar (se avsnitt 4.2.2).

5.2 Målkonflikter följde med nytt MU-avtal

I mars 2023 gav regeringen Kulturrådet i uppdrag att tillsammans med berörda bildkonstnärorganisationer omförhandla avtalet om upphovspersoners rätt till medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet). Det omförhandlade avtalet godkändes av regeringen den 30 november 2023 och började gälla den 1 januari 2024. Målet med det nya avtalet är att det ska vara tydligare och enklare att använda för utställningsarrangörer och konstnärer.

Tarifferna för utställningsersättning i MU-avtalet räknas upp vart tredje år, vilket innebär att kostnaderna för att tillämpa avtalet ökar över tid. Den 1 januari 2024, samma dag som det nya

MU-avtalet trädde i kraft, skedde en ny uppräknings av avtalets tariffer enligt konsumentprisindex (KPI).

Att tarifferna räknas upp är viktigt för att konstnärer ska få skäliga ersättningar för sitt arbete och därför en förutsättning för utvecklingen av hela bildkonstfältet. Respondenterna ställer sig i grund positiva till att konstnärer ska få skäliga ersättningar. Flera regioner och läns museer vittnar dock om att det blivit allt svårare att efterleva MU-avtalet. Det beror framför allt på kostnadsökningarna som uppräknings av tarifferna innebar.

Även om MU-avtalet inte är bindande för aktörer som inte är statliga är det vägledande för andra utställningsarrangörer och många verksamheter vill följa avtalet. Kulturrådet för också en dialog om avtalets betydelse med regionerna och följer upp i vilken utsträckning regionala verksamheter inom kultursamverkansmodellen följer avtalet. När det gäller Kulturrådets bidragsgivning till aktörer inom bildkonst, form och konsthantverk inom det fria kulturlivet, måste MU-avtalet följas när det är tillämpligt, där en del av det beviljade beloppet reserveras som ersättning till utställande.

Flera av de läns museer Kulturrådet samtalat med upplever att förändringen kom plötsligt och har i vissa verksamheter inneburit att man behövt dra ner på antalet utställningar. De kostnadsökningar som följde av att tarifferna räknades upp gör även att regionerna beskriver en oro för hur de ska kunna möta det ökade finansieringsbehovet i takt med att även andra kostnader ökar.

Några regioner har svarat på uppräknings med att tillföra mer medel till sina verksamheter, däribland Västra Götaland. I Västra Götalands kulturbudget för 2025 framgår att regionen avsatt 5 miljoner kronor för att stärka bild- och formområdet. Medlen ska gå oavkortat till ersättning enligt MU-avtalet.¹⁰⁸ Även Region Jönköping skriver i sin kulturplan att man avsätter medel för ersättning enligt MU-avtalet till sina verksamheter och Region Örebro län arbetar för att verkställa en regional pott för tillämpning av MU-avtalet.

Effekten av de höjda tarifferna riskerar att bli att färre konstnärer får ställa ut sin konst, och flera läns museer ställer sig därför frågande till vem som bär ansvaret för att säkerställa att avtalet kan tillämpas? Även om avsikten med avtalet är god, pekar flera respondenter på att ett krav på tillämpning av avtalet utan medföljande ersättning kan innebära att området de facto försvagas.

I samtalet med norrlänen fördes ett resonemang om hur ett gemensamt ansvarstagande kring tillämpningen av MU-avtalet skulle kunna se ut, utan att man samtidigt riskerar att motverka den grundläggande ambitionen med avtalet. Att verksamheter följer MU-avtalet ska inte urholka eller motverka en positiv utveckling för området i övrigt.

Ett förslag som framhölls av regionerna var att Riksförbundet Sveriges konstföreningar borde få ett höjt anslag från Kulturrådet för ändamålet, utanför kultursamverkansmodellen. Det skulle stärka bild- och formområdet särskilt i mindre regioner med svag kulturell infrastruktur och som inte har institutioner som arrangerar konstutställningar. För Riksförbundet Sveriges konstföreningar har uppräknings av tarifferna inneburit att verksamhetens tilldelade utställningsbidrag urholkats, vilket resulterat i att pengarna som konstföreningen har för att betala ut avtalsenlig utställningsersättning under året tog slut redan i april.¹⁰⁹ Mot bakgrund av det här, har organisationen även behövt ändra

108. SVT. 2024. Västra Götalandsregionen avsätter fem miljoner till MU-avtalet. 1 november 2024. Hämtad från <https://www.svt.se/kultur/vastra-gotalandsregionen-avsatter-fem-miljoner-till-mu-avtalet>

109. Riksförbundet Sveriges konstföreningar i Dagens Nyheter. "En spottstyver räcker för att rädda svenskt konstliv" Juni 2024. Hämtad från <https://www.dn.se/kultur/kulturbedebatt-en-spottstyver-racker-for-att-radda-svenskt-konstliv/>

sina villkor för utställningsersättning från och med 2025, "för att öka möjligheten att erbjuda konstnärer utställningsersättning under hela året". Förändringarna innebär bland annat att en konstnär endast kan beviljas utställningsersättning för en utställning per år på samma konstförening.¹¹⁰

Ett annat förslag som diskuterades var att ett destinerat statligt stöd borde finnas att söka under en angiven tidsperiod för de verksamheter som följer avtalet inom kultursamverkansmodellen, med krav på matchning från regionerna. Ett sådant tillskott, menade några, skulle kunna kompensera för frånvaron av uppräkningsanslag och stärka både modellen i sig och bild- och formområdets infrastruktur regionalt. Det skulle även stimulera arbetstillfällena för konstnärer.

Vidare resonerade några regioner kring huruvida staten borde eller inte borde ställa krav på tillämpningen av MU-avtalet inom kultursamverkansmodellen, i likhet med de krav Kulturrådet ställer inom bidragsgivningen till fria aktörer inom bildkonst, form och konsthantverk. Vissa regioner framhöll att en kravställning skulle vara en tydlig signal som markerade att efterlevnad av avtalet är viktigt och prioriterad. En sådan signal skulle, enligt vissa regioner, underlätta att driva igenom förändring inom den regionala förvaltningen. Samtidigt bygger modellen på att staten inte ska vara styrande, utan att regionerna själva gör förändringar och prioriteringar vid behov. I dagsläget finns det flera regioner som själva ställer ett krav på sina verksamheter att tillämpa MU-avtalet, däribland Kalmar, Västra Götaland och Gotland. Frågan kan lyftas gemensamt i samverkansrådet, där samtliga parter tillsammans kommer överens om och formulerar strategiska utvecklingsområden om regionerna och parterna ser ett sådant behov.

Vad gäller frågan om att fördela öronmärka pengar till verksamheter som tillämpar MU-avtalet inom ramen för kultursamverkansmodellen, är det ett förslag som inte ryms inom den gällande förordningen. Kulturrådet ser därför en uppräkningsanslag 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet som en mer långsiktig lösning för att skapa stabilitet i stort inom modellen. Genom att stärka regionernas förutsättningar att själva prioritera utifrån identifierade behov, kan både kultursamverkansmodellen och de regionala strukturerna för bild och form ges en mer hållbar utveckling.

5.3 Läns museerna efterfrågar tydligare uppdragsbeskrivningar

Bransch- och konstnärsorganisationer inom bild och form framhåller ibland att läns museerna borde kunna ta en tydligare roll som samarbetspartners för områdets arrangörer, och på så vis stärka bildkonsten som område. Bildkonst Sveriges uppfattning är att läns museerna har en etablerad regional infrastruktur för ändamålet och de resurser som bildkonsten saknar.¹¹¹ I dialogerna med läns museerna ges en annan bild.

Stiftelsen Västernorrlands läns museum har uppdrag att främja intresse och kunskap kring samtidskonst samt främja tillgång till bild- och formkonst i länet genom att verka som publik plattform för samtidskonst med fokus på utställningar, nätverksbyggande och kompetensutveckling inom publik förmedling. Läns museet anser att bild- och formuppdraget skulle kunna formuleras ännu tydligare i uppdragsbeskrivningen, och i dagsläget upplever museet att det är en utmaning att balansera samtidskonstuppdraget mot övriga uppdrag.

110. Riksförbundet Sveriges konstföreningar. 2024. Utställningsersättning. Hämtad från: <https://sverigeskonstforeningar.nu/om/ersattning/>

111. Bildkonst Sverige. 2023. Bildkonstens arrangörer. Stark konstnärlig utveckling men svag infrastruktur, s. 12.

Liknande utmaningar lyfts även av Regionmuseet i Skåne. I läns museets stadgar finns ingenting som antyder att konst är något museet ska arbeta med och det är inte helt givet vilken regional verksamhet som har ett särskilt ansvar och uppdrag i regionen just vad gäller konst. I Region Skåne finns det flera stora konstinstitutioner, däribland Dunkers kulturhus i Helsingborg, Ystad konstmuseum och kommunala konsthallar i bland annat Kristianstad, Lund, Malmö och Tomelilla – vilket gör att det regionala konstuppdraget är utspritt. Även Wanås konst är en publik utställningsverksamhet och i länet finns Malmö konstmuseum som arbetar med att tillgängliggöra konstsamlingar genom utställningar och program, främja intresset för bildkonst, konsthantverk och design, driva utvecklingsarbete och konstpedagogisk verksamhet.

Östergötlands museum menar att otydligheten avseende läns museernas konst och/eller samtidskonstuppdrag bland annat beror på inträdet av fler aktörer i kultursamverkansmodellen. Under en flerårsperiod har de regionala anslagen för konst- och samtidskonstverksamheten vid flera läns museer urholkats och de ekonomiska musklerna för att göra regionala satsningar har blivit svagare.

Mot bakgrund av det här, instämmer flera läns museer som medverkade vid dialogerna i att det behövs en ökad tydlighet kring vad som förväntas av museiverksamheterna inom kultursamverkansmodellen. "Vagt formulerade uppdrag ger svajiga förutsättningar att arbeta med bild- och form." Regionala uppdragsbeskrivningar till verksamheterna är allmänna och gäller även för institutioner som får regionala verksamhetsstöd inom området kulturarv utanför modellen. Några läns museer anser därför att det borde finnas en samordnad riktlinje från Kulturrådet som tydliggör för alla regionala verksamheter vilka ansvarsområden som tillkommer när man erhåller medel inom modellen. Det här beskrivs som centralt för man att bättre ska kunna ta tillvara läns museernas och de andra regionala verksamheternas potential att stärka infrastrukturen för bild- och formområdet. Läns museerna framhåller även att utökade uppdrag behöver följas av ekonomiska förstärkningar.

Frågan om detaljerade uppdrag behöver ställas i relation till regionala prioriteringar och variationer, liksom till museernas självständiga roll. Även det här är något som kan lyftas inom modellens forum för samverkan.

5.4 Behov av kompetensförsörjning i vissa delar av landet

Även tillgången till yrkesutbildningar, vidareutbildningar och högre utbildning framhålls av flera som avgörande för att stärka den regionala konstscenen och för områdets utveckling och återväxt. Den kompetensflykt som många regioner upplever, beskrivs göra det svårt att rekrytera professionella utövare eller arrangörer och därmed svårt att upprätthålla ett kvalitativt kulturutbud som kommer invånarna till del. Särskilt områden med demografiska utmaningar som avfolkning och en åldrande befolkning, exempelvis Region Västerbotten, beskriver det som angeläget att unga och nytexaminerade konstnärer väljer att stanna kvar i länet för att bidra till konstnärskåren. Brist på utbildningsmöjligheter och kompetensförsörjning inom området gör det svårt att behålla unga konstnärer.

För att stimulera kompetensförsörjningen har Region Norrbotten nyligen satsat på en tvåårig yrkesutbildning i Sävast. Utbildningen avser stärka producentledet inom kulturlivet i stort. Det finns 25 institutioner belägna i Västerbotten, Norrbotten, norra Finland och Nordnorge som är knutna till utbildningen och de efterfrågar kompetens och personal. Utbildningen stärker inte bara institutionerna inom och utanför länet, utan bidrar också till nya projekt och verksamheter.

Som tidigare nämnts ska de regionala kulturverksamheterna som får medel via kultursamverkansmodellen samverka med konstnärer utan offentlig huvudman (fria aktörer) och bidra till att ge goda

möjligheter för aktörerna att vara verksamma i regionen. Flera initiativ som avser stimulera möjligheter till utbildning och fortbildning inom bild- och formområdet beskrivs av regionerna, vilket är särskilt viktigt i län där det inte finns utbildningsinstitutioner på högre nivå eller fortbildningar.

Bland annat möjliggör interregionala samarbeten för regionerna att kunna erbjuda konstnärliga yrkesutbildningar eller fortbildningar i grannregioner. I flera regioner finns en eller flera högskolor med konstlinjer, konstkurser eller andra kurser eller program inom bild- och formområdet, bland annat i Dalarna, Gävleborg, Jönköping, Kronoberg, Norrbotten, Skåne, Sörmland, Uppsala, Västra Götaland, Värmland, Västerbotten, Östergötland och Örebro.

För att möta utmaningarna med kompetensförsörjningen arbetar flera regioner även med kontinuerlig kompetensutveckling och strategiska samarbeten, ofta i samverkan med, och genom uppdrag till, de regionala kulturverksamheterna. Fokus för insatserna kan ligga på att stärka det fria kulturlivets aktörer genom insatser som rör exempelvis MU-avtalet och enprocentsregeln, men även genom att skapa plattformar för utbildning och erfarenhetsutbyte som stärker möjligheten till professionalisering.

Flera regioner har även etablerat utbildningsverksamheter specifikt riktade mot konstnärer. Bild- och formakademien i Sörmland fungerar som en kurs- och utbildningsverksamhet för konstnärer, medan den konst- och kulturområdesövergripande verksamheten The Non Existent Center i Örebro län erbjuder unika möjligheter för konstnärligt utforskande med ett landsbygdsperspektiv. I Halland erbjuds också utbildningar för konstnärer inom bild- och formområdet genom Kulturakademien och kompetensutveckling genom Konst i Halland. I Västerbotten verkar Konstfrämjandet Västerbotten utbildande för att bredda konstnärernas arbetsmarknad i regionen och demokratisering av konsten. Fler exempel finns och vissa har nämnts tidigare i rapporten, såsom samarbetet mellan Östergötland länsmuseum, Rejmyre Art Lab och länskonsulenten inom bild och form som syftar till att nå ut till konstnärskollektivet med utbildande insatser.

Residensverksamheter är också viktiga för att säkerställa utvecklingen av, och därmed tillgången till, professionell bild och form i hela landet och lyfts fram av flera regioner som ett centralt verktyg för att möjliggöra konstnärligt utbyte och utveckling. Genom att erbjuda konstnärer möjlighet att arbeta i nya miljöer och sammanhang skapas förutsättningar för kreativa processer och nätverkande.

Genom den här typen av insatser strävar flera regioner efter att säkerställa att kompetensförsörjningen kan möta de behov som finns inom bild- och formområdet och för konstnärer i regionen att professionaliseras. Insatserna stärker både de enskilda konstnärerna, den regionala infrastrukturen för området och tillgången till professionell bild- och form.

5.5 Förvaltningsorganisatoriska utmaningar hämmar konstnärlig utveckling

I tidigare avsnitt har vi avsnitt lyft fram hur avsaknaden av homogena strukturer inom de regionala förvaltningarna försvårar interregionala samarbeten. Det uttrycks särskilt som ett problem när det gäller hur olika regioner organiserar frågor om offentlig konst inom sin förvaltning. De organisatoriska skillnaderna mellan regionerna ger olika förutsättningar att samarbeta med frågor som rör bild- och formområdet och utvecklingen av områdets infrastruktur. Samtidigt är det ett uttryck för regionala prioriteringar och variationer.

Regionerna har även beskrivit att organisatorisk decentralisering inom den interna förvaltningen kan hämma utvecklingen av bild- och formområdet i det egna arbetet. Frågor om offentlig konst kan i vissa regioner hanteras vid exempelvis service- eller fastighetsförvaltningen, medan andra kulturpolitiska frågor hanteras vid en annan enhet. Det kan innebära att den konstnärliga kompetens som

finns inom kulturförvaltningen, inte integreras i frågor som rör offentlig utsmyckning och samhällsbyggnadsprocesser i ett tidigt skede. Det utgör en risk på så vis att konstnärliga perspektiv (inklusive konstnärers arbetsmöjligheter och villkor) får mindre utrymme i upphandlingen och/eller i detaljplaneringen tillsammans med beställare och byggherre, och med arkitekter.

I vissa regioner kan det å sin sida utgöra ett hinder även om den konstnärliga kompetensen är placerad vid en annan del av förvaltningen. Det kan medföra svårigheter att integrera och tillvarata konstnärliga perspektiv i andra kulturpolitiska processer och i relation till de regionala verksamheterna. Även det beskrivs som en utmaning av vissa regioner, som menar att den konstnärliga kompetensen inte alltid har möjlighet att komma övriga kulturpolitiska uppdrag inom regionen till del. Det i sin tur kan påverka det strategiska regionala arbetet med bild och form, även i relation till de regionala verksamheterna och i främjandeuppdrag.

6. Kulturrådets bedömningar och rekommendationer

I den här rapporten har Kulturrådet följt upp hur bild- och formområdet har utvecklats sedan det 2018 lyftes in som ett utpekat område i kultursamverkansmodellen. Vi har undersökt hur förutsättningarna för bild- och formområdet har utvecklats, och redovisat vilka verksamheter och andra strukturer som har tillkommit de senaste åren. Vi har också redogjort för områdets finansiering både inom modellen och hur annan statlig finansiering utanför modellen stärker områdets lokala, regionala och nationella infrastruktur. Vidare har vi undersökt vilka utmaningar och behov som finns för bild- och formområdet både inom och utanför kultursamverkansmodellen. Undersökningen har gjorts inom ramen för Kulturrådets uppdrag att följa upp de bidrag som vi fördelar. Resultaten bidrar med kunskap som kan användas både till lärande och till att utveckla styrningen inom området.

Kulturrådet har visat att kunskapen om och förutsättningarna för professionell bild- och formverksamhet inklusive konstnärers villkor, har ökat i regionerna sedan det infördes som ett eget område i kultursamverkansmodellen. Även om bild- och formområdets regionala infrastruktur och finansieringsutrymme har stärkts sedan 2018, behöver infrastrukturen för området ges förutsättningar för fortsatt utveckling och långsiktig stabilitet.

Vidare har rapporten synliggjort att det finns olika typer av offentliga stöd som är riktade mot olika delar av bild- och formområdets ekosystem som både omfattar konstnärer (som producerar bild- och formkonst) och infrastruktur (som förmedlar, tillgängliggör och säljer bild- och formkonst). De bidrag som fördelas inom kultursamverkansmodellen blir delvis verkningslösa om det inte också fördelas andra bidrag som främjar andra delar av ekosystemet. En regional konstkonsulent skulle till exempel få svårt att sammanföra bildkonstnärer, utställningsarrangörer och institutioner om det inte fanns konstnärstipendier och stöd till det fria kulturlivet. Även satsningar på offentlig konst är viktiga i sammanhanget. Bidragen som fördelas till professionell bild- och formverksamhet inom kultursamverkansmodellen får kraft av, – och ger synergier till annan verksamhet som ofta uppbärs av andra offentliga bidrag.

I linje med det visar den här uppföljningen att det finns behov både inom och utanför kultursamverkansmodellen som behöver beaktas för att stärka det professionella bild- och formområdets utveckling. Det innebär att de rekommendationer som följer nedan kommer att beröra både insatser kopplade till kultursamverkansmodellen och insatser som ligger utanför modellen. Vissa rekommendationer kan även gagna andra konstområden inom kultursamverkansmodellen.

Rekommendationerna under avsnitt 6.1–6.3 i det här kapitlet riktar sig till regeringen, då de utmaningar och behov som uttryckts i den här uppföljningen framför allt har handlat om Kulturrådets anslagsutveckling för berörda bidrag.

Uppföljningen har även visat andra behov och utmaningar för utvecklingen av bild- och formområdet än de som sammanfattas nedan. Det är frågor som bör lyftas av Kulturrådet med regionerna och andra parter i samverkansrådet eller i annan dialogform, tillsammans med övriga utmaningar och behov som synliggjorts i rapporten. Kulturrådet kommer bland annat att arbeta vidare med att:

- ha en fortsatt dialog med regionerna om MU-avtalet och hur förutsättningarna för avtalets efterlevnad inom ramen för kultursamverkansmodellen kan stärkas.
- i dialog med regionerna följa upp det behov som uttryckts av vissa läns museer om att förtydliga uppdragsbeskrivningar och/eller förväntningar på de regionala verksamheterna inom kultursamverkansmodellen.

- genomföra kunskapshöjande insatser för att stärka kompetensen vad gäller MU-avtalet. Insatserna kan ske både inom ramen för kultursamverkansmodellen och i andra riktade insatser och genom Kulturrådets närvaro vid relevanta mötesplatser och forum för sektorn.
- se över villkor och kravställningar för bidragen till aktörer inom bildkonst, form och konsthantverk inom det fria kulturlivet och undersöka om/hur bidragsfördelningen kan anpassas för att bättre stödja verksamheter som är viktiga för bild- och formområdets infrastruktur och som har särskilda behov.
- genomföra kunskapshöjande insatser och tydliggöra förutsättningarna för vilka aktörer som kan ta del av bidragen till aktörer inom bildkonst, form och konsthantverk inom det fria kulturlivet.

Rekommendationerna nedan möter de behov som i skrivande stund är mest angelägna att adressera för att kunna uppnå ändamålet med kultursamverkansmodellen och bidra till bild- och formområdets utveckling i regionerna samt till att tillgången till bild- och formkonst ökar i landet. Genom rekommendationerna stärks förutsättningarna för en positiv utveckling i de nationella kulturpolitiska målens riktning. Rekommendationerna bör även beaktas i relation till de äskanden som görs i Konstnärsnämndens budgetunderlag för budgetåren 2026–2028 för att stärka bild- och formområdet. Som vi har konstaterat genomgående i rapporten krävs flerfotade satsningar för att säkra hela ekosystemets funktion och långsiktighet.

6.1 Stärk anslagen till kultursamverkansmodellen

Bedömning: Kulturrådet bedömer att bild- och formområdets verksamheter, liksom andra verksamheter inom kultursamverkansmodellen, riskerar att påverkas negativt av en minskning av det statliga bidraget till kultursamverkansmodellen.

Rekommendation: Kulturrådets anslag 1:6 Bidrag till regional kulturverksamhet tillförs medel i enlighet med det äskande som görs i Kulturrådets budgetunderlag för budgetåren 2026–2028. Förslaget ska:

1. Stärka de regionala kulturverksamheterna som får verksamhetsbidrag inom modellen och säkra deras överlevnad.
2. Stärka kulturområden med svag infrastruktur
3. Möjliggöra interregionala samarbeten mellan regioner, regionala kulturverksamheter, kommunala kulturverksamheter, det fria kulturlivet och ideella kulturaktörer

Kulturrådet visar med den här undersökningen att regionala strukturer och främjandeverksamheter kopplade till bild och form som har utvecklats med bidrag från kultursamverkansmodellen fortsatt behöver stöd för att kunna bibehållas och utvecklas. Detsamma gäller för samtliga konst- och kulturområden i modellen. En sänkning av stöden vore en utmaning för alla verksamheter och skulle hämma utvecklingen av och tillgången till kultur i landet. Vi bedömer därför att anslag 1:6 Bidrag till

regional kulturverksamhet bör tillföras medel i enlighet med det förslag som lämnas i Kulturrådets budgetunderlag för budgetåren 2026–2028.¹¹²

I det svåra ekonomiska läge som många kulturverksamheter står inför, är det angeläget att staten gör det möjligt att de strukturer i regioner och kommuner som byggts upp går att upprätthålla. Kulturrådet behöver kunna fördela stöd med utgångspunkt i förutsägbarhet för verksamheterna och regionernas långsiktiga ambitioner för att säkerställa utveckling i de kulturpolitiska målens riktning.

Anslaget för kultursamverkansmodellen räknas inte längre upp. Från och med 2025 har regeringen dessutom valt att göra omprioriteringar om 20 miljoner kronor från anslaget, bland annat till fördel för Skapande skola. Det medför att Kulturrådet har mindre medel att fördela till regionerna genom kultursamverkansmodellen, vilket riskerar att påverka både befintlig verksamhet och möjligheten till utveckling av ny verksamhet. Det finns en risk att de verksamheter som redan finns i modellen får lägre statliga bidrag. Kulturrådet kommer att prioritera fördelning av de årliga verksamhetsbidragen till regionerna i syfte att skapa förutsättningar för stabilitet och långsiktighet. Det innebär att mindre medel avsätts för utvecklingsbidrag under 2025 jämfört med tidigare år, där påbörjade projekt kommer att prioriteras.

Kulturrådet gör det valet med vetskap om att utvecklingsbidragen har spelat en viktig roll för bild- och formområdets regionala utveckling. Undersökningen visar att bild- och formområdets regionala infrastruktur har stärkts med hjälp av utvecklingsbidragen. Inte minst genom att flera regioner har börjat etablera resurscentrum för konst som utgör viktiga regionala konstnoder som fortsatt behöver kunna stärkas inom ramen för modellen. Utvecklingsbidragen behövs även för att fortsatt möjliggöra metodutveckling och långsiktiga interregionala samarbeten och satsningar.

Interregionala samarbeten bidrar bland annat till breddad finansiering, vilket är betydande i ljuset av de diskussioner som förs inom kulturpolitiken på området. Däribland har satsningar som Samtida produktion och konsumtion (SPOK) möjliggjorts genom utvecklingsbidrag från Kulturrådet. Verksamheten kopplar samman kulturen och näringslivet, och möjliggör för konstnärer att få tillgång till uppdrag och etablera partnerskap som möjliggör hållbar utveckling och skapar arbetstillfällen och intäkter.

Kulturrådets bedömning är att kultursamverkansmodellen behöver stärkas så att det är möjligt att både skapa stabila och långsiktiga förutsättningar för de verksamheter som finns i modellen och för utveckling av nya initiativ. Om åtgärder inte vidtas av regeringen i enlighet med de rekommendationer och förslag som Kulturrådet lämnar, kan förutsättningarna för att uppnå de kulturpolitiska målen försämrats jämfört med dagens situation.

112. Budgetunderlaget lämnas till regeringen senast 1 mars 2025.

6.2 Stärk bild- och formområdets infrastruktur och förutsättningarna för verksamheter att tillämpa avtalet för upphovspersoners rätt till medverkans- och utställningsersättning

Bedömning: Kulturrådet bedömer att bild- och formområdets infrastruktur behöver stärkas utanför kultursamverkansmodellen. De bidrag som fördelas inom kultursamverkansmodellen blir delvis verkningslösa om det inte också fördelas andra bidrag som stärker andra delar av ekosystemet.

Kulturrådet bedömer vidare att utställningsarrangörers ekonomiska förutsättningar att följa MU-avtalet behöver stärkas. I dagsläget saknar många arrangörer sådana förutsättningar vilket både hämmar konstnärers möjligheter att försörja sig på sin konst och tillgången till konst.

Rekommendation: 30 miljoner kronor tillförs årligen från och med 2026 till anslag 4:4 Bidrag till organisationer inom bild- och formområdet och verksamhetsstöd till vissa utställare.

Undersökningen har visat att det inte finns en tillräckligt stark offentlig stödstruktur till bild- och formområdets arrangörer utanför kultursamverkansmodellen. Det här begränsar även arbetet inom kultursamverkansmodellen och hämmar viktiga synergieffekter inom och utanför modellen. Rekommendationen innebär att Kulturrådets projekt- och verksamhetsbidrag till aktörer inom bildkonst, form och konsthantverk inom det fria kulturlivet och verksamhetsstöd till vissa utställare förstärks permanent med 30 miljoner kronor. Förstärkningen syftar till att stärka infrastrukturen inom bild- och formområdet genom de stöd som riktas till utställningsarrangörer och andra viktiga aktörer inom området. Anslaget behöver även ha möjlighet att gynna förutsättningarna att kunna fördela medel till andra delar av bild- och formområdets infrastruktur, exempelvis till curatorer som inte kan ta del av andra offentliga stödinsatser.¹¹³

Rekommendationen främjar även förutsättningarna för att avtalet om upphovspersoners rätt till medverkans- och utställningsersättning (MU-avtalet) kan tillämpas i högre utsträckning och kommer även lämnas som ett förslag i Kulturrådets kommande budgetunderlag för 2026–2028. Bakgrunden till rekommendationen är att uppräkningskostnaderna för utställningsverksamheter även inom den fria och ideella sektorn som utgör en betydande del av bild- och formområdets infrastruktur. Effekten av uppräkningskostnaderna riskerar att bli att färre konstnärer får ställa ut sin konst. Aktörer får välja mellan att genomföra utställningar utan att tillämpa avtalet, eller att inte genomföra några utställningar alls.

113. Svensk curatorförening. 2023. För konsten till publiken – Curatorernas arbetsvillkor i Sverige.

Även utställningsverksamheter som får medel utanför kultursamverkansmodellen behöver ges liknande förutsättningar – inte minst eftersom strukturerna förutsätter och är avhängiga varandra. Både bild- och formkonstnärer och möjligheten att ta del av bild och form i landet är beroende av att det finns fler utställningsarrangörer än dem som tillhör kultursamverkansmodellen. Regionala uppdrag som syftar till att främja bild och form genom att exempelvis koppla samman konstnärer med utställningsarrangörer är naturligtvis även beroende av att arrangörerna kan ersätta konstnärerna.

Bild- och formkonstnärer har bland de lägsta inkomsterna sett till konstnärgruppen i stort.¹¹⁴ Att tarifferna räknas upp är därför viktigt för att konstnärer ska få skäliga ersättningar för sitt arbete och är därför en förutsättning för utvecklingen av hela bild- och formområdet. Rekommendationen syftar således även till att såväl skapa utrymme för bildkonstens arrangörer att följa MU-avtalet, tillgängliggöra bild- och formkonst i hela landet och att konstnärer ska få skäliga ersättningar för sitt arbete.

6.3 Bredda finansieringen av bild och form

Bedömning: Kulturrådet bedömer att bild- och formområdets ekonomiska förutsättningar behöver stärkas för att främja en utveckling i de kulturpolitiska målens riktning. Den bedömningen gäller även för flera konstområden, men vi kan konstatera att bild- och formkonstnärer har bland de lägsta inkomsterna av alla konstnärsgupper. Det behöver skapas bättre förutsättningar för denna grupp att försörja sig på sin konst. Bättre förutsättningar till försörjning skulle även gynna den regionala bild- och formverksamheten som utgår från att det finns konstnärer som kan försörja sig på sin konst och arrangörer som kan visa konst.

Rekommendation: Regeringen gör en översyn av avskrivningsrätten för bildkonst och förmånsbeskattningen av konstlotterier.

Bild- och formområdet står inför flera skatterelaterade utmaningar som påverkar konstnärers ekonomiska villkor, och i förlängningen de regionala verksamheternas arbete och tillgängligheten till professionell bild och form i hela landet. Kulturrådet rekommenderar därför regeringen att initiera en översyn av avskrivningsrätten för bildkonst och förmånsbeskattning av konstlotterier.

Arrangörsledet inom bild- och formområdet utgörs till stor del av privata konsthallar och ideella utställningsarrangörer, däribland konstföreningar.¹¹⁵ Det är sedan tidigare känt att antalet gallerier och konstföreningar i landet fortsätter att minska.¹¹⁶ Skatteverkets förtydligande 2016 om att konst-

114. Myndigheten för kulturanalys och Konstnärsnämnden. 2024. Hur ser inkomsterna ut för konstnärligt yrkesverksamma? En pilotstudie om inkomster utifrån yrkes- och näringskoder.

115. Myndigheten för kulturanalys. 2024. Statistik: Bild och form 2023.

116. Konstnärernas Riksorganisation. 2023. Konstbranschen i siffror 2023.

lotterier ska förmånsbeskattas har exempelvis gjort det svårt för arbetsplatskonstföreningar att driva verksamhet. De tvingas därför stänga ner. Det här innebär att viktiga fysiska visningsytor har försvunnit över hela landet, liksom viktiga försörjningsmöjligheter för både bildkonstnärer och arrangörer. Det försvagar infrastrukturen för bild- och formområdet, och har särskilt påverkat tillgången till professionell bild och form i delar av landet där områdets infrastruktur är svag.

Kulturrådet rekommenderar även att utreda möjligheten att införa eller utvidga avskrivningsrätten för inköp av bildkonst. I dagsläget betraktas konstverk som föremål som inte får skrivas av skattemässigt av företag. Det gör det mindre attraktivt för företag att köpa in och placera konst i sina miljöer, vilket både påverkar konstnärer, gallerier och tillgängliggörandet av bildkonst i offentliga och privata sammanhang.

Referenser

- Beckman, S. och Månsson, S. 2009. *Kultursverige 2009*.
- Bildkonst Sverige. 2023. *Bildkonstens arrangörer. Stark konstnärlig utveckling men svag infrastruktur*.
- Bildkonst Sverige. 2024. *Remissvar över betänkandet SOU 2023:58 Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun (Ku2023/01093)*.
- SVT. 2024. *Västra Götalandsregionen avsätter fem miljoner till MU-avtalet*. 1 november 2024.
- Ds 2017:8. Kultursamverkan för ett Sverige som håller ihop – Framtida inriktning och utvecklingsmöjligheter för kultursamverkansmodellen.
- Dnr KU 2023/01093. Kulturrådets yttrande över betänkande Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun SOU 2023:58.
- Kommittédirektiv Dir 2016:93. Konstnärernas villkor.
- Konstnärernas Riksorganisation. 2016. *Analys av regeringens "Handlingsplan för bild och form"*.
- Konstnärernas Riksorganisation (KRO). 2023. *Konstbranschen i siffror 2023*.
- Konstnärsnämnden. 2016. *Konstnärernas demografi, inkomster och sociala villkor*.
- Konstnärsnämnden. 2020. *1 % för konstnärlig gestaltning av offentlig miljö. En komparativ studie av enprocentsregeln i kommuner och regioner 2012 och 2018*.
- Kulturrådet. 2010. *Kulturen i siffror*.
- Kulturrådet. 2018. *Styra alltjämt. Kartläggning av hur Sveriges regioner arbetar med jämställdhet i styrning av verksamhet som ingår i kultursamverkansmodellen*.
- Kulturrådet. 2019a. *Göra allt möjligt. Hur regioner och verksamheter som ingår i kultursamverkansmodellen arbetar med breddat deltagande i kulturlivet*.
- Kulturrådet. 2019b. *Kultursamverkansmodellen – Uppföljning av kulturområdenas årliga bidrag 2010–2018*.
- Kulturrådet. 2021. *Ett misch-masch av myggor och elefanter. Arkiv och film i kultursamverkansmodell (i samarbete med Riksarkivet och Svenska Filminstitutet)*.
- Kulturrådet. 2022. *Jästen i modellen. En tematisk undersökning av kultursamverkansmodellens utvecklingsbidrag 2017–2021*.
- Kulturrådet. 2023a. *Kulturrådets riktlinjer för årliga statliga bidrag till regionerna inom kultursamverkansmodellen*. Dnr Adm 2023/55.
- Kulturrådet. 2023b. *Arrangörer – uppföljning och kartläggning av förutsättningar*.
- Kulturrådets årsredovisning. 2023.

Länsmuseernas samarbetsråd. *Våra 24 läns museer. Våra museer – Läns museernas samarbetsråd.*

Möller, P. 2009. *Kulturens inflytande och utflytande: Aspektpolitik i staden.* Linköpings Universitet.

Myndigheten för kulturanalys. 2018. *Kulturarbetare eller byråkrat. Regionala kulturkonsulenters roller och förutsättningar.*

Myndigheten för kulturanalys. 2024. *Bild och form 2023. Statistik om utställningsverksamheter inom bild och form i Sverige.* Kulturfakta 2024:6.

Myndigheten för kulturanalys och Konstnärsnämnden. 2024. *Hur ser inkomsterna ut för konstnärligt yrkesverksamma? En pilotstudie om inkomster utifrån yrkes- och näringskoder.*

Prop. 1994/95:19. Sveriges medlemskap i Europeiska unionen.

Prop. 1997/98:87. Konstnärernas villkor.

Prop. 2009:10:3. Tid för kultur.

Prop. 2017/18:110. Politik för gestaltad livsmiljö.

Riksförbundet Sveriges konsthöjningar. 2024. *Utställningsersättning.* Uppdaterad 2024-11-12.

Riksförbundet Sveriges konsthöjningar. *"En spottstyver räcker för att rädda svenskt konstilliv".* I Dagens Nyheter, juni 2024.

Region Blekinge. *Kulturplan för Blekinge 2022–2025.*

Region Dalarna. *Kultur- och bildningsplan 2023–2026.*

Region Gotland. *Kulturplan för Gotland 2021–2024; 2025–2028 (remissversion).*

Region Gävleborg. *Kulturplan 2023–2026.*

Region Halland. *Kulturplan för Halland 2021–2024.*

Region Halland. *Kulturplan för Halland 2025–2028.*

Region Jämtland Härjedalen. *Regional kulturplan 2024–2027.*

Region Jönköpings län. *Kulturplan för Jönköpings län 2023–2025.*

Region Kalmar län. *Kulturplan 2023–2024; 2025–2028 (remissversion).*

Region Kronoberg. *Kulturplan för Kronoberg 2022–2024; 2025–2028 (remissversion)*

Region Norrbotten. *Kulturplan 2023–2026.*

Region Skåne. *Kulturplan för Skåne 2025–2028.*

Region Sörmland. *Kulturplan för Sörmland 2023–2026.*

Region Uppsala. *Kulturplan för Uppsala län 2023–2026.*

På flera ben

Region Värmland. *Kulturplan 2022–2025*.

Region Västerbotten. *Kulturplan för Västerbotten 2024–2027*.

Region Västernorrland. *Kulturplan 2023-2026*.

Region Västmanland. *Kulturplan för Västmanland 2023–2026*.

Region Västra Götaland. *Kulturstrategi 2024–2027*.

Region Örebro län. *Kulturplan för Örebro län 2024–2027*.

Region Östergötland. *Kulturplan 2024–2027*.

SFS nr 1982:668. Om statliga myndigheters inhämtande av uppgifter från näringsidkare och kommuner.

SFS nr 1998:1368. Om statsbidrag till vissa utställare inom bild- och formområdet.

SFS nr 1998:1370. Om statligt utrustningsbidrag till kollektivverkstäder.

Sjöholm, C. 2014. *Jakten på regional tillväxt*. *Nordisk Kulturpolitisk tidskrift*, vol 16:2.

SKR. 2024. *Ekonomirapporten oktober 2024. Om kommunernas och regionernas ekonomi*.

SOU 2009:16. *Betänkandet av Kulturutredningen – Grundanalys*.

SOU 2010:11. *Spela samman – en ny modell för statens stöd till regional kulturverksamhet*.

SOU 2010:34. *På väg mot en ny roll – överväganden och förslag om Riksutställningar*.

SOU 2015:89. *Ny museipolitik*.

SOU 2018:23. *Konstnär – oavsett villkor?*

SOU 2021:77. *Från kris till kraft – Återstart för kulturen*.

SOU 2023:58. *Kultursamhället – utvecklad samverkan mellan stat, region och kommun*.

Statens konstråds årsredovisning. 2023.

Svensk curatorförening. 2023. *För konsten till publiken – Curatorernas arbetsvillkor i Sverige*.

Svensson, J., och Tomson, K. 2016. *Kampen om Kulturen. Idéer och förändring på det kulturpolitiska fältet*.

Kulturrådet
Box 27215, 102 53 Stockholm
Besök: Borgvägen 1-5
Tel: 08 519 264 00
E-post: kulturradet@kulturradet.se

© Statens kulturråd 2025
ISBN: 978-91-89748-40-8

kulturradet.se